

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

BX
719
Z48
A3
1897
v. 3

A 820,016

58 СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА 58

ЖИТИЈЕ
ГЕРАСИМА ЗЕЛИЋА

ОДБОРА ПУСТА

PROPERTY OF

*The
University of
Michigan
Libraries*

1817

ARTES SCIENTIA VERITAS

Серафимъ Боровскій Архидиаконъ.

58 СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА 58

Zelić, Gerasim, archimandrite

ЖИТИЈЕ

ГЕРАСИМА ЗЕЛИЋА

СВЕСКА ТРЕЋА

БЕОГРАД

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРНИ КРАЛЕВИНЕ СРБИЈЕ

1900

5X

719

Z48

A3

1897

V. 3

УРЕДНИКОВ ПРЕДГОВОР

Овом је свеском завршено *Житије Герасима Зелића архимандрита*, јер је у њу ушао (стр. 1.—83.) и остатак *прве књиге* (живот Зелићев од г. 1810. до г. 1817.),¹ коју је први пут сам писац издао у Будиму 1823. г.,² и — цела *друга књига* (стр. 84.—249.) из рукописа који је Зелић, пишући га г. 1823.—1825., назвао *Додатак првој части мога Житија* и који се сада овде први пут објављује. У овом је *Додатку* испричан живот Зелићев од г. 1817. (управо од г. 1815.) па до краја 1824. с неким у првој књизи пропуштеним подацима из ранијих година.

Као што је поменуто и у предговору првој свесци овога издања (стр. V.), рукописни овај *Додатак* Зелићеву *Житију* добила је управа С. Књ. Задруге посредовањем г. *Тихомира Остојића*, про-

¹ Почетак је прве књиге (живот Зелићев од рођења, тј. од г. 1752., па до г. 1787.) у *првој свесци* овога издања (Београд, 1897., 36. књ. С. Књ. Задруге), а наставак јеј (живот Зелићев од г. 1787. па до г. 1810.) у *другој свесци* (Београд, 1898., 44. књ. С. К. З.).

² Још је Зелићево *Житије* (прва књига), пре овога Задругиног издања, прештампано (новим правописом и с исцрпљеним језиком) и у *Народној Библиотеци* Браће Јовановића у Кашчу (са. 121., 123., 125., 127., 129. и 131.).

фесора у Новом Саду, и добротом сада на жалост већ покојнога пријатеља српских старина и цеонога књижевног радника српскога *Др. Илије Огњановића*, лекара у Новом Саду. Како је пак рукопис дошао у руке пок. Огњановићу, најбоље ће се видети из писма покојникова, које је 17. маја о. г. о том писао уреднику овога издања:

Године 1896. донесе ми овај рукопис пречасни г. Никола Тодоровић, бивши онда администратор једне парохије у Новом Саду и писар у владичиној канцеларији (конзисторији), а сада свештеник у Обровцу (у Бачкој), и знајући да ја старине наше, особито књижевне, поштујем и ценим, понуде ми да тај рукопис прегледам и, ако будем хтео, да чиним и књижевну употребу са њиме.

Он је рукопис тај нашао у владичином двору у једној собици међу неким хартијама, доводећи ове у ред и, видевши шта је, наумио је да га сачува и о њему на јавност што изнесе, те с тога замоли тадашњег епископа пок. Германа Оначића за допуштење, што му овај и даде. Онда је г. Тодоровић донео рукопис тај к мени, као бившему уреднику српског књижевног листа¹ и као власнику једне скромне збирке старих рукописа српских.

Ја сам онда у 15. броју *Бранкова кола* карловачког (1896.) под натписом „Додатак Жлтију Герасима Зелића“ изнео ту ствар на јавност. (У том чланку има на стр. 470. двапут погрешно речено г. 1826. уместо 1820., што сам ја међу тим одмах у

¹ Покојни Др. Огњановић био је раније за дуже време уредник новосадског *Јавора*. — Ур.

кдућем броју листа исправно). Кад сам с тим био готов, вратио сам рукопис г. Тодоровићу, но како је у то време говор био да ће београдска „Књижевна Задруга“ издати у новом издању Зелићево „Житије“, то сам се са г. Тодоровићем разговорио и о томе, да би добро било, кад би се рукопис овај уступио „Задрузи“, да га штампа као наставак и додатак Зелићеву „Житију“, и г. Тодоровић, по договору нашем и по одобрењу владичином, преда рукопис тај проф. Тихомиру Остојићу, поверенику Књиж. Задруге, да га пошаље у Београд, као што је овај и учинио.

Још остаје питање: како је и где је пре тога био чуван Зелићев рукопис? На то питање ево шта, нагађајући, одговара г. Огњановић:

Како је тај рукопис доспео у новосадски владичин двор — не знам. Можда је пок. др. Јован Хаџић-Светић, којем је пок. Зелић рукопис тај поверио да га чува и временом даде штампати (као што се то из самога рукописа види), оставио рукопис тај код својега ујака и добротвора пок. владике новосадског Гедеова Петровића († 1832.), те се ту повлачио још од онога доба. Но онда је чудо, како се до данас сачувао, кад је г. 1849. Н. Сад, па и цео владичин двор, изгорео. Или га је пок. Хаџић дао владци Платону Атанацковићу (после буне), те га је овај задржао, а после смрти његове рукопис се међу другим хартијама повлачио.

Овај „Додатак првој части“ Зелићева Житија или управо *друга књига* свега *Житија* сачувана је у рукопису, који има 180 пуно исписаних страна или 90 листова велике четвртине, обичним

концем ушивених (хартија је старинска писаћа, јака, од 1. до 92, 157.—164. и 173.—180. стране бела, а од 93. до 156. и 165.—172. стр. зеленкаста) и табак и по и пет листова без пагинације, на којима су прилови о којима се говори у тексту на стр. 232. овога издава. — Рукопис је рађен сав једном руком (не Зелићевом, — јамачно му га је, по његову диктовању, писао онај *Дјак*, кога помиње овде на стр. 173.), доста збијен, али опет читак и ретко где исправљан Зелићевом руком. Сем тих мањих исправака његова је рука и у потпису на стр. 17. рукописнога додатка (овде на стр. 104.) и на стр. 151. (овде на стр. 222.). — На првој пак страни предњег непагиновог листа, пре почетка самога рукописа, има овај запис (руком истогa преписивача):

У Бечу на 26. Јулиа и. с. 1823.

Сей додатак мога Житија III виоке 1817. до данас кои предаем на аманетъ и сохрaненiе Господину Иоанну Ачжику, препоручуюћи му да га овако у цѣлости со другима сонародницима на свѣтъ изда, — а испод тога је старачком дрхтавом руком Зелићевом овај потпис:

Гарасиѣ Зеличъ

*архим. мѣтра Свято Успенскаго
звонни Кручи, и бивши вика-
рио генер. у Далмаци, и Босн
Которскои.*

По овоме, овде са свим верно приказаном, запису може се видети и какав је био правопис у свем рукопису — у главном дакле онакав исти, какав је био и у *Житију*, штампаном г. 1823.

(у првој књизи). Сада је и овај *Додатак* (друга књига *Житија*) преписан и овде штампан на онај исти начин, на који је то урађено у прве две свеске и вако је показано на стр. V.—VII. уредникова предговора првој свесци.

Како је број писама, повеља, молаба и других докумената, које Зелић у тексту наводи и на њих се у даљем причању позива, у овом *Додатку* још већи него у првој књизи, — за обичнога би читаоца било сувишно и досадно, да су сва та писма, па било и у преводу (већина их је на талијанском језику), штампана у тексту овога издања. Тако су штампана само она, која су била преко потребна за разумевање догађаја о којима се у тексту прича (тако нпр. молбе карловачком архијепископу Стратимировићу и аустријском цару на стр. 124.—130. и 176.—190.; писма Матије Бурића на стр. 144.—148. и Павла Соларића на стр. 194.—199.). Други су опет знатнији документи, да не би у књизи много простора заузели, наведени (у угластим заградама или под врстом ситнијим словима) само у изводу на српском језику (тако нпр. преписка под бр. 46.—54. на стр. 118. до 120., молба под бр. 56. на стр. 156. и циркулар под бр. 77. на стр. 338.—339.).

Сви остали документи, који овде у тексту нису наведени, као и оригинали ових у српском преводу или у изводу штампаних, остављени су да буду видани, верно оригиналу, у *Прилозима* Зелићеву *Житију*, које је уредник мислио штампати на крају свега списа, дакле у овој трећој свесци *Житија*. Али би теме, баш и да се много

ситнија слова употребе, ова свеска, несразмерно према првим двома, а без потребе за већину Задругиних чланова, била увећана за још десетак табака. Зато је и одлучено све те прилоге, који и онако интересују само стручне читаоце, штампати у нарочитом, засебном, прилошку Зелићеву Житиљу, који би био издан у мањем броју примерака изван књига редовних Задругиних кола.

Као што ће се видети из самога Додатка, Зелићево је причање у њему друкчије него у првој књизи — фрагментарно и испретурано, писано у хитви и додавано како се кад чега сећао, а не где је чему било место по реду и по времену приповеданих догађаја. Зато су и нека писма у рукопису неуредно дошла једно за другим, на што и сам Зелић читаоцу обраћа пажњу (овде на стр. 175. и 231.) и моли да се она при штампању поставе у ред. Тога ради су овде сада нека од тих писама испремештана и стављена где треба да су, пазећи ипак да се много не квари ред у самом рукопису. Тако су, нпр., писма Матаје Бурића из Задра сада уметнута у Зелићево причање о догађајима у г. 1820. и 1821. на стр. 143.—148., док је у оригиналу (у рукопису) прво, дакле раније, писмо чак у одељку „Писма, молбе, сведочанства и други документи,“ као пето по реду (овде сада на стр. 175.), а друго његово, доцније, писмо у рукопису је много пре првога: непосредно иза преписке Краљевићеве о унији (овде на стр. 120.). Зато је сада уметак у угластим заградама с насловом „Догађаји у Далмацији год. 1821.“ и с тим писмима Бурићевим раставио крај последње ре-

ченице на стр. 143. („што ми није познато“) од почетка прве реченице и даље на стр. 148. („и последије овога, года 1821...“), које су у оригиналу одмах једна до друге у једном одељку. Тако је и препирка Зелићева с Краљевићем сад удепшена (стр. 104.—117.), лакшега разумевања ради, тачка по тачка као две засебне целине, док су у оригиналу све тачке уплетене једна с другом као питања и одговори.

Најпосле, треба казати да у оригиналу нема никаквих патласа одељцима, те их је сам уредник сада према садржају удепшавао и у угласте заграде стављао, као што је уредничко и све остало што је овде онде стављено смисла ради у угласте заграде.

Напомене под врстом (ситнијим текстом) објашњују и у овој свесци, као и у првим двома, све што се уреднику чинило да треба објаснити (значање речѝ, географска и историјска имена итд.). Неће бити сувишно што су понеке речи, у већем размаку, и више пута објашњиване. И сам уредник жали што су гдекоје ствари (особито имена неких истор. лица) ипак остале недовољно протумачене, али се нада да таквих случајева неће бити много. А ко је оваке послове радио, знаће како је често врло тешко наћи потребне тачне податке и за ствари које се у први мах свакоме чине обичне и познате.

Како је Зелић свој живот и у овом Додатку описао само до г. 1824., тј. до невољнога му преласка у Будим, остатак његова живота остао је непознат (да ли је, нпр., предузимао још какве

огледе за повратак у постојбину), јер се о томе ни у савременој му ни у доцнијој литератури нашој не налази ништа записано. Зато је уредник мислио да ће бити уместо додати на крају свега списка оно Зелићево писмо из г. 1825. Јовану Хаџићу, које је први пут објавио на свет пок. Др. Ил. Огњановић у новосадском *Јавору* за г. 1890. Из њега се дајбуди може видети у каквим је приликама и у каквом душевном расположењу провео последње дане своје овај много налаћени српски родољуб. Колико нам још симпатичнија долази слика овога мученика за православну веру српску, када видимо да он баш исте године, после тога писма, у ком се онако жали на „Маџаре и Латине“ у Будиму, оставља сву сиротињску уштеђевину своју на народну просвету и оснива две задужбине, које ће му до века сачувати светло име у српском народу. Прва је намењена, као што се види и из основнога јој писма (овде на стр. 243. до 248.) образовању младих свештеника из Далмације,¹ а другом треба да се издржава народна школа у селу Жегару (месту рођења Зелићева).²

Зелићев добротворски чин поздрављен је с радошћу и хвалом, коју му је одао не само једини у оно доба српски књижевни орган, *Летопис Ма-*

¹ Према „Извештају о стању српских народне-црквених фондова и фондација за 1899. годину“ (Ср. Карловци, 1900.) стање Зелићеве задужбине износило је на дан 31. децембра 1899. год. 32.681,42 фор., од чејег се прихода на стипендије манастирских ђака из Далмације, који уче богословију у Ср. Карловцима, троши годишње по 800 форината.

² Овом другом Задужбином рукоје ц. и кр. намесништво у Задру. Она још није ступила у живот, а по рачунима која су последњи пут објављени за 1892. годину износила је, које у облигацијама које у готовини, 16.216 форината.

тице Српске (у V. књизи штампана је Зелићева „фундација“ и пропраћена уредниковим речима признања и захвалности), него и два одушевљена млада Србина (Филип Пејић год. 1826. и Владислав Стојадиновић-Чикош год. 1827.), по обичају онога времена, у нарочитим похвалним песмама („одама“). Али, кад је на три године после оснивања задужбине измучени старац испустио своју племениту душу, — истина у средини „миле“ му „нације,“ али далеко од свога још дражег му завичаја, за којим је пуних осам година онолико чезнуо, — ни уредник Матична *Летописа* нити ико други се не вађе да му смрт једном речју забележи, а јадно ти да тај народни губитак достојно оплаче!

Нехат према овоме заслужном Србину показао се и даље. Премда је главна његова задужбина ступила у живот још за живота његова, одмах г. 1826., требало је да прође пуних четрдесет година од смрти Зелићеве, па да се вађе један достојан потомац његов, садашњи преосвећени епископ бовокогорски г. *Герасим Петрановић*, те да се, још као архимандрит манастира Драговића, одужи добротвору свом и смртне му остатке пренесе из Будима у манастир Крупу. На мермерном крсту, којим је у православном гробљу будимском обележен гроб Зелићев, има овај натпис:

Здѣ почиваю сербске кости — изъ Далмаціе Герасима Зелића, — архимандрита манастира Крупе, пожившаго лѣтъ 76. — Преселися 26. марта 1828. года, кою любећи свой родъ и отече-

ство — и за православие ревнујући го-
нѣнъ бѣше. — Вѣчна му память.

Испод тога је на крсту и овај други натпис:

Благодарни питомац — архиман-
дрит Герасим Петрановић — пренесе
му кости у отачаство — 21. августа 1868.¹

Колико је користи Српска Књижевна Задруга
учинила данашњој српској књижевности, унесавши
у ред својих издања и цео животопис архиман-
дрита Зелића — може оценити сваки онај њен
члан, који до краја буде прочитао ово двогубо
значајно књижевно дело српско: и као писмени
споменик, по чистоти језика и по једрини и ле-
поти слога достојан да стане напоредо с многим
и после њега бољима списима нашим, — и као не-
сумњиви докуменат неуморнога родољубног рада
и себепрегоревања једнога одважног Србина за
свету ствар имена српскога и вере православне у
времену кад је тим светињама у једном крају срп-
скога народа највећа опасност претила. А свима
поштоваоцима лене успомене Зелићеве јамачно ће
бити по вољи, што је овом приликом испуњена и
она у време првог издања Житија неостварена
жеља Зелићева, те је сад овом издању додан и
веран лик (портре) његов. Он је снимљен, добро-
том садашњег пароха задарског Михаила Дра-
головића, повереника С. Књ. Задруге, са слике
Зелићеве, која је сачувана у манастиру Крупи,

¹ Види 127. стр. XXVII. књиге *Српско-далматинског ма-
газина* (за г. 1868.), који је неколико година излазио у Задру
под уредништвом истога г. Петрановића.

а била рађена у Бечу 15. октобра 1814. године. За ову услугу Задругиној управи заслужио је г. Драголовић особиту захвалност.

Још је уредник дужан рећи хвала г. Љ. Јовановићу, који је талијанске текстове на српски преводио, а тако исто и г. Др. Јовану Цвијићу, под чијим је надзором израђена у Географском Заводу наше Велике Школе карта Зелићева путовања, која се овој свесци прилаже.

29. октобра 1900.
Београд.

П. П. Ђорђевић.

ПРЕГЛЕД

ТРЕЋИ ДИЈЕЛ

(НАСТАВАК ИЗ П. СВЕСКЕ)

стр.

У повратку из Франције преко градова Лиона, Милана, Флорујунџи и Љубљани, у Млетинама дође ми до знања Наполеонов указ, у коме нашем православни јерископом далматинским и боко- каторским назменована господина јерископа Краље- вича и његови великим викаријем у Боки Которској, с спређеном плаћом, мене.	
Дошествије моје у своја си, и одлаз к новом опредје- лењу	1
Дочекање приплјевка мог у Боку Которску, и велико- викарске дужности почетак. Распуство клера и нарушење црквоног благочинија и запта. Из овог извора проистичућје неколико при- мјера бешчиности, која влада у нашег благочестија народу боко-каторском, и моје ту опасности живота	19
Освећење цркве у Котору: прерјеканаја и огорченја с епископом, а томе је уз- рок искање отлуста и остављеније велико-викаријал- ног достојинства	38

ЧЕТВРТИ ДИЈЕЛ

Од остављенија велико-викаријалног достојинства до априла
1817. године.

Моје уклоненије у моју обител с малом певзијом. Рат
међу Францијом и свом сајуженом Европом;
на побужденије, учањено ми, и на осујећење великом
мојом срабом од Аустријанаца француског навијета моме

	СТР.
животу, које учествовање у ослобођењу од Француза и повраћењу дому австријском мога отечества . . .	53
Пут у Абанске топице за Падвом, и одоцде, спомена ради тезименијег тадашњег конгреса, у Беч. У истој пригоди топло које цесару помоленје, да би монархеско отечески приврјео на ме и на са мном једнозаконе Њему вјерне његове синове у моме отечеству. Последње европејско свепопченје на Француску. Мој повратак у своја ок, дождавајући шчедрте цесараве	61

Д О Д А Т А К

ПРВОЈ ЧАСТИ МОГА ЖИТТИЈА

[ДРУГА КНИГА]

Бављење у манастиру и у Залру г. 1815.—1819. . .	84
О Краљевини и о његовој прошлости	94
Воловање и лечење Земљино 1819.—1820. год. . .	98
Препирка Земљина с Краљевинем	102
Долазак унијатских учитеља и народни отпор год. 1820. . .	117
Одлазак Земљин у Беч и његова даља судбина у том месту	132
Догађаји у Далмацији год. 1821.	143
Земљина одбрана од клевета код бечке полиције . .	150
Неиспуњена обећања да иде у Млетке	158
Молбе за одлазак у Будим	163
Раније молбе аустрјиском цару и писма Понт. Михаљовића	170
Узалудне молбе за повратак у Далмацију	171
Писма, молбе, сведочанства и други документи . . .	174
Разговор с бароном Томашињем	190
Земљин опрашта дуг Соларињу	193
Краљевини као сарајевски владика, и даљи му живот . .	199

	стр.
Венчање Наполеоново с Маријом Лујзом и Зелнџева здравница	213
Краљевин тражио унијатски катихизис и осамнаест учитеља унијатских	219
Одлазак у Будим крајем 1823. г.	222
Нове молбе цару за отпуст из Веча	223
Зелнџ добива пасош и прелази у Будим 1824. г.	231
Прилог за потврду аустријске тежње за увођењем уније	233
Краљевинџев први оглед с римским катихизисом	239
Задужбина Герасима Зелнџа	242
Нешто о животу Зелнџеву у Будиму г. 1825.	250

ЖИТИЈЕ ГЕРАСИМА ЗЕЛИЋА

АРХИМАНДРИТА

СВЕСКА ТРЕЋА

ТРЕЋИ ДИЈЕЛ

(НАСТАВАК ИЗ II СВЕСКЕ)

У повратку из Франције

преко градова Лиона, Милана, путујући к Љубљани, у
Мњеткима дође ми до знања Наполеонов указ, у коме
најем православним јерменском дамагинским и
божикоторским наименована господина јерменског
Брилевича и његовим великим ви-
карјем у Воки Которској, с опреде-
леном плаћом, мене.

Дошествије моје у своја си, и одлаз к новом
опредјеленију.

Из Париза поћемо 3. маија 1810. године;
и ударимо другим путем, не оним којим смо
дошли, кроз многе славне градове, по имену
кроз Мелун, Сенс, Ожер, Руврај, Арнај ле Дук,

Мелун (Meun) — главно место у округу сенско-марнском
у Француској, на прузи Париз—Лион (има 15.000 стан.); *Сенс*
(Sens = Sain) — место у округу јонском на истом путу (14.000
стан.); *Ожер* (Auxerre = Oser) — главно место у округу јон-
ском, на реци Јони и на путу из Париза у Лион (18.000 стан.);
Руврај (Rouvray = Ruvraj) — незнатно место у округу кот-д'ор-
ском, на истом путу; *Арнај-ле-дук* (Arnay-le-Duc = Arne l' DUC)
— мало место у истом округу, знатно због победе хугенотске (г.
1576.) над маршалом Босе.

Шалонс, Макон, Лион, ла Тур ди Пин, Шамбери, Ајгбеле, Сант Михел, Ланслебург, Суже, Турин, Верчели, Новару, и стигнемо благополучно 18. маија у Милан. Други дан пођемо ја и господин Бурић у Венецију, и дођемо у Љубљану. Ту се представимо гувернатору од Илирије, Мармонту, коме сам саставио био у Венецији молебно писмо, да ме опрости од великог викарства у Боки Которској. Прије него смо дошли пред Мармонта, нађем у Љубљани из Задра мога пријатеља, некога падре Зелиј. С овим сам се чоком много разговарао о уредби Наполеоновој сврх јепископа далма-

Шалонс (Chalonnes = Шалон) — у округу менско-ноарском, на ушћу р. Лајоне у Лоару; *Макон* (Macon) — главно место у округу соиско-доарском на р. Соин (18.000 стан.); *Лион* (Lyon) — главни град округа ронског, на ставама Соне и Роне, после Париза највеће индустријско место у Француској, особито човено са израђивања свиле (450.000 стан.); *ла Тур ди Пин* (La Tour di Pin = ла Тур ди Пон) — мало место у округу изерском у Француској, на путу из Лиона у Турин; *Шамбери* (Chambery, тал. Chambéry) — главно место у округу savoјском, на путу из Париза и из Женеве у Турин (20.000 стан.); *Ајгбеле* (Aigues belles = Ег бел) — незнатно место у истом округу на р. Арку; *Сант Михел* (Saint Michel = Сен Мишел) и *Ланслебург* (Lanslebourg) — незнатна места у истом округу (savoјском), на путу из Лиона у Турин; *Суже* (Suse, Susa) — мало место у туринској области у Италији, с остацима римских старина (негдашња Segusio); *Турин* (тал. Torino) — главни град северозападне области истог ијмена у Италији, до г. 1860. престоница талијанске краљевине Сардиније; има спечулиште, академију, библиотеке, музеје итд. (230.000 стан.); *Верчели* (Vercelli) — у талијанској области новарској, на р. Сезији и на путу из Турина у Милан (30.000 стан.); *Новара* (Novara) — главно место талијанске области истог ијмена на истом путу (35.000 стан.); *Благополучно* — сребро; *Љубљана* (Ljubljana) — главно место словеначко (аустријске круновине Краљеве), на путу из Беча у Трист (30.000 стан.); *опријетати* — ослободити кога од чети; *падре* (тал., од лат. pater) — отац, духовник; *гувернатор од Илирије*, *Мармонт* (Орест Мармонт) — Наполеонов маршал, дука од Боке и Рагузе* и управник илирске краљевине (в. нап. на 173. и 201. стр. II, св.).

тинског. Овај отац Зелиј обједовао је сваки дан код Мармонта, и прије него смо се ја и Ђурић овоме представили, казао му је моје незадовољство с декретом Наполеоновим, и да сам рад службу, то јест велико викарство, с врата скинути.

Трећи дан пусти нас Мармонт на аудијенцију прије полдне около 9 часов. Кад смо к њему дошли, нашла смо га ће се шеће сам по соби. Како га поздравимо, тако приступи к мени и поче ми говорити по талијански овако: „Monsignor vicario! Io sento che voi non siete contento della munificenza sovrana“, тј. „Господин викариј! Ја чујем да Ви нијесте задовољни с царском милошћу“. Ја му одговорим: „Eccellenza! Io son' contento della munificenza sovrana; ma non son' contento della ingiustizia, fatta a me“, то јест: „Ваше превосходителство! Ја сам задовољан с царском милошћу, но нијесам задовољан с неправicom мени учињеном“. На ово ми рекне: „Voi avete servito tanti anni sotto due passati governi senz' un minimo stipendio, e adesso avrete sei mila franchi all' anno“, тј. „Ви сте служили толико година под две прошасте гуверније без најмање плаће, а сада ћете имати шест хиљада франака на годину“. Ја му одговорим: „Nissun fedele suddito non serve [il] suo sovrano tanto per interesse, quanto per l' unico onore“, тј. „Ни један вјерни поданик не служи свога цара толико за корист, колико за јединствену чест“. На то ми, куцајући ме по рамену, рекне: „Io vi securo sul mio onore, che voi morirete in figura

di vescovo“, тј. „Ја Вас увјеравам на моје поштење, да ћете Ви умрети у чину јепископском“. А ја му, осмијевајући се, одговорим: „Eccellenza! non è per me piu il tempo“, тј. „Ваше превосходителство! није мени више за то времена“ и пр.

Из његовог говора видио сам да ме се стиђаше; и сам признаваше да ми је он исти учинио неправду. Тако се дакле овим ријечма преда мном и Бурићем изговарао. Хотио сам му предати моју ренунцију, али ми не даде исти Бурић и Грк Николето Миљареши, говорећи ми и страшећи ме, ако то учиним, да ћу бити Французима у подозрењу, и да ме море послати Мармонт у француску какву тврдињу у заточеније. Исти дан били смо код Мармонта на обједу, и стајали смо у Љубљани шест дана.

Седми дан отидем ја у Најштатске толице, ће сам парио двадесет дана старе, и у толиком далеком путу сломљене, кости. Из Најштата пошао сам у Горње Карловце, и дођем тамо 28. јунија у очи светије апостола, ће нађем господина јепископа Краљевића. Сутрадан по легургији обједовали смо обојица у једнога купца заједно; и ту ме он замоли, да му повратим његове коње и момке у Далмацију, које му ја обећам. Тако сједне он по обједу на кароцу и отиде у Љубљану, а ја

ренунција (тал.) — оставка; *подозрење* — сумња; *Најштатске толице* — бива близу некадашњег Neustadt-а (седи Rudolfswerth, словеначки *Ново место*, окружно место у Крањској, на р. Гурку, око 3000 стан.); *Горњи Карловци* — Карловци у Хрватској; *свети апостоли* — Петар и Павле (Петров дан, 29. јуна); *купец* (по р.) — трговац.

с момци и коњи његови пођемо у Далмацију. То вече стигли смо на коњак у Звечај, а сутрадан, тј. на дан 12 светије апостола, у Плашки на објед господину јепископу Мојсеју Миоковићу, моме староме знанцу и благодјетељу, ће сам два дана уживао слатку братску и пријатељску љубов. Трећи дан одлучим се од њега, и дођем преко Мале Капеле и Госпића у Крупну. Но будући да је у јулију велика врућина, и да су ми се старе кости у топллицама распариле биле, особито пак што сам се јашући на коњи растресао био, зато ме увати у манастиру најпре грозница, а послвије жестоки огањ. У манастиру сам стајао осам дана, а послвије сам отишао у Задар лекару, господину конту Орацију Пинели, лијечити се, ће сам боловао шест неђеља.

Међу овим временом поврати се из Љубљане господин јепископ Краљевић и напише ми књигу у Задар, да нама' имам поћи у Боку Которску. На ово писмо одговорим му ја најпонижније, да ћу нама' поћи како оздравим и из манастира мој пртљаг донесем, и то поћи кроз Шибеник по суву, зашто по мору нијесам смео од англески корсара и ајдука. Сувише

Звечај — село на путу из Карловца у Огулин и у Плашки; *12 светије апостола* — 30. јуна (Павлов дан); *Плашки* — мало место у огулинској жупанији (у Хрватској), столица правосл. епископа горњокарловачког; *Мала Капела* — манастир у Хрватској, између Плашкога и Госпића; *Госпић* — варош у Хрватској под Велебитом; *огањ* — натруштница, врућина; *англески* — енглески; *корсар* — гусар, морски разбојник; за време ратова с Наполеоном Инглези су дали право својим приватним поморцима, да нападају на мору дађе из земаља у којима је Наполеон владао, и тако да му сиречавају саобраћај на мору.

сам му јавио у моме писму, да би желио прије мога отшествија у Боку виђети Јего Високо-преосвјаштенства сабрани капитул од духовније лица, која је он изабрао код Мармонта, да се могу с њиме виђети и разговорити, и да им препоручим оне четири ствари, које сам му препоручио и у Горњи Карловци, кад сам му честитао јепископство далматинско. Ове четири ствари јесу: прво, да се не би уселила у Далмацију симонија; друго, да уздрже три манастира парохије, доклен изиђу из семинарије учени и достојни мирски свештеници; треће, да не би било позволено сачетовати незаконе и у сродству браке; четврто, да би зашчишчаво своје стадо влашћу гуверније од грабљења, било то од нашије људи или римљана, него ако би драговољно која за оне пошла.

Већ ми је додијао био писмама, да што брже идем у Боку Которску. Зато сам морао послати шест неђеља поћи из Задра у Шибеник, куд ме је пратило мојије шест браће од манастира Крупе. Повео сам са собом мога воспитаника јеромонаха Стефана Новоселца, који је био шест година на парохији Биљанској, тако и једнога дјака из манастира, Илију Турђевића, мислећи да ће ми овога задјаконити господин јепископ, зашто нијесам мислио без њега ићи у Боку. Задржавајући ме дан по

капитул — скуп (по правду католичких) свештеника при једној саборној цркви; *симонија* — куповање државних звања; *семинарије* — школе за свештенике; *позволено* (по р.) — допуштено; *сачетовати* — гастављати, венчавати; *зашчишчаво* — заштићаво, чувао; *гувернија* — управа, власт државна; *грабљење* — отмица (девојка).

дан, прође шест неђеља, и не задјакони га. Најпослије је искао да га писмено молим, да га задјакони. То ја учиним, а он ми онда одговори да га не море без дозволенија Мармонта задјаконити. Борећи се ја са грозницом, проведем другије шест неђеља, лежећи и лијечећи се код љекара Фрарија у Шибенику.

У то вријеме имао сам срећу познати лица, која је господин јепископ избрао био за капитул, како што је заповиједао декрет императора Наполеона и како што је у синоду опредјелено било. По овоме декрету царскоме био је сваки од капитула декретом од гувернатора Мармонта потврђен, за који декрет морало му се плаћати по шест форинта у сребру.

Чекајући ја у Шибенику, да би дошло од Мармонта дозволеније у призрјенију мога дјака, приступи јесен и зло време. Тако сам морао и без дјакона поћи у Боку.

Одлучивши се из Шибеника, дођем 20. октобра у Сплит, ће сам стајао двадесет и пет дана, зашто је вријеме било противно и кишовито. Овде најмим барку из Брача за десет цекина; тако оставим Сплит, прођем кроз Сток, и дођем благополучно десети дан у Рагузу. У Рагузи сам се бавио десет дана, ће бијалис онда конте Гарани, супраинтендент од Боке у

Сплит (Сплет) град и варош на мору у Далмацији, сада средње место свога котара, с 23.000 становника; *Брач* — острво у Далмацији, близу Сплета; *Сток* — градич близу Дубровника, на морској превлаци, која спаја полуострво Пељешан с копном; *Рагуза* — Дубровник; *конте* — кнез; *супраинтендент* (тал.) — врховни заповедник.

Котору. Овоме дакле вручим писмо и препоруку од дуче Мармонтта, који ме, како и генерал Бертранд, командант од оружја, угосте и почасте с обједима. Сада сам први пут у моме животу видео Рагузу или Дубровник, о коме не пропуштам описати једну малу повјест, колико ми је познато и колико сам од друге могао чути и разумјети од истије Дубровчана.

Рагуза је била једна мала република, коју су, као и друге неке у Европи, Французи прогутали и уништили године 1807. Она се српски зове Дубровник, од ријечи *дубрава*, зашто је најприје била долина пушта и љесовита, обрасла дивижем дрвама и гајевима. Дубровник се налази међу Далмацијом и Бокотом Которском, или Албанијом, при Адријатическом мору међу двије планине, и кажу да је у оно вријеме била ова дубрава прибојешите морскије корзара, то јест разбојника, од мора и од сува. Мало по мало, градећи сваки себи колебице, учини се најпослије (као и Венеција) усред мора град и укријени се и од мора и од сува. Никакав други народ није се у исти Дубровник селио, само српски, зато говоре и

вручим — предај; *генерал Бертранд* — гроф *Бертрад* (Henri Gratien Bertrand), р. 1773. † 1841., највернији ратни друг и ђенерал Наполеонов, који није остављао свога цара ни у прогонству на Елби и на св. Јелени; *командант од оружја* — војни заповедник; *дубрава* — шума; *љесовита* — шумовита; *и кажу да је у оно вријеме ова дубрава* итд. — кад су у почетку VII. века Обри (Авари) и Срби порушили Епидавар и друге околне римске градове, склонили су се побегли грађани на место садашњег Дубровника и ту засновали ново насеље, па се одатле бранили од Срба; *никакав други народ* итд. — први насељеници дубровачки били су они римски бегуници, дакле Римљани или Латини, а сви доцнији досељеници били су доцета

данас сви грађани и они који у околину њи-
овом од 100 миља у дуљину живе, српски и
талијански, а сељани само српски. Кад су се
временом Србљи умложили у овоме предјелу,
а сувише обогатили, начинили су себи малу
републику, установили су себи законе, по ко-
јима се има владати сваки поданик и член ове
републике, и избирали су себи принципа сва-
кога мјесца. Њиве су се хоругве по свима
морама у четири части свијета познавале и
почитовале. За покровитеља своје републике
узели су били светог свјашченомученика Вла-
сија, и њега су изображавали на хоругвама,
с којима су по мору путовали и трговали.

Тргујући по различнијем морама и по
суву, особито по Ерцеговини и по Босној, који
су онда били сви како једнога језика и на-
рода, тако и восточног вјероисповједанија,
обогате се јако. По по раздјеленију двије род-
није сестре, то јест восточне и западне цркве,
почем су многи Дубровчани, путујући и пло-
вћи по свијету, често слушали проповједи и

само Срби (осем ретких и случајних изузетака); *принцип* —
виез; *хоругве* — заставе; *св. Василије* (и *св. Влахо*) — светитељ
и мученик хришћански (умро 316. г. по Хр.) у Малој Азији:
његове се моћи чувају у Дубровнику; *изображавати* — сликати
(„молити“); *који су онда били сви ... восточног вјероисповје-
данија* итд. — Дубровчани су од почетка били под првеном
влашћу римском, и кад су се разделили католици и православни
— увек католици: Зелић је друкчије писао јаматио по причама
православних досељеника у Дубровнику, а тако ће исто бити по
њихову предјелу и оно што млао после каже да су се Дубровчани
звали „српском дубровничком благочестијом републиком“, јер ни
то није; *раздјележије ... вост. и зап. цркве* — још раније почето
неједнаким тумачењем неких догмата, унађуњем нових обреда на
западу и тежњом за њихким првенством, највише је избило на ви-
дик одвајане цркве западне (римске) од источне (грчке) г. 862.,

црковну науку западне цркве, и вративши се дома у Дубровник, својој фамилији и сусједима преповједали о првенству и чистоћи римске цркве, и почем су свештеници западне цркве путником разрјешавали постове, што је Дубровчанима то посве мило било, особито онима који су путовали по мору, — тако буде временом да мало по мало возљубе Дубровчани и загрле исповједаније римске цркве. Ово је јошт више било, кад је свети отац папа послао у Дубровник своје апостоле реда светога Франциска проповиједати. Овима су дали Дубровчани у граду посве лијеп и велики манастир, тако и монахињама истога реда.

А да су Дубровчани били сви од почетка њихове републике источне цркве синови, то је истина. Ево о томе очевиднога доказателства. Када су они били источног вјероисповједанија, звали су се у оно вријеме „српском дубровничком благочестивом републиком“, како год што у Атонској светој гори има осим други два манастира: један српски, и зове се Хилендар, а један болгарски, и зове се Зограф. Хилендар су градили српски цареви, а Зограф болгарски; остале пак манастире у Светој Гори, која је у Македонији, градили су грчки цареви. И како гођ што су грчки императори давали од себе основаним манастирима превелике грамаге, да толико и толико новаца

а сасвим завршено г. 1054.; *разрјешавати* — ослобађати (кога од чега); *св. Франциск* — Фрања Асиски, католички светац, оснивач калуђерског реда францискачког. Талијанац, живео крајем XII. и почетком XIII. века (види и напомену о *францискима* на 209. стр. II. св.); *грамага* — новца.

имају получавати сваке године из царске касе; тако су исто и српски и болгарски краљеви чинили. На исти начин дала је у оно вријеме бивша дубровничка република источног вје-роисповједанија грамату, српским језиком на-писану, горе реченом манастиру Хилендару, и одредила му је сваке године по неколико стотина њиховије дубровничкије сребреника, зовомије у Дубровнику „перлери“. Осим тога дала му је пол једнога од злата, посреди пререзанога, цекина, а другу половину истога цекина оставила је код себе, а то за тај узрок, да не би који монах дошао у Дубровник и лажно дигнуо милостињу или забиљежену Хилендару плаћу. Тако, кад би дошао који монах у Дубровник, да узме милостињу, опредјелену манастиру Хилендару, онда би свагда Дубровчани искали од њега своју грамату с оном половином пререзанога цекина, и ову половину састављали са другом оном у њи половином. И тако, када би се двије пола онога цекина тако саставиле, да би рекао да је цио цекин а не пререзан, и кад би к томе видели у монаха и грамату дубровничке републике, онда би опредјелену милостињу без најмањег прекословија дали. Ја сам исту грамату и то пол цекина видио мојијем очима у Хилендару, ће

На исти начин дала је итд. — Дубровчани су дојети плаћали Хилендару годишњи „доходак“, али не као свој дар него као дар српских краљева, који су Дубровчанима уступили неку земљу, а они се за то подвезали плаћати вечно Хилендару уговорну годишњану; *дубровнички* — погрешно, исто *дубровачки*; *зовоми* — звани; *перлар* (и *перлери*) — стара златна монета, златник, у вредности данашњих 6 динара; *прекословије* (црк.) — претављење, одупирање (речима).

су ми је показивали старјешине истога манастира у години 1785., по заборавио сам дан и годину оне грамате, кад је написана. Јошт су ме молили исти Хилендарци, да се приопштим код њи, како што је већ горе казано, и да ће ми дати ону грамату и пол цекина реченога, да им донесем из Рагузе плаћу. И према је временом дубровничка република одступила од источне цркве и загрлила западну, опет није никада поманкала дати реченоме манастиру ону, јошт у старо вријеме записану, милостињу, само кад би когођ из Хилендара дошао с њиовом граматом и половином реченога цекина.

То је све тако било до њиовог паденија, то јест до године 1807. Како је пак сада, и од кога ће Хилендарци искати плаћу своју на мјесто бивше републике, не знам. По свој прилици нема више у Дубровнику оне половине цекина, нити се човек томе дивити може, какве је премјене ова република преко главе преметнула.

Како су Дубровчани установили своју републику и почели водити славну трговину по мору, нама' су учинили закон, да сваки њиов корабаљ, који иде у Америку, Индије или куд му драго, по поврашченију својему у Дубровник даде у општу касу републике по толико на сто, једно зато, да му може република начинити други корабаљ, ако би му по несрећи његов у море процао; а друго, да привеже

поманкати (по тал.) — изостати; корабаљ — лађа; поврашченије — повратак.

господаре овије карабаља к љубови и вјерности своје републике, да се тако не би који преварио остати ђегођ под другијем којијем краљем или гувернијом. Ово су ми исти Дубровчани казивали године 1810.

Међу тим су се католици све више и више умложавали, тако, да је наскоро половина града била западног вјероисповједанија, а друга половина источног. Но и ова пропорција није за дуго трајала, зашто су се католици, како гођ у цијелој Европи, тако и у Дубровнику, тако умложавали, да је најпосле већа част житеља вјеру западне цркве исповиједала. Мало по мало остане република дубровничка чрез ненавист католика без једног христјанина источне цркве.

Од онога врјемена установе исти Дубровчани закон, да никакав трговац, који је син православне источне цркве, не може се населити у њиов град; а то дозволе Турцима и Чивутима (Еврејем), јошт им дозволе, да могу Евреји и синагогу имати. Тако су вољели Дубровчани оне у крилу своје трпљети, који су им Христа распели и мучили, и који су закону њихову највећи непријатељи, него ли оне, с којима су једног подрекла, који онога истог Бога во тројицје вјерују кога и они, и с којима један језик имају, и будући једне славено-серпске нације.

Кад је парнарско оружје и сила неће дошла била у Еврону, и почела истребљавати

пропорција — сразмера; *во тројицје* — у (светој) тројици; *варнарско* — османлијско, турско.

царства и краљевства, онда су Дубровничани потпали под крило и покровитељство турскога султана, коме су обилан данак плаћали, сваке године по толико кеса цекина у злату, и звали су се турски поданици. У вријеме војевања српскије цара с Турци, који су имали већу силу оружија и Србље побјеђивали, једно што ји је више било, а друго, што су неке српске војводе изневјеравали своје царс, каконо ти невјерни Вук Бранковић издао јест на бојном Косову српскога кнеза Лазара, свога таста, — бјегали су српски цари са својим сокровиштем у дубровничку републику, и ту су благо и светиње своје с драгоцјеним крунама сохрањавали. Бјегали су, сирјеч, својој браћи, и ту су се по њеко време задржавали.

Приповиједају код нас да је најпоследњи цар српски Стефан или Урош принуђен био од Турака оставити свој престол, и побјећи са 18 мазга и са својим сокровиштем и благом у Дубровник. Овђе је послје он све своје благо оставио, и само се с својом фамилијом увезао на корабањ за Неапел и Рим. А то је превара Дубровничана учинила. Када цар дође у Дубровник, онда изиђу пред њега Дубровничани и јаве му да они, као мала и нејака република, не смију од Турака примити га са својим упоменутим благом, осим ако не даде писмено својом руком ерцевуду, с којим би се писмом они оправдати могли код силе тур-

Дубровничани — погрешно, место *Дубровчани*; *кеса* 500 турских гроша (3000 пара); *сокровиште* — благо; *сирјеч* — то јест; *ерцевуда* (тал. ricevuta) — привајница.

ске, да је он с својим благом на једна врата у Дубровник ушао, а на друга са свим својим благом изишао. То он учини, а они му после благо зауставе. Међу тим је ова повјест у великој сумњи. Људи веле да је последњи цар Стефан то био, али то бити не може, зашто знамо да је последњи цар српски био Стефан Урош, кога је убио Вукашин и чије цјелокупно тијело лежи сада у Сријему у манастиру Јаску. Он дакле није могао бити у Дубровнику, особито што у то вријеме јошт нијесу били Турци на Србију ударили. Међу тим је могуће да је то који деспот српски учинио се преварити.

У почетку прошастога вијека, сирјеч седамнајестога, доbjегло је неко мало число хришћана источне цркве од турског зулума под Рагузу, ђе им се допусти да се могу населити више града, под великим једним брдом, зованим Босанка, на којем је Мармонт начинио страшну тврдињу; но у граду им није слободно било ни по што окућити се. Шта више, није им слободно било трговати у граду нити једну ноћ у њему преноћити.

По ево како судбина божија промишљава о онима, који се пега боје. Године 1770. објави

Јазак — манастир у Фрушкој Гори; *Међу тим је могуће* итд. — многи су великаши и владари српски, бојећи се Османлија, предвали Дубровчанима на остају своје благо, тако: краљ Вукашин, Вук Вранковић, деспот Ђурађ Цвједервац, војвода Јојвода Саваљ Храљић, херцег Стеван, његови синови итд. и све су те остале Дубровчани савесно пратили било самим остављачки било ваковим вотоцима, и приповедаше Зелићеве, као и нека слична томе, делију историјске основе, него су проста предња народна; *први, в. с. седамнајестога* — седамнаестотога* погрешно, *место осамнаестотога*; *Босанка* — брдо близу Дубровника.

се војна међу двором руским, при блаженопочившој императрици Екатарини Другој, и двором турским. Тако се флота руска налазила у оно вријеме у Архипелагу и мору Адријатическом. Чувши од некога управитељи оне флоте, принцип Орлов и Долгоруки, како су христјани восточног вјероисповједанија у дубровничкој републици утјеснени, зановједе да се трговачки корабљи дубровничке републике задрже свагда, ће би се год нацили. Видећи Дубровчани да се Руси шмало не шале, пошљу друге депутате у Ст. Петрбург, императрици Екатарини Другој, која је међу тијем временом послала била у Дубровник свога генерал-конзула, некога по имену Бику, с налогом да у Дубровничана заштите у њезино име, да се у граду начини једна црква о њезином трошку. Кад дође овај у Дубровник, а он покаже императричину заповијест њиовом принципу и сенату. Ови га послје замоле и добро подмите, да он пише императрици, да у Дубровнику има црква греческог вјероисповједанија, које овај и учини. Зато нема ни данас, као што нигда није ни било, цркве восточног вјероисповједанија у тврдињи дубровничкој, него само има у варошу више града мала једна капела у простоме дому, који је подарила нека старина госпоња Саломија Владисављевичка. Ову сам старицу и сам виђао и познавао у Тријесту године 1782.—1786., која је поклонила свој дом Богу на услуженије.

Остаривши, Ђика пише у Петрбург, да он више не може служити, него да пошаљу у Дубровник кога другог генерал-конзула мјесто њега. Тако пошаље Русија године 1806., кад је јошт било австријско владјеније у Далмацији, за конзула у Дубровник нескога Монтона. Како овај на одређено мјесто дође, нама' упита Ђику и сенат: камо у граду црква восточног закона? и, не видивши је, хотнио је писати у Петрбург и јавити како је Ђика прегазно заповијест императрице Екатарине. Ови нови конзул имађаше жену луторанку, како што је и сам луторан био, којој дубровнички сенат пошаље на дар пуну боцу златније рушпија, да прими само за олпутер, молећи је, да би приклонила свога мужа, конзула, да ништа не пише у Русију ни о цркви ни о Ђики. Тако је овај конзул предобијен био од жене, као и Ђика од Дубровничана, који се престави у Дубровнику гола 1811.

Године 1807. предаду се Дубровничани Французима, тако се врати речени конзул Монтон преко Задра у Ријеку, ђе и умре од јектике исте године. С овог конзула мало нијесам за правду Божију погинуо од Французâ, само што сам нечајано дошао мојим послом у кућу Г. П., ђе је исти био једну ноћ на квартиру. У вријеме рата рускога и француског године 1807. наодио сам се ја све у Задру како ви-кариј генерале. У то исто вријеме налазили

луторанка — жена протестанске (Лутерове) вере; *олпу-тер* — „лудер“ (прашак за лице), овде у креспосном значењу; *поклон*, *баклуше*; *нечајано* — неочекивано, изненада.

су се у Задру француски генерали Лористон, Молитор и Перукети, и по свије градови војска француска; а на мору Адријатическом била је флота русијска с адмиралом русијскијем Сињавином. Овај је послао био у Дубровник сенату рећи да му допусте у Дубровник метнути гарнизон војске русијске, само да му дају новце за рáну, објећавајући им бранити град од Француза, а послѣ рата, који се тако послѣ окончао у Тилзиту, повратити им га опет. Виша част сенатора и народа била је склоњена, да пусте Русе у град, но мања част пошље, кријући, четири депутата у Задар Лористону и Молитору, зовући ји и говорећи да им се воле предати него Русима. Ја сам виђао ове депутате у Задру много пута.

Тако дођу Французи, неки по суву преко турске земље, а неки по мору на Стон, у Дубровник. По мору на Стон не би могли проћи ни по што, да ји не буде пустио генерал фрегате руске, неки Грк. Како су ушли Французи у Дубровник, онај час разграбили су богато оно, толико стотина година сабирано, сокровиште, а најпосле и по црквама злато и сребро, тако да су неколико милиона цекина однијели. Кад су ово виђели Дубровчани, онда су се покајали, што нијесу пустили у град Русе и тако послушали савјет адмирала Сињавина. Депутати пак, који су звали Фран-

---

Тилзит — град у источној Пруској, где је 1807. године уговорен мир између Наполеона и цара Александра; *По мору на Стон* итд. — види о том и причале Зелићеве у II. свесни на стр. 162 и 163.; *фрегата* — ратна лађа с једрицама.

цузе, нијесу могли од укура народњег опстати, него су се једни утопили у мору, а други су свиснули од жалости. Ову су ми историју казивали исти Дубровничани, код који сам стајао 10 дана године 1810, идући у Боку како велики викариј по декрету императора Наполеона. Но дај да се сада вратимо к мојој повјести.

Из Рагузе одлучим се по мору, и стигнем у Кастел Нови, у манастир Савину 4. декембра 1810. год.

Дочекање приоцјевка мог у Боку Которску, и велико-викарске дужности почетак.

Распуство клера и нарушење првог благочинија и запта. Не овог навора проистичућије неколико пријера бешчиности, која влада у нашег благочестија народу бокоторском, и моје ту опасности животи.

Дошавши у манастир Савину, дочека ме архимандрит савински господин Никанор Богетич чесно, каквогђ и њека свјетовна господа, као: Стефан Чулкових судач, Николаје Живкових капетан, к(онте) Георгије Војиновић, мој одавна пријатељ, и многи други трговци, капетани морски и стари моји знанци. Капетани Јевта Вучетић и Василије Јурасовић, речени Бунгур, јесу ми дошли у Савину, за поодити ме и радовати се о моме пришествију

одлучим се — пођем; Кастел Нови (по тал. Castelnuovo) — град у Боци, на мору; народ га зове или само Нови или Херцег-Нови; Савина — знатан православни манастир близу Новог у Боци; бешчиност (бешчиность) — неред, неправилност; благочестије — вера; пришествање — долазак.

и четврти дан поодио сам опет све до сад на-
знаменоване, и вратио сам им тако зајам.

Послије тога отпочинуо сам неколико
дана, и узео сам себи за секретара некога
Николу Радонића, из Котора. Послије сам пи-
сао циркуларе у све општине од Боке, и јавио
сам да је Далмација и Бока Которска послије
више стољетија с дозвољенијем императора
Наполеона добила јепископа, и да [је] мене
император Наполеон с декретом од 26. марта
1810. год. опредјелио у Боку за великог ви-
карија јепископа далматинског, за управљати
црквом у Боки, позивајући све парохе, кнезове
и све поглаваре општества, да би дошли у
Котор, да се с њима видим и да потребите
уредбе парохима предам, сирјеч, како се имају
владати и своју свештеничку дужност испу-
њавати прама Бога, краља и прама народа,
њему врученога стада Христова.

Идући ја у Боку, мислио сам да ћу паћи
у њему свештенство у своме чину обучено,
да се одликују од мирскије, како што је то
у Далмацији, у Грецији, Аустрији, Русији; но
ту сам се јако преварио. Јер, када су ми по-
чели долазити неки кнезови и поглавари са
својијем свештеницима, нијесам могао једног
од другог разликовати. Тако ми дођу једном
кнезови и поглавари општина Грбаљске, Кр-
толске и Луштинске, и с њима осам попова,

циркулар — распис; *за управљати* — да управља; *сирјеч*
— то јест; *у свом чину обучено* — у свештеничком одећу; *Грбаљ*
— крај (четири кнежине) између Котора и градића Будве; *Кр-*
толе и *Луштина* — две некадашње мале кнежине (сада општине)
на једном полуострву између Котора и отвореног мора.

пољубе ме сви у руку и поздраве ме. Међу овима угледам једног свештеника, познавајући га по аљина и по бради да је поп, и упитам оније кнезова, је ли јошт који поп с њима дошао, а они ми одговоре, да има ту с њима осам попова, показујући ми руком једног по једног. О Боже! колико сам остао удивљен, и почти изван себе од жалости, гледајући на што је спао чин свештенически, и у каквом се поруганију наоди од римљана и од свакога, који зна шта је благочиније духовно и клер источне цркве у Боки Которској. Истина је да се њека част свештеника доста прилично држи, и то најбоље у новској комунигади, но већа част је била главе и браде обријане, и у бијелије аљина до кољена, послије се црљеним појасом пасали, исто тако као и мирски.

Више од једнога часа водио сам разговор с онијем поглавари, а сувише с попови, учећи исте, како ваља поповом носити аљине, и како им се треба држати свога свештеничког чина и карактера, да се може распознати и разликовати свештеник од мирјанина. На овај мој савјет одговорили су ми они да је у њи обичај носити онаке аљине, и да немају за што купити љепшије и од друге боје (колура, фарбе).

Послије него се Далмација и Бока од Котора избавила од ига турскога, потпали су

почти (р.) — готово; благочиније — деп ред; клер — свештенство; част — део; комунигад — општина; бијеле аљине до кољена — бели гуљеви („бјелаче“); поповом (З. и. М.) — поповима.

житељи овије провинција под владање венецијанске републике, која никада није дозволила да Далматини и Бокежани, народа источног вјероисповједанија, имају свога јепископа; како што се види у историјама, изданим у оно вријеме од неког теолога. Венецијанској републици савјетује овај теолог, по имену падре Паул, . . . напише историју илиричког народа, и опише њихове обичаје и храброст, особито пак Далматина и Бокежана. У својој историји говори: „ако би икада потпали ови народи под власт исте републике, да се имају држати у највећем непросвјештенију и мраку, и под најтежим игом, јер друкчије неће бити никако миран и подложен, нит' ће се моћи њим владати“. О луда савјета! Сви просвјештени цари и краљи, и сви прави владатељи народа свог желе и старају се просвјетити своје подложнике, како и родитељи своја чада, да могу знати шта је дужност прама Бога, прама свог законог краља, прама своји родитеља и прама свог ближњег, и за ово просвјештеније народа и поданика расточе цари небројено благо, установљавајући школе и семинарије, а упоменути мудри теолог учи своју републику, да јој поданици остану у најдубљој и вјечној помрчини и непросвјештенију, подобни народу идолопоклонническом у царству хинеском, у Индији, ће сасјед сасједа убија, брат брата робн и један другога крв прољева

Бокежани — треба *Бокељи* или (по тал. Bochebesi) *Бокеви*; *падре Паул* — може бити *фрн. Павел Сапан* (1552—1623), талијански историк (писао историју ускока).

и пије, што се често догађало и у Далмацији, а сувише у Боки Которској.

У небиће јепископа восточног вјероисповједанија у Далмацији одили су за рукоположеније на степен дјаконства и свештенства странијем јепископима, неки у Аустрију, неки у Турску, а неки у Црну Гору, и тако су, с великим трошком, трудом и опасношћу путујући по мору и по сузу, подучавали чин свештенически. Ту је било до избранија мога на црковно владање у Далмацији слободно свакоме манастиру, калуђеру и попу слати своје дјаке или синове за рукоположеније, ако и неће ништа више знати него часловац и псалтир. А кад се већ један пут доченају перахиља и требника, то је већ њима доста: они се не старају више о науци, и не мисле о поучителнијем књигама, које и немају све цркве окром три манастира. Како ће дакле оваки народни пастири и пароси коју науку и проповјед дати своје врученоме себи стаду? Како ће христјани знати шта је њова света и вјечна дужност прама Бога, прама свог законог краља и прама свог ближњег? Слијен пастир, пак слијело и стадо; сљедователно, слијен слијела води, док оба не падну у јаму!

У Боки Которској имало је духовенство восточног вјероисповједанија при републики венецијанској мало неко утјешеније и нешто мало више добра, него далматински клер, будући да су у Боки Которској два дијела закона

у небиће јепископи — док није било епископа; *вручено* — доверено; *сљедователно* — тако джеде.

восточног, а трећи дио римске цркве, међу тим сви прави Славјани, једнога рода, и по Христу права браћа; друго, што су Бокежи, колико сам ја у биће мога викарства, међу њима стојећи, искусити могао, славни и у оружју храбри, и што су, пловећи по мору, себи доста просвјештенија прибавити могли; а треће, што граниче с народом самовласним црногорским, који је сав восточног вјероисповједанија. Венецијанска је република била из неке политике допустила црногорскијем митрополитом да могу над боко-каторским клером у црковнијем стварма неку власт имати, тј. цркве освештавати, ћерике рукополагати и народ поодити; и то је било и под австријским у 9 година владјенијем, и све до пришествија француског оружија и мога прихода у ону провинцију, како велики викариј епископа далматинског. Но будући да је у Далмацији и у Боки Которској народ, без семипарије и без другије школа, лежао у крајњој сљепоти, непросвјештенију и самовољству, зато ни исти упоменути црногорски митрополити нијесу могли поставити самовољни они клер и народ у црковно благочиније, јер ће је рат или каква ларма, ту је први војвода поп; ако се ће скупштине сваде и потуку, ту је први поп; ако је који на рату из пушке своје кога и убио, то је њему ништа: савјест га не обличује, него он попује и служи свету литургију,

у биће мога викарства — док сам ја био викар; *самовласни* — самостални, независни; *ћерике* (тал. *chierico*, клирик) — богослове; *приход* — долазак; *рат* — свађа, раздор.

како и до сад. Нити ту помажу свије светије апостола и светије седам сабора канони, а камо ли митрополити и јепископи и њиови намјесници. И ко би могао описати њиову сљепоту, непросвјештеније и обичаје? Но при-зрјело је већ вишњег Сушчества око на они клер и народ; шchedра и неишчерпајема царска отеческа милост нашег всемилостивјешег императора Франца I. погледала је и постарала се, да се како у Далмацији, тако и у Боки Которској уреде школе и семинарије, да се ново приобрјетени његови и вјерни поданици просвијетити могу, у наукама процвјетати и тако славити могу, као и други његови поданици восточног вјероисповједанија, који се налазе у Мађарској и у другим његовим земљама.

Не могу пропустити да не опишем овђе, како се клер у Боки Которској гнусно и свешченику неприлично носи. Већа част мирскије попова у Боки брије браду, брке и косе на глави, и само на врху главе види се један бич више затисока. Они носе бијелу до кољена аљину, и по њој пашу се црљеним пасићем или пили пешкиром од вуне; носе бијеле чакшире (беневреке), које су, како и аљина, од вуне, опанке од коже говеђе, и капе на глави, као и остали прост народ. Ниједан поп не изилази из своје куће, ни у цркву, без дугачке пушке, и за пасом по двије мале и јатаган.

призрјело — призрело, погледало; *вишње Сушчество* — в. Суштаство, Бог; — *шchedра* и *неишчерпајема* (неишчерпаива) — вздавна и неисцрпна; *приобрјетени* — добивени.

Они ми кажу да су сиромаси и да немају за што купити себи плаветне чобе, да скроје себи доламу и чакшире, а имају за што купити оружије: пушке, пиштоље, ноже, све у сребро оковане. Тако се многи попови од мирског човека ни у чему не разликују, веће ако је у цркви, када обуче на се одежде црквене. Ако се свади једно општество с другим, ту поп ваља да буде најпрви војвода, да се пред њима бије. Ако би који мирјанин другоме коју горку ријеч рекао, или би га опсовао, онда се зову на мејдан, и ту ваља да поп пред њима буде, мјесто што би као њиов пастир и тобожњи учитељ свој народ мирио и од зла и крвопролитија одвраћао. И кад која страна другој одоли, онда се хвале како су били бољи јунаци од другије. Видећи дакле прости народ што чине полови, њиови тобожњи пастири, сљедују и они њиовијем стопама, нити расуђују да је смртни гријех убити, туђу муку отети, украсти, преварити итд. У свијем цароди у Европи, куд сам ишао, видно сам да има свуда по нешто зла и сљепоте, но ниђе да се чини оно, што у Боки Которској и Црној Гори.

Што се тиче брака и крвосмјешенија у сродству, тога понајвише има у Боки. Њиови попови вјепчавају, по допунтенију манастирскије старјенина и протопона, све који или не знаду што им закон заповиједа, или то чине из користољубија, или не знају да ће Богу дати отвјет за своје небреженије и пре-

мирски - световни; мирјанин - световњак, грађанин;
отвјет - одговор; небреженије - немарност.

ступленије накона црковније. Што гођ поп народу рече и каже, они га слушају, нити би, мислим, прости народ преступио закона у сродству и женидби, само да му је умно његов свештеник казати и с олтара наповидити, прије него дјевојку испроси или отме, да је то гријех и да то закон не допушта.

И једво јошт црњегга обичаја у Боки, које се чини такође и у Црној Гори и у Албанији турској. Ако има отац мушко дијетѐ од двије три и до пет шест година велико, и у сасједа види дјевојчицу од истије или мањије година, онда је испроси за свога сина, и један родитељ даде другоме вјеру, да ће се дјеца испросити и узети, и тако се они спријатељити, не гледајући да су један род и једно племе. И што је јошт скаредније чути, када су двије жене носеће, тј. трудне, онда се оци или матере дјеце, која ће текар на свијет изићи, уговоре и једно другоме вјеру зада, да ће, ако једно дијете буде женско а друго мушко, ову дјецу у брак сачетати. И када се дјеца роде и узрасту, онда се узму, премда се може бити једно другом не смилн. А морају се узети и вјенчати зато, зашто су родитељи њиови взаимно себи вјеру задали, док су дјеца јошт у утроби била. Овај брак мора сљедовати, и да би једно од ове дјеце слијепо, хромо или наказно било. И ако момку, тј. жениху, није по вољи невјеста или невјести жених, онда побјегне једно од другога и сакрије

наповидити — објавити, изгласити; *сачетати* — саставити, удружити (браком); *взаимно* — узајмично.

се, но зато остане опет једно с другим до смрти свезано. Међу тим побјегну многи младићи, којима се своје суђенице не допадају, по мору у Смирну или Цариград, ту се ожене и на вијеки остану, зашто ји тамо нико не познаје нити пита: јесу ли се прије женили или не.

Мало прије мога у Боку пришествија ожени се један християнин из Рисна, и узме дјевојку из општине Новске. Отац и мати ове дјевојке принуде је, те пође за истог жениха. И будући да је дјевојка преко воље своје пошла, то је неко мало вријеме са својим мужем у највећем незадовољству живила, а послије се разбољела од очајанија и с ума сишла. Муж ове жене доведе је у манастир Савину, да јој ту Бога моле. Једно јутро у дан недељни устане болесне ове жене муж и зовне је, да иду на јутрењу. Жена му одговори да он иде, и да ће она доћи док се обуче. Муж оде, а остави код жене оружије, а кад се поврати из цркве, да види што је жена закарсила, а оно нађе своју жену мртву на постељи, која се сама из очајанија ножем свога мужа заклала. Нама' јаве њезинијем родитељима несрећни овај случај, који дођу и погребу је. Јево дакле шта се међу мужем и женом догађа, за узрок слепије родитеља, који преко воље своје кћери принуђавају, да пођу за онога, кога они оће, а не кога кћи љуби и милује. А ово се прије мога духовног владања често и у Далмацији

своје суђен. — њихове суђенице; *Рисан* — варош у Боли на мору, између Котора и Новога (око 1300 стан.).

догађало. Јошт памтим да су се неке жене, које су пренуђене биле од својије родитеља посјагнути за онога, кога нијесу наравно љубиле, утошле, а неке објесиле, а многе у турску земљу побјегле, и тамо се за другога мужа удале, неиспитане од тамошњије црковније пастира: јесу ли слободне или не.

Речена жена, која се сама заклала, имала је млађу рођену сестру, коју су исти родитељи дали за истога зета, не бојећи се да се и она не би заклала, како и њезина сестра. А то се чинило за тај узрок, да не би изгубили пријатељство између оне двије фамилије. Сад питам ја ко је то допустио? И ће је та књига, која дозвољава једноме човеку, и то христијанину, да море узети за се двије родне сестре? Ђе су свештеници и пароси били, ће ли је на гласу манастир Савина, који је свој Боки тобоже глава, ће ли је био архимандрит савински, мудри Никанор Богетич и други у њему јеромонаси? Зар се ниједан није могао наћи, да каже и запријети онијем христијанима, да не чине онаково скверно крвосмјешаније и безаконије, на јавну саблазн свој Боки и на опаки изглед свему другом народу и христијанству. Кад сам за оно безаконије разумио, био сам љубопитан, и испитивао сам ко је то допустио; и казали су ми неки свештеници и христијани да је Савина то допустила за неку милостињу, а покојни протопоп рисански Ивелић заповедио своме млађему капелану, пону

посјагнути — посетити, машити се, поћи за ким; *наравно* — природно, од срца; *скверно* — лешето, гадно.

Јови Поповићу, да ји вјенча, а што је прије мене било, није се веће могло излијечити.

Отуда се види јавно да упоменути они поглавари, који су то допустили, нијесу нигда у кормчију или у сабрале у требнику каноне завилили, ће се пише: *„Свајашченик, ашче во вједјенији благословит възбрањени брак, от сродства, или кумовства, или четверобрачија, или неимушча возраста, сирјеч ашче вест муж 15 љет, а дјевџица 13, да извержет сја, и брак да будет нетверди“*. У истим правилама црковнијем стоји да се и свештеник низвргне и отлучи, који познани забрањени брак вјенча; но ја велим да би много више ваљало, и праведније било, извргнути и свештенствна лишити онога, који допушта, по небистром расуђенију и слабости, или по свом користољубију, горе речене забрањене браке сачетати, него онога, који је по заповијести свога старијега вјенчао.

Не могу пропустити да не опишем обичаје и женидбе мирскије свештеника у Боки Которској. Године 1810., кад сам тамо дошао, испроси неки дјак Богдан Секулић, садашњи поп, дјевојку, и вјенча се с истом по закону у дому њезиније родитеља. Послије вјенчања стајала је она у кући родитеља својије псеко-лико мјесеци, и чекала је док се њезини жених не запои, и да ја у мало не дођо, запопио

Свајашченик, ашче во ... — Свештеник, ако са знањем благослова забрањени брак. (међу лицама) у сродству или у кумству, или четверобрачница или лица који нису дорасли за брак, тј. ако муж нема 15 а девојка 13 година, да се збави и брак да не остане у снази.

би се. А кад овај прими на се свештенство, доведе своју невјесту дома и, по обичају, пирује, тј. скупи сватове и весеље учини, и то послије него што је произведен био на степен свештенически. Овај је у Боки древни обичај био, и ваљада су расуждавали први црковни поглавари њиови, који су ји рукополагали, да је гријех прије свештенства дјаку совокупити се по закону са својом вјенчаном супругом. Тако ми је казивао парох од Маина, стари поп Сава Тановић, који је и данас жив, да је њега отац његов оженио и вјенчао с једном дјевцом од осам или десет година, а и њему да није било више од дванаест љета; да га је послије не знам који митрополит запопио, и он литургију служио, и када му је невјеста узрасла и у године своје дошла, да је онда истом кући својој довео и пир или ти весеље обично чинио. И ово су ми многи у Боки казивали, да се родитељи и дјевојка, која ће се вјенчати за клирика, то јест дјака, будућега свештеника, најпре уговарају да се најпре жених запопи, пак после да се чини пир и да њевојка отиде жениховој кући; и, ако се жених не би запопио, то да невјеста не сљеђује свога мужа, макар се с њим већ и вјенчала била. И то је био узрок, што су се неки пре запопили, пак послије по закону са супругом живили.

Сада сваки нека без пристрастија расуди: јесу ли ови горе речени обичаји били најкрај-

---

совокупити се — здружити се, познати се; *Маине* — мала кнежевина у планини између Будве и Црне Горе.

нија сљепарија; и је ли у ономе народу био икада свештеник или који поглавар и мало просвијештен, који би могао казати ономе народу што закон и канони црковни заповиједају. Ја с овим свештенике и поглаваре бокоторске не осуждавам нити обличујем (Боже сохрани!), него само оно описујем, што сам очима мојима видио и ушима чуо, и оплакивам моју у Христу браћу, молећи и заклињајући оне из Боке, који би и кад год читали ову моју повјест, да се пробуде и од сљепарије отресу. И толико не кривим оно непросвештено свештенство, зашто сам и ја слијеп, колико кривим пропадну мњетачку републику, која за неку слијепу своју политику и корист није у толиком дугом вијеку нигда допустила да буде у Далмацији и Боки Которској један благочестиви јепископ и толикога народа пастир, који би се старао о просвјештенију стада Христова и о науки клера свога.

Кад сам ја дошао у Боку, ишао сам по општинама и учио сам народ по црквама, проповиједајући му колико сам знао; учио сам такође и савјетовао сам свештенике, који би мени долазили, да не чине покора, него да набуљудавају каноне црковне. Особито сам им налагао да се чувају и да не благослове безаконе и забрањене браке, и то у будуће, а што је прије мене било, оно већ нијесам истраживао. Претио сам им такође, да ће сваки свештеник, који у моје биће вјенча по-

осуждавам — осуђујем; *пропадна* — пропала; *набуљудавати* — изазити; *у моје биће* — док сам ја ту.

тајно без цркве, и без три наповиједи с олтара, бити кажњен. Најпослије сам свијем парохима циркуларно објавио да кажу народу с олтара, да прије три наповиједи не воде дома дјевојака; и, ако би се родитељи уговорили били, да ће се опријатељити, док су дјеца јошт у утробама материнијем била, то да дјеца не слушају својије сљеније родитеља, него оно што им света восточна мати црква заповиједа и налаже. Овај сам циркулар издао 29. декембра 1810. године, и то само зато, да се не би послјије произнашло да је жених с невјестом својом сродан по крви или по духу, то јест по крштењу. Зато сам истим циркуларом и то објавио, да ће се сваки онај брак разлучити, који се послјије вјенчања пађе да је забрањен и канонима црквијем противан; поред тога, да ће се и свештеник казнити и парохију изгубити, који је знао да жених с невјестом у крвосмјешенију јест, пак ји опет вјенчао, или који је пренебрегнуо будући брак три пута с олтара наповидити.

Ову је заповијест најпре преступио неки поп с Кумбура, који је 5. фебруара 1810. године вјенчао жениха (стојећа с невјестом у сродству носве близу) туђе парохије около пол ноћи у једном магазину, и тако не само што није три пута с олтара наповидио, него је јошт и законе црквене погазио, зашто је женидба била једнога мужа с двије прве братучеде,

наповијед — оглас у цркви; *крвосмјешеније* — мешање крви (брис међу сродницима); *пренебрегнути* — занемарити; *наповидити* — огласити; *Кумбур* — село на мору близу Новоса.

сљедователно незакона и забрањена; то јест, један и исти жених узео би најприје неку дјевојку за жену, а послје смрти ове узме покојне своје жене од стрица сестру. Прва је женидба закона била, но друга ни по што. За ово је сродство знао речени поп, а знао је то, да сам ја прије овога вјенчања на три мјесеца дошао у Котор, и није се хотио мени јавити и за савјет питати, него је питао, као што је сам послје исповидио, некије слијепаца у манастиру Савини, који су, по првом њиовом обичају, допустили да то море бити. Исти поп знао је за моју заповјед, коју сам ја у циркулару издао, зашто ји друкчије не би вјенчао био потајно у магазину, него јавно у цркви, премда су обе жене биле од два рођена брата прве братучеде, које не чине више него четири степена. Зато је речени поп био кажњен колико од мене, толико сувише од господина јепископа. Ја сам доста видио труда, док сам добио из Црне Горе к себи реченога жениха и невјесту, који су били тамо побјегли, да ји увјешчам, да се добровољно разлуче без казни од власти свјетовне, које сам и получио.

Преко свега мога стања у Боки Которској, колико сам познати могао свештенство ондашње и народ, увидио сам да они у сродству и крвосмјешанију никакве помње имају, нити се од тога чувају; или то, море бити, за гријех не почитују, или то чине из непросвје-

---

увјешчам (од *увјшати*) — обавестим, наговорим; *разлуче* — раставе, одвоје; *стање* — стајање, бављење; *помњу имати* — пазити; *почитују* — сматрају, држе.

штенија и користољубија. Међу тим, истина је да цијела ова погрешка зависи од свештенства и црковније поглавара, који нит' имају нит' оће да имају о томе помњу, да по закону пасу њима вручено стадо Христово. А воопште народ бокешки јест добар и не може бити бољи и благоговјејнији у призрјенију цркве и духовенства, него је само у томе несрећан, што се уселио у њега неки стари и зли обичај.

Много више примјера незаконога, сирјеч канонем црковнијем противнога, бракосочетанија, — због којег се у Боки Которској и Црној Гори, и взаимно међу овијем двјема провинцијама, многе несреће збивају, — могао би ја навести, али судим да ће сваки благоразумни читатељ из онога, што је до сад у овој књизи о истој материји речено, довољно постигнути моћи, да су се ови зли обичаји и непорјадок међу људе нашег закона оније провинција јединствено због непросвјешченија клира породили и укоренили, и да их донде истребити възможно није, докле се год школе како за свјашченство, тако и за мирјане у Далмацији и Боки Которској, како гођ и у прочијем Ц. К. државама, не заведу, и тако мрак грубог невјежества от оније, иначе добрије и храбрије, људи не прогна.

вручено — предано; *воопште* — уопште, у главном; *благоговјејнији* — побожнији; *у призрјенију* — што се тиче; *взаимно* — узајамце; *провинције* — област; *непорјадок* — неред; *возможно* — могућно; *Ц. К. државе* — царско-краљевине, тј. аустријске државе (сада: Аустро-угарска); *невјежество* — незнање.

Освећење цркве у Котору :

**прерјеканија и огорченија с епископом, а токе је узрок
искање отпуста и остављеније велико-викаријалног
достојинства.**

Исти христјани у Котору чекали су јепископа или његова викарија сваки дан, да им освети једну цркву у Котору, коју им је даровао дука од Рагузе, Мармонт. О овој цркви морам мало опстојателније говорити. Јошт по учињеном миру међу Французима и Русима у Тилзиту године 1806., кад су Руси вручили Французима Боку од Котора, дође дука Мармонт с оружјем у Котор. Ту му се представе сви депутати и господа од римске цркве; но у исто вријеме дођу и депутати од стране славно-српског народа. Послије запита Мармонт римске депутате, колико има у граду Котору римскије цркава и народа источног вјероисповједанија. На ово му одговоре депутати да има римскије манастира и цркава дванаест, а душа около 500; у народа пак греко-неунитског једна црква и 1000 душа. Ту је Мармонт остао зачуђен, одговарајући римскијем депутатима: каква је то правица, да у Котору има више народа грчкога него ли римскога вјероисповједанија, пак у Римљана толике цркве, а у Грка само једна?

Овом приликом запросе нама' депутати славно-грчког народа од господина Мармонта да им даде јошт једну цркву, будући да има толико душа христјански у Котору, а не имају

него једну црквицу малу светог евангелиста Луке, у коју не може више стати од 100 душа. Тако им Мармонт обећа да ће им дати једну цркву, и да ће бити с њим и његовом правоцом задовољни. Но сад је питање: коју ће им дати?

Познано је да се јошт под Млечанима налазило како у другим градовима, тако и у Котору много римски цркава и манастира. Но кад мљетачка република пропадне 1797. године, истога љета Аустрији потпану како Далмација, тако и Бока Которска. Послије установи цар австријски гувернију у Далмацији, и ова, не имајући у Котору другог знатног зданија, принуђена буде узети један манастир од монахиња римокатоличкије за касарну. После овије стајали су у истом манастиру најпре руски, а после француски војници. Но послије некога краткога времена, на пропшћу славеногрчког восточног народа, даде Мармонт исту цркву христјанима, коју сам чинио приправити што је потреба за освјашченије.

Житељи дакле которски молили су мене, да им ову цркву осветим, но ја им одговорим да ваља за то најприје писати јепископу и просити од њега дозвољеније. Они ми пак одговоре, да је њима јепископ писао да ћу ја доћи прије њега у Котор и што је от потребе на мјесто њега све уредити. И, будући да се приближују празници рождества Христова, и

да не море ни десета част народа стати у цркву светогa Луке, зато су ме молили да им речену цркву што брже осветим. Међу тим покажу ми горе речено писмо јепископа. Видећи ја ово писмо и за угодити толиком народу, пишем архимандриту савинскоме, да доведе дјакона и протопона Ивелича и јошт неколико свештеника. Он то учини, и тако 19. декемвра 1810. године осветимо речену цркву исто тако, како пише у великоме требнику у глави 108. И како за освештеније цркве, тако и за неустројени клер и неподобне и неваљале њиове древне обичаје дадем јепископу 23. декемвра исте године сљедујући репорт:

(Ово је копија).

Провинција илирическа.

У Котору на 23. декемвра по српски 1810.

Герасим, Божијеју милостију архимандрит манастира Крупе и велики намјесник јепископа далматскога у Боку од Котора.

Високопреосвјашчењши господин г. јепископ Венедикт, нам же архипастир и о Христје брат љубезњеши!

Послије нашега отшестваја из Сплита и ја сам се трећи дан одлучио од истога за Боку од Котора, и с великијем трудом и страхом по мору од ајдука англискије једва стиго дванаести дан у Боку, гдје [будем дочекан] од господина колунела и свије оффицијала с цијелим баталлионом под оружјем и с бандом, то јест музиком, с којом су ме спроводили до

неустројени клер — неуређено свештенство; *неподобан* — неприличан; *древни* — стари; *љубезњеши* — најљубазнији; *отшестваје* — одлазак; *официјал* — официр.

наше цркве, и са лубардањем из топова од фортице и звонима у двије цркве наше, тако и од цркве до мога квартира, ђе сам пашао сву внутрењу потребу и мобилију, по ордину дуке од Рагузе и говернатора од Илирије Мармонта. Нама' су ми метнули солдата за стражу на врата — не знам томе узрока правога: оли да ме чува од злије људи, оли се боје да куда не утечем, ма се досјећам да није ни за што друго, него само за једну њову политику (тј., „*fumo senza gusto*“ — „дим без печења“). И до часа дошао г. колунел и сви официри учинити ми визиту, а после њих г. делегат Павлуци и сви трибунали и которска властела и господа, исто и наши прокуратори и христјани многи, тако и г. викарио с клером римским господина бискупа Гргурине у небие истога у Котору. Други и трећи дан јесам свијем вратио визиту.

Био сам се свратио у манастир Савину, гдје ме архимандрит Никанор Богетић с братијом лијепо и часно дочекао, ђе сам отпочивуо два дана. Долазили су ме из Каштел-Новога наћи нека господа христјани и капетани, а именов: господин судач Стефан Чуиковић, господин капитан од комунилади Нико Живковић, господин конте и кавалер росијски Георгије Војновић и кашитани од мора Јевто Драшкићевић, Васо Јурасовић, *ddo* Бунгур, — оли су сви били и од прије моји знанци и пријатељи, — Марко Комленовић, Дуковић и многи други христјани и христјанке, с којјем сам остао много задовољан.

Нама' сам писао из Котора циркуларно по свијем комуниладима, да би ја желито виђети се и спознати се с нарохами и с поглаварима од истије комунилада. А послје циркулара почели су ми долазити у Котор неки попови, и кад сам ји најприје видио што су и

фортица — тврдиња; *мобилија* — намештај, покућство; *ордин* — наредба; *говернатор* (по тал.) — управник; *визита* — похода; *трибунали* — судије; *прокуратори* — тудори црквени; *капитан од комунилади* — оштински старешина; *конте* — kneз; *капитан од мора* — поморски капитан; *ddo* (*detto*) — зван, речен; *циркуларно* — расисом.

какви су, остао сам удивљен, и да чок изиђе од жалости више ума, гледајући и расуждавајући што су и коме су подобни, не имајући виша част од истије на себи никаква знака свјашченичкога ни благочинија церковнаго, и како млади свјашченици, тако и стари од 60 љета парохн брију браде, брке и стригу власе на глави, исто како и мирски прости народ; хаљине носе од бијела сукна до кољена, опасатије црвеним појасом, капе и опанке, пушке велике и две мале, јагаган, носе, исто како и сви мирски Бокежи и Црногорци. Кажу ми да има много число попова, и неки поп има под собом двије три цркве, а нека црква по три четири допа; неки имају по 10, неки по 15 и 20 и 40, а најјачи поп по 60 кућа у парохији. Тако су у Боки и цркве пограђене по планина и на љутом камену и литицама, и једним словом јест једно велико неуређење и конфузија, да се не може све подробну описати, бивши свештенство и народ состарјело у самовољности и непотчиненију никаквој власти, и мислим, не би могао привести у благочиније и потчиненије ни сам патријарх цариградски, а камо ли моја мала персона и власт. У свештенству царствује једна неизречена сљепота у науци светога писанија, а у другоме су хитрија од другога народа.

Овдје су се у Боки до сада неки дјаци женили и вјенчавали с дјевницама од 10 и 12 љета, а њнова невјеста остала би код својије родитеља, а они би се запопили и служили свету летургију; и када им узрасту вјенчане невјесте, онда ји доведу дома, пирују, и с њима се после полученанаго свештенства и свешченодјејствија совокупљавају. Тако се и сада налази вјенчан дјак неки Богдан Секулић, за кога су вама прокуратори писали и препоручили да га запопите, и да у мало ја не будем овђе дошао, и он би се запопио, и послтије би коју годину своју младу

више ума — изван памети; *виша част* — већи део; *число* -- број; *конфузија* — забуна, збрка; *состарјело* — остарело, „убијатио се“, огрезло (у самовољи); *получен* — добивен; *свешченодјејствије* -- вршење свештене службе.

довео дома, и с њоме се совокупио. Је ли ово било једно незаконије и против канона црковније? И не знам јесу ли за ово знали они архијереји, који су ји попили прије совокупленија својим вјенчанијем и законитијем супругама.

Овђе у Котору има црква христјанска, храм свјатаго евангелиста Луке, која је посве малена и тијесна, а народа има више од 1000 душа, да не море у њу стати ни десети дијел, и стаји би многи пред вратијем на двору и на киши и онијегу, и побјегли би дома и остали без Божије службе и правила. И тако, по молби прокуратора и свије христјана, желећи да им осветим нову и велику цркву, коју им је дао дука и гувернатор од Илирије, Мармонт, и будући да су се приближавали свети празници рождества Христова, и расуђујући да народ не остаје без службе и правила црковнаго, — тако сам пригласио господина архимандрита савинскога и господина протопопа Ивелича, и јошт 4 свештеника и дјакона, и на 19[ти] овога у понеђељак јесмо служили соборно и осветили исту по чину, како је претписато у великоме требнику, глава 108., на име и храм светитеља Христова Николаја.

Знам да би била наша дужност прије јавити В. В. П. и искати дозволеније, али горе речени узроци нијесу допустили времена за дуље чекати; а сувише дало ми је слободу Ваше писмо, које сте прије мога пришествија у Котор писали прокураторима Илији Властелиновичу и Илији Лубардичу овако: да ће прије Вас доћи у Котор Ваш велики викарио, који је доволен да управи како и Ви.

Прошу Ваше Високопреосвјашченство, да ми јавите је ли дошло од гуверна допуштење, да задјаконите овога мога дјака Илију Ђурђевића, да вам га пошљем, с којијем остајем честитајући В. В. П. наступајућне празнике рождества Христова, и желећи

стаји би ... на двору — стајали би ... на пољу; *пригласио* — позвао; *В. В. П.* — Вашо Високопреосвјашченство; *пришествије* — долазак; *прошу* — просиња, молиња.

Вам оне спроводити у здравију, веселију и долгоденствију во сваком благополучији, цјелуја Вашу свјагују десницу,

*В. Високопреосвећенствста
умилни и понизни слуга*

Г. Зелић с. р.

АРХИМАВАНТ.

Ово моје писмо огорчи господина јепископа до зла Бога, што сам ја без његовог допуштења осветио цркву у Котору, и пошље најпре Никанору Богетићу, архимандриту савинскоме, а послије мени изобличителна писанија.

Ја учињено ми от господина јепископа изобличеније силно почувствујем, расуждавајући да га заслужио нијесам. Хотехи му дакле ово доказати, писао сам му и натписивао се с њим подоста, и не без взаимног огорченија. Но будући да он мене свагда за кривца признадјаше, најпослије ко другој парници и онако стар већ и болешљив будући, и за избјегнути даљу со истим г. јепископом омразу, тврдо закључим у себи мојега генерал-викарства лишити се. И тако пошљем молебни писмо у Љубљану гувернатору од Илирије и дуки од Рагузе Мармонту, просехи га, да ми даде моју оставку, то јест да прими моју ринуцију. Не видећи од истога одговора, запитах француског полковника Фијале, шта би могло бити

долгоденствоје — дуг живот; *благополучје* — срећа; *цјелуја* (прилог сад. вреж.) — целујући, љубећи; *изобличителни* — која изобличује (ружећи осуђује); *почувствујем* — осетим; *расуждавајући* — размешљајући; *даљу* — даљу.

да ми Мармонт ништа не одговара. А он ми одговори ово: „Када Французи виде кога, да ји добро и вјерно служи, мучно га пуштају из своје службе; и, ако ти на мјесто себе овђе не нађеш и не наименујеш који ће остати за викарија, неће те ни по што пустити.“ Како сам ово разумно, тако сам почео расуђивати: који би архимандрит или игуман у Боки Которској за ово дјело био најбољи и најспособнији? И будући да архимандрита савинскога најискуснијега од свију нађем, зато закључим да њега на мјесто моје именујем. Исти Фијала каже ми после да је Мармонт отишао у Шпанију, и да је на његово мјесто дошао за гувернатора од Илирика Бертранд. Тако напишем молебно писмо, и пошљем овоме са свидјелствима од љекара 29. јунија исте године. Ево како је то писмо гласило¹.

Како је речени гувернатор примио моју ову прошњу, нама¹ је заповједио господину јепископу, да има поћи из Далмације у Боку од Котора, да ме пита за који узрок ја моју службу остављам. Тако је дошао јепископ септембра мјесеца исте године у Боку, а до неколико дана и сам гувернатор за њим. Јепископу сам казао зашто се викарства одричем, и да је исти био први узрок к тому; но гувернатору нијесам се хотио на њега тужити, који

¹ Види, на крају списа, у „Прилозима“ бр. 33.

Дјело — посло; *гувернатор од Илирика* — управник Павловокове илирске краљевине (види напош. на 201. стр. II. св.); *Бертранд* — генерал Вертрап, о ком види напомену на 8. стр. овог списа.

је дошао у дом конта Георгија Војновића и оставио јепископа и мене собом на објед.

По обједу отиду нама¹ гувернатор и јепископ из Каштел-Новога у Котор, а ја останем у Новоме. Трећи дан врати се гувернатор из Котора у Нови, и буде у квартиру у дому Георгије Војновића, ће сам пошао прије вечере поздравити га и молити, да ми даде одговор на моју поменуту прошњу. Њега је из Котора допратило било 60 персона, а то је било у суботни дан. Кад одем к њему, а он ме застави на вечеру, како и све оне, који су га допратили били из Котора. Ја сам сједио други од њега. При вечери поче ми говорити један господин, који сјеђаше међу мнош и гувернатором, да му је исти дао заповјед, да ми нађе у Котору лијен квартир са свом потребом и с једним вртом (багичом). Овог, који са мнош говораше, нијесам ја нигда прије видно био, и зато му одговорим да се у мени вара и да, море бити, за јепископа има ту наредбу. На то ме он упита: „Јесте ли ви велики викариј?“ А ја му одговорим да сам до сада био, но да више не мислим бити, него да чекам од гувернатора одговор на моју ринунцију, да ме пусти, да пођем у моје отечество.

Оно код мене бијаше неки Француз, који је дошао био с гувернатором, да остане у Котору за делегата на мјесто Тромбе Рагужела. Што би гођ ја њему говорно, све би то казивао гувернатору; најпосле каже ми да гувернатор жели знати узрок, за који ја остављам викарство. На ово му ја одговорим да има-

дем хиљаду узрока; но да је први и највећи узрок римски клер, који ме је тужио за просесијон (литују) у Котору и Новоме и што знам чинити моју дужност; додавајући му то, да за моју вјерност и службу не желим више куповати непријатеље. Ово је делегат казао све гувернатору, који ми је одговорио да он није примио ни од кога против мене какве тужбе, и да жели последије вечере са мном разговарати се.

Около пол ноћи устанемо иза стола, и када се сви разиђу, онда ме упита Бертранд: „Каж ми: зашто обећ да оставиш твоју чест?“ А ја му одговорим: „Зато, што сам ушао у љета, што често болујем, и што ми воздух божешки не чини добра.“ Онда ми он рекне: „Та ви јошт нијесте толико стари, а доста сте јошт јаки, можете служити“. На ово му одговорим: „Да ми и десет хиљада франака дате на годину, опет не могу служити“, и да ће ми највеће добро учинити, ако ми даде слободу и отпусти. Када види гувернатор да се ја тврдо мога претпријатија држим, онда ми одговори: „Добро, писаћу јепископу да вас пусти“. Ја му на то умилно благодарим, честитам му срећан пут у јутру за Рагузу, и ја пођем од њега. На вратије увати ме за руку његов ађутант, кога сам често виђао у Паризу и добро се с њиме познавао. Шапћући упита ме, шта ми је рекао гувернатор, а ја му одговорим да је рекао писати јепископу, да ме пусти поћи у

моје отечество. Онда ми он каже: „Неће те пустити, зашто је јуче био ваш бискуп на ручку код гувернатора, и молио га је, да ти ни по што не прими ринунцију и да мораш стћи у Котору.“

Ове су ме ријечи ађутантове много опечалиле биле, и мислио сам у себи опет у јутру поћи гувернатору и молити га за то. Но овај је прије дана на два часа отишао био у Рагузу. Овај дан била је неђеља, зато сам пошао на Топлу у цркву, и слушао сам свету литургију, а после светогa богослуженија отишао сам у Нови. Таки нађем човека и коње, и у понеђељак рано пођем за гувернатором у Рагузу, ће стигнем у уторак прије подне. Дошавши тамо, отидем му таки на квартир, у палате рагужанскије принципа; и, кад ме види, зачуди се и упита ме, што сам дошао? Ја му одговорим да имам посла, и да сам га дошао јошт један пут поздравити. У томе разговору донесу слуге јела за фруштук, на који и мене позове. За столом нијесам му хотио ништа говорити; но када смо устали, пошли смо у једну велику салу, у коју дошло бјаше до 200 душа, и депутати од Рагузе, просити га, да им умали контрибуцију. Затим уђе гувернер у једну малу камару, ће му сјеђаше секретар за таулином, с којим нешто француски говораше. Ушао сам

бискуп — епископ; *стћи* — ствјати, живети; *опечалити* — ожалостити; *прије дана* — пре зоре; *Топла* — село код Новог; *рагужански принципи* — дубровачки кнезови; *фруштук* — доручак; *контрибуција* — ратни намет; *камара* — соба; *таулин* (tavoline) — сто (за писање).

и ја, и стао за њим; а када ме види, а он ме упита, што заповиједам. Поче му ја говорити и молити да ми прими ринунцију, а он ми одговара исто као и у Каштел-Нуовоме, сирјеч, да ја могу јоште служити, и како би ја изгубио 6000 франака плаће. У тај ма извучем ја из џепа копију од декрета Наполеонова, и покажем му прстом што говори у трећему артикулу.

Одговори ми овим речма: *«Varde, quelli sono sei milla franchi all' anno!»* — *«Si, Eccellenza, in carta qui scritti, ma in scassella io non li vedo,»* тј. *«Гледајте, ово су шест хиљада франака на годину!»* — *«Тако је, Ваше Превосходителство, овде у карти написано, али [их] ја у џепу не видим».* Онда ми он одговори, куцајући ме руком по рамени: *«Буди увјерен, како дођем у Љубљану, нама' ћу заповједити интенденту генералу од Илирије, да ти има свакога мјесеца слати плаћу ону, што се теби пристоји.»* На ово му ја речем: *«И паки, Вапа Ексселенција, говорим: да ја више нећу бити велики викариј, макар ми давали сваке године више од десет хиљада франака. И, ако ми сада не дате моју ринунцију, ја ћу бити принуђен утећи из мога отечества у друго царство».*

Када гувернер ове моје ријечи разуме, онда рече: *«пò, пò, и окрене се секретару, говорећи му да пише бискупу, нека ме пусти.»*

Каштел-Нуови — *Castel-Nuovo*, тј. Херцег-Нови; *артикул* — члан; *интендент генерале од Илирије* — главни (грађански) управник ондашње краљевине Илирије.

Овај написао писмо и преда мени, а ја захвалим гувернеру на овој његовој милости и отидем. Из Рагузе повратим се ја у Каштел Нови, и одавде пошљем писмо гувернаторово господину јепископу у Котор, пишући му и по два пута, да ми по заповиједи господина гувернатора даде ринуцију. Тако ми је морао послати, и ево му писма, којим ми је теготне ланце викарства с врата скинуо, послије 16 година мога тешкога великога труда и трошка.

№ 436.

Држави илирическија.

В Которје 16. нојембра 1811.

Венедикт, милостију Божијеју православној епископској далматској и боко-которској.

Ко преподобному оцу Герасију Зелићу, архимандриту манастира Крупе,

у Ерцег Нови.

По вопрошенију вашему, чрез здравија утјешенија и опочивања у манастиру вашему, сонијем миром потребитијем вањој старости и вашему страданоме труду, ви, оче архимандрите, с овом нашом примате, колико на име од гуверна, толико и од наше стране, они отпуст, што сте просили с вашом ренунцијом от 29-га прошастога јунија, послато је нами от господина опшчача управитеља од илирически држава.

Ми писали смо нашему викарију у Далмацији, преподобњејшему оцу архимандриту Матеји Веји и игумену од вашег манастира, такођер на исти начин и манастирима Крки и Драговићу, и свакоме протополијату от наше јерархије, извјестујући њима, да

с овом нашом — с ов. нашим писмом; гуверно — управља.

ете отпустили сваку вашу службу од викарства, и да имаду вама носити достојну чест, као архимандриту и старјешини манастира Круне. Ми јесмо благоуздани да они имају олиједити како њима заповједајемо; ако би пак било другојачије, ви обије јавите вама, јербо ми желимо сваки вама мир и благополучије, при којем остајемо молитвеници.

Венедикт Краљевић с. р.
и во христје молитвеник.

С овим писмом писао је господин јенископ и игумену манастира Круне, и заповједио му је да пази да ми се свака чест у манастиру одаје.

№ 436.

Државе илирчке.

Венедикт, м. б. и. епископ далматски, боко-которски и истријски.

Ко преподобному оцу игумену од манастира Круне.

Преподобњоши отац архимандрит Герасим Зелни оставио јест сваку службу од викарства, поради његовог здравља, и за да море у своме миру отпочивати, сада враћа се у свој манастир Круне.

Заповиједамо дакле Вапему преподобију, да имате највећу опаз, за да му има бити дато од свакога јеромонаха ону чест, која му се пристоји како архимандриту и старјешини тога манастира Круне. Тако урадите, јако да и благодат Божија буде на Вас.

Дано у Боки од Котора на 16. нојембра 1811.

Венедикт Краљевић с. р.

јесмо благоуздани (од благо и уздати се, тј. надати се) — надати се; обије — одмах.

Тако једва получим ја желано отпуштење, које сам толико вријеме тражио и искао. Међу тим на мјесто мене наименовао сам код гувернатора Бертранда у мојој ринунцији у Боки Которској за великог викарија, с плаћом од 6000 франака, архимандрита из манастира Савине Никанора Богетића, који ми је за оно моје њему учињено благодјејаније, најпосле, при моме отходу из Боке, при обједу у дому поштенога капетана Марка Комненовића, у присуствију многије чесније лица, толико неблагодарно, колико му је могао његов старачески разум досећи. Али, кад сам расудио у каквом се оп добром и мени познаном општеству родио, воспитао и ће се учио, и колико се по свијету с људма опходио, занста нашао сам да је у многоме заостао. Међу тим морао сам му опростити поради љубови домаћина и чеснога и разумнога оца Јосифа Триновића, пароха у Топлој.

ЧЕТВРТИ ДИЈЕЛ

ОД ОСТАВЛЕНИЈА ВЕЛИКО-ВИКАРИЈАЛНОГ ДОСТОИНСТВА
ДО АПРИЛА 1817. ГОДИНЕ.

Моје уклоненије у моју обитељ с малом пензијом,
Рат међу Францијом и свом сајуженом Европом;

на побужденије, учињено ми, и на осујећење великом
мојом срећом од Аустријанаца француског навијета
може животу, моје учествовање у ослобођењу
од Француза и повраћењу дому аустријском
мога отечества.

Получивши моју жељу и добивши отпуштење, намислим вратити се у отечество. Но док сам се спремио и пасош од делегата у Котору узео, да идем по суву из Боке, зашто по мору нијесам могао од Енглеза, ударе кише и настану зла времена тако, да сам морао чекати до после празника Христова рождества. Овај сам благ дан провео весело код мога кума, господина капетана Николе Живковића и његове госпоње Софије, код когта Војновића и Чупковића, и у манастиру Савини, и другије некије капетана и мојије пријатеља, с којим сам се у исто вријеме поздравио и опростио. У њеким црквама дао сам мале проповиједи,

---

најет — заседа, замка; *делегат* — грађански старјешина.

као у цркви манастира савинског, у Топлој и у општеству Новском, и опростио сам се у њима с народом. И заиста, многи су христјани, особито они у Топлој и Новоме, остали жалостиви и управ плачући, што ји остављам, зашто су виђели и познали труд мој и ревност, да истребим трње оно између стада Христова, застарјело од много и премногo љета.

Тако пођем из Боке 16. јануара 1812. године, и ударим кроз Стару Рагузу (Цапнат), Дубровник, Стоп. Одавде, пловећи по мору испод манастира римскога Острога, мало нас нијесу једну ноћ повели и поклали не корзари енглески, него прави морски разбојници, да не буде опазио ваљани парун од барке, који је држао тимон, а четири друга морнара и нас четири пасажера сви смо спавали унутра у барци. Била је ноћ тавна, облачна и без мјесеца, а бонаца, — вјетра никаква није било; тако су се ајдуци довели били полагано близу нас за десет петнаест сажњи, да ускаче у нашу барку, мислећи да сви спавамо. Но срећом нашом опази ји парун и повиче: Аларга! аларга! то јест: Даље, даље, да се одмакну и да се јаве: ко су и шта ће? Они се не кћеше јавити, зато повиче исти парун на морнаре, да скоче на оружје, а имали су доста тромбуна и му-

---

Стара Рагуза (Цапнат) — на месту порушенога Билдара (види нап. на стр. 8. о. књ.) подигнут је нов град и вирад, коју талцјански зову *Ragusa vecchia* (Стари Дубровник) а српски Цапнат: то је место на мору између Боке и Дубровника; *Острог* — званик католички манастир у макарском приморју; *парун од барке* — господар лађице; *тимон* — крма, думен; *бонаца* (тал.) — тишина; *сажам* — хват; *тромбун* — пушка широкога граа.

шкета. Парун потегне на њи метралијом из тромбуна, а други из мушкета, и нама³ су се од нас удаљили. У ономе мраку не зна се шта је било, је ли који рањен или убијен од њи; еле од њиове стране нико није пуцао на нас, дакле, или је који од њи био у први ма убијен и рањен, или нијесу имали доста оружја. И тако нас је избавио Бог од зла и несреће, а једна барка, која је ону ноћ ишла за нама, јест пропала, и то заједно с људма, између којима је био и један богат трговац, Јевреј, из Рагузе, који је у Сплит ишао.

Од Стона дошао сам по мору до Трогира благополучно, а од Трогира дођем до Шибеника по суву. Из Шибеника приспијем у Задар, и ту сам њеко вријеме стајао. Одавде сам писао у Љубљану гувернатору Бертранду, просећи да би ми дала гувернија они шест хиљада франака које су ми остали дужни, и које сам као велики викариј у Боки имао. Из Задра дођем у мој манастир, у моју давно желану обитељ, гдје сам у миру и спокоју проче дане живота мога, удаљен од све свијетске сујете и мечтанија, провести намјеравао. У њему сам већ неколико мјесеци провео био, а Берtrand мени за мој дуг ништа не одговараше. На један пут дође ми изненада декрет од интенданта из Задра, зовећи ме и јављајући ми да ми је гувернатор одредио на годину пензије

---

³ мушкет — старинска тешка пушка, шота; метралија — комади гвозђа и олова, којима се пуце веће пушке; Трогир — град и варош на мору, западно од Сплита; мечтаније — маштање, саварија, занос.

1000 франака, но о онима, што ми бијаше дужан, ништа не говораше.

Кад сам примио ови декрет, отишао сам у Задар, и ту сам примио 250 франака за три мјесеца, а послје шест мјесеци другије 250. У то вријеме зарати се Француска са Аустријом. Ја сам се онда налазио у моме манастиру Крупи, који лежи близу границе од Кроације. Ту ми једном дођу у кратко време два писма: једно од стране Француза, сирјеч капетан Антоније Култели, ађутант колунела Никића, од стране истога пише ми да гледам и да помњу имам, ако би аустријска војска дошла у Лику, или ако у Далмацију иде, да му нама' пишем и на знање дадем. А друго од стране Аустријанаца, — сирјеч колунел и садашњи генерал Франческо Данеж пише ми, шаљући ми прокламације Хилерове, да ји пошљем у Задар, Шибеник, Сплит, Рагузу и у Боку његовим пријатељима, и јавља ми да је уваћен код Љубљане из Задра француски курир и списак од 400 лица првије у Далмацији, у којој да сам ја најпрви записат од бергадира де ђандарма, који иште од гуверније дозволење, да нас пошље све у Француску, за узрок што смо, вели, више наклони Аустрији, него Француској. У истом списку била су, колико ја знам, после мене записана сједујућа лица: Из Обровца Зането Радуловић, из Задра Пашкал

прокламације Хилерове — Јован Хилер, аустријски генерал (1754.—1819.), чувен са успеха над Французима 1809. год. код Асперна (источно од Веча); *бергадир де ђандарма* — жандармеријска бригадир.

Враћен, Николето Папафава, Јанкето каноник Сињаковић, и јошг многи други.

У исто вријеме пошље ми из Задра француски генерал Ароаз једну прокламацију штампату, да прогласим народу с олгара, како су дошли Французи близу Беча, пред којима је маршал Вандам (ови је тада у битки с Руси и Аустријанци от козака ухваћен и у Русију ко императору послан).

Да је знао речени Ароас да једва чекам да се моје отечество избави од француског тиранства и неправде, не би ми прокламацију послао био, да ју ја по народу разгласим. Тако ми је исто и речени ађутант Никића лажно писао, да иде из Леванта преко Турске 40.000 Француза у Далмацију. Ове прокламације и лажне новине послао сам нама¹ у Госпић речепоме мом старом пријатељу Данежу, који ми је писао био, да Наполеон с војском својом патраг бјежи из Саксоније преко Рајне. Исти Данеж звао ме је у писму, да дођем из Круле у Госпић, докле ме пису жандарми одвели, но ја нијесам могао то учинити и њему пуно вјеровати, зашто сам знао да сваг воду на свој млици навраћа.

Често ми долазау од Данежа посланици и писма, и то у пол ноћи, увјеравајући ме, да ће цесар са своји сајузници добити и да ће Французи са свијем пропасти, него да дођем к њему

маршал Вандам (Dominique Jos. Vandamme, 1770.—1830.) — француски (врло храбар) генерал и Наполеонов маршал, који се одликовао у ратовима с Турском, Аустријом и Русијом, али био побеђен и заробљен од Руса под Куликом (у Чешкој) 1813. г.

у Грачац, и да се видимо послвије шест година. Већ ми је додијао био својима писмама, зато сам одлучио био к њему поћи. Дозовем дакле игумана и једнога старца из манастира, и кажем им духовно моје намјереније, препоручујући им да гледају манастир, и да по црквеним правилама и вољи Божијој у миру и братској љубави живу. Тако се 24. октобра 1813. године по обједу кренем из мога манастира, и дођем преко планине Велебита у Грачац на конак. Ту нађем реченога Данежа на квартиру код трговца Георгије Јурковића, који ми се већма обрадовао, него да му је отац воскресео, зашто је познавао мене и моје срце и дух мој. Цијелу дугу ноћ провели смо заједно у разговору, питајући он мене за Французе у Далмацији, и ја њега за цесара и његове сајузнике, како ствари међу њима и Французима у Саксонији стоје, и који су код Лајпцига и Дрезде већ до главе побијени били од Руса, Аустријанаца и Прајза.

Сутрадан у неђељу приспије из Госпића у Грачац генерал фелдмаршал-лајтнант барон Томашић с једним баталионом; тако отидем ја с Данежом њему, и поздравимо га. Ту смо заједно обједовали, и послвије обједа хотио сам се вратити у манастир на конак, који је далеко од Грачаца четири часа; но кад сам до-

---

Грачац -- котарско (среско) место у Лици; код *Лајпцига* и *Дрезде* ... — у бојевима код Лајпцига 2. и 3. окт. 1813. европске савезне војске победиле су Наполеона, а пре тога је он, 14. и 15. августа 1813., код Дрезде, победио чешку војску јевр. савезника; *фелдмаршал-лајтнант* — у аустр. војсци исто што (нижи) генералски чин) и „генерал-лајтнант“.

шао био поздравити генерала, а он склопи околу мене руке, и поче ме, како он тако и Данеж, молити, да им учиним љубав и да пођем с њима до прве фортице од Книна. Сувише молили су ме и то, да упутим једно њиово писмо господину колунелу Михелу Никићу, које би сутрадан у понеђељак могло доћи у Книн, гди му пишу да ће војска цесарева доћи у уторак пред Книн, него да колунел преда фортицу без боја. Ко не би радо услужио ономе цару, кога сам једва дочекао, да његово оружје дође владати у моје отечество. Пама' сам њиово писмо узео и у моје завио, пак послѣје послао по моме слуги у манастир Крупу, пишући игуману, да онај час преда писмо речено у Жегар серзенту Матићу Бари, који је стајао на пошти, да га пошаље Никићу у Книн. То је овај учинио, и тако је добио писмо Никић у понеђељак у вече, а ми смо у уторак до подне 27. октобра 1813. године дошли пред исту фортицу. Ова нам се шести дан преда, будући да је са свију страна блокирата била. У њој је било 800 мушкетара Далматина. Ја сам стајао пред Книном у кампу код фратора Михела Фонтане, пароха од Свјатог Јакова (римске цркве), с којим сам слао и препоручивао у фортицу по онима, који су им крух носили, да кажу онијем далматинскијем капуралима који су у фортици, да сви побјегну

серзент — сержан (sergent), наредник; *мушкетар* (mousquetaire) — пешак наоружан мушкетом; *кампо* (campo) — логор, војн. стан; *Св. Јаков* — можда село (*Филип-Јаков*) у Котарима или црквица (*св. Јакова*) на Велебиту; *капурал* — командант.

и оставе фортицу и Французе; ако ли пак неће, да ће им се све њихове куће попалити и њихова добра одузети. Кад су ово исти чули, побјегли су у шест дана ноћу сви кроз проваљену од истије фортицу, и од 800 није остало више код Француза него 12. И тако су морали капитулирати, како што је хотіо барон Томашић.

Послије тога вратим се ја у Крупу, ће сам подигао 100 Жегарана мојије, да нама' иду пред Задар у стан аустријски и јенглески, и да помогну отети задарску посве тврду фортицу. И ја би био с њима пошао, да ме нијесу заболеле уши, што сам прозебао био у кампу пред Книњем без ћурка. Но до неколико неђеља преда се и Задар и клиска и норинска тврдиња, и тако се у шест неђеља очисти сва Далмација од Француза.

Послије кад сам оздравио у манастиру, отишао сам у Задар и гратулирао сам барону Томашићу за благополучно освојеније све Далмације од непријатеља. Но све ове горе речене услуге моје нијесу ни од кога признане биле, али зато ништо, јербо ји ја и тако нијесам из користољубија чинио, него из једне ко отечеству мојему љубови. Но ова судба није само мене постигла, него и многе попове и калуђере у Далмацији, који су се тада трудили и с главом својом шалили. Зато им пак не можемо замјерити нити им за зло примити,

---

капитулирати — положити оружје, предати се; *клиска тврдиња (Клис)* — град јак над путем из Силета у унутрашњост Далмације; *Норин* — место у макарској крајини, близу Перетве; *гратулирати* — честитати.

што су се и они у њеке ствари умијешали били, које се њи не тичу, зато је наравна ствар, да и они, као отечества синови, своје отечество љубе и да му у свачему помоћи траже.

Пут у Абаноке топлнце за Падвом, и одонде, спомена ради тезоименитог тадашњег конгреса, у Веч.

У истој пригоди топло моје цесару пожеленије, да би монаршеско отечески прибио на ме и на свомом Једнозакоње Њему вјерне његове синове у моме отечеству. Последње европејско европолченије на Француску. Мој повратак у своја си, дожидавајући шчедроте цесарева.

Јошт у години 1805. при владању аустријскоме сломпо сам био на Биљаније с коња десну погу, у којој ми је од оно доба остала велика слабост. Ова ми се слабост све више и више умложавала, што сам већма улазио у љета; и најпосле ми је тако нарасла била слабост, да нијесам могао више од једнога четврта часа ићи пјешнице. Зато су ме савјетовали љекари да сваке године пођем у Италију у Абано, и да се тамо парим у врућу блату. Тако намјерим љета 1814. поћи у Италију, но, знајући ја правила црковна и моју прву дужност, искао сам најпре од господина

тезоименити — истога имена, славни; *монаршеско* — монаршко, владалачко; *европолченије* — европски устанак, либнаме оружја; *у своја си* — кући; *дожидавајући* — очекујући; *шчедрота* — дарожљивост; *на Биљаније* (7. и. мн.) — у Биљанима; *Абано* — мало место у талијанској области Падови, вучено са својих сумворних бања.

јепископа писмено дозвољеније, да се могу одлучити од Далмације, и да могу узети од цесаро-краљевске гуверније пасош. Исте године у мјесецу маију нађе се и господин јепископ и ја у Задру; тако отидем к њему, и кажем му да морам поћи у Абано поради мога здравља, просећи га да ми даде писмено дозвољеније. Он ми ово дати обећа, но није ми га ни на многократно прошеније моје дао. Тако је пролазио дан по дан, и неђеља по неђељи, а вријеме се од Абана и топлица све приближавало. Осим тога било ми је далеко по суву путовати, а туда сам морао ићи, зашто је сваки, који је по мору ишао из Далмације у Тријест и Венецију, морао 42 дана стајати у контумацу. Молећи га ја толико пута за дозволење, одговори ми једва један пут, да пођем у манастир и да се спремам, па кад се вратим из манастира, да ће ми онда дати писмо и слободу. Тако и учиним, но и овда се догоди да от истога г. јепископа писмено позволеније поћи у Италију не получим, а због чега — то нијесам дознати могао. Тако најпосле, не могавши дуље чекати, принуђен будем отићи господину гувернатору, барону Томашићу, и поискати од њега пасош. Овај ме упита, имам ли слободу од господина јепископа, коме сам подробно исказао све, колико већ неђеља има, како од њега просим ту слободу, но да је јошт нијесам добио, да могу поћи видати себе и повратити моје здравље. Кад је гувернатор ово разумио, онда је заповједио своме секретару, да ми напише пасош.

Секретар то учини, а гувернатор се само потпише, и тако ја добијем једва једаред пасош, да могу у топлице ићи.

Получивши од гувернатора Томашића пасош, отидем из Задра у Италију 1814. године; и, вративши се из Абана у Падву, пошао сам поздравити принца Рајза. Одавде сам писао такође у Беч Њивој Ексцеленцији барону Хагеру, великому министру од полиције, и просио га, да би ми одржао пасош од секретарије од штата, и послао га у Падву реченоме принцу Рајзу. Исто тако писао сам и моме агенту Ефенбаху, молећи га, да настоји код Њ. Ексцеленције, не би ли ми добио одговор. Мало за тим пише ми агент, да му је одговорио речени министар од полиције, да могу узети пасош за Беч од реченога принца и гуверна од Италије.

Послије бања вратио сам се из Абана у Падву, ће сам пошао и паки поздравити реченога принца Рајза, 18. јулија 1814. године, који ме је уздржао код себе тај дан на обједу. Послије обједа дао сам му мој пасош од барона Томашића и писмо од агента из Беча, молећи га, да ми даде пасош до Беча. Када је прочитао писмо од агента и пасош, повратио ми је ова и рекао да пођем у министра његова од полиције, господина Раба. Кад одем к овоме, а он ми се потпише на исти мој пасош за Беч, и тако получим ја пасош, да могу

принца Рајза — јзвачно који од кнежева старије линије *Reichs-Freig.*; *одржао* — добио; *секретарија од штата* — државна канцеларија (министарство); *да пођем* — да одем.

поодити јошт један пут, као што сам онда мислио, престолни овај и царствујући град.

Моје намјереније за поћи у Беч није било друго, него да се јошт једном за живота нагледам царева и краљева и принција од цијеле Европе, које сам у Абалу у новинама (фојетије) читао, да ће доћи у Беч на конгрес, за утврдити међу собом постојани мир и пријатељство. Осим тога мислио сам да ћу имати срећу виђети у Вечу ексцеленцију Високопресосвјанчењејшаго господина архиепископа и митрополита Стефана Стратимировића, но овај се био прије мога пришествија вратио у Карловце, и тако ми је жеља неиспуњена остала.

У Венецији сам се бавио неколико дана, и то на квартиру у старога мога знанца и љубимога пријатеља, г. капетана Стефана Јововића од Стратимировић и његове супруге и моје куме госпоје Гарофуле от Живковић, ће сам уживао највеће угошченије и странолубије, подобноје странопримству Авраамову, док сам привео к концу дјело од много лета с некијем Јованом Лакићевићем.

Из Венеције одлучим се с једним кочијашем, у друштву мога дјака Алексије Зелића и два господина, и стигнем 20. августа 1814. године срећно и благополучно у Беч, ће јоште прије нас не бијаху дошли цареви на конгрес. Како сам дошао у овај царствујући град, таки

пришествоје — долазак; *љубими* — љубљени, драги; *странопримство* — гостољубље; *благополучно* — срећно; *конгрес* (бечки) — трајао од 10. септ. 1814. до 28. маја 1815. г. (савезничке силе уређивале политичке одношаје јевропски); *таки* — одмах.

сам пошао поздравити неке моје старе знанце и пријатеље, особито Њ. Превосходителство господина јелискона Миоковића, Њ. Превосходителство министра велике полиције Хагера, конта Геницеја, мога земљака, и мога агента. Овђе ми дође на памет да представим нашем цару Францишку I. сву историју од почетка мога викарства у Далмацији и Њоки Которској до получене ринунције, и да му објавим моје услуге у толико љета у моме отечеству при три прошедша гуверна без награде и признанства, а сувише неправду од Француза учињену моме отечеству и роду.

Тако представим ову моју прошњу Њ. Ц. К. Величеству, у којој ништа нијесам криво и неправедно рекао и цару представио, по и ништа друго нијесам просио, него удовољствије мога отечества и рода, и које мало помиловање и милост царску, да мене старца у чему гођ награди за моје услуге, Њ. Величеству учињене. Представио сам ју 11-го септемвра по рим. у Шенбруну својелично, и запитао сам после свега разговора Њ. Величество, што заповиједа: оћу ли се вратити у отечество моје, или ћу чекати Његову царску отлуку. На ово ми одговори да не идем натраг, него да чекам.

Шести дан пошао сам у царски кабинет, питати што је било од моје прошње, ће су ми казали да су послане нама' у Задар за информацију, како што сам ја и нарекао у мојој

Францишк I. — владао као цар немачки под именом Фрања II. (1792.—1806.), а као цар аустријски Фрања I. (1806.—1835.); *удовољствије* — задовољење; *информација* — обавештење.

прошњи и именовao неколико персoна духовније и свјетовније, да се могу питати о истини, коју сам ја цару представио. Тако сам чекао до декемвра мјесеца. Ходио сам министрима, и питао сам што ћу радити, а они су ми са-вјетовали да и паки идем цесару, за виђети што ће ми рећи. Ја сам се јако уплашио био, зашто нијесам имао више трошка, да би могао живљети у Бечу, гди је поради скупштине цареј и кралеј, и толикога свијета из свију земаља неизречена скупост била. Особито пак трошио ме је квартир, и већ сам мислио да ћу морати и црно испод ноқта потрошити и јошт крст мој заложити, ако ме цар не отпусти, и поред свега тога да нећу имати с чим вратити се у моје отечество.

Најпосле отидем Љ. Превосходителству конти Врбни, цесаревом шамбелану, и запрoсим га, да ми одржи код цара једну аудијенцу, да се представим. Тако ми овај пише 10. септемвра п. р. ово, одржавши да могу цару ићи у Шенбрун, како што ће се мало ниже видјети.

Reverendissimo signor archimandrita!

Hò l'onore di prevenire V. S., che S. Maestà l'imperatore la riceverà dimani il 11. del mese corrente alle 9. di matina, a Schembrun, e me ne prendo questa occasione per ripetere a V. S. l'assicurazione di mia perfetta considerazione.

Vienna il di 10. settembre 1814.

Il conte R. di Verhna.

цесарев шамбелан — царев дворски маршал; *да ми одржи* — да ми добије, да ми изради.

Пречеснији господин архимандрита!

Имам част предварити В. Г., што Њ. В. император оће Вас примити сутра у 11. од текушцаго на 9. у јутру у Шенбруну, и узимам ову прилику за повторити Вашем Господству увјереније од моје чисте благонаклоности.

У Бечу на 10. септемврија 1814.

Монте Рајмонд од Вербна.

Тако отидем ја 11. септемврија у јутру около 9 часов у Шенбрун, и изиђем пред цара. Ту сам се с њиме дужке од једне четврти уре разговарао. У разговору питао сам цара, што ми заповиједа: да се вратим у отечество либо да чекам царску резолуцију, који ми је одговорио да чекам у Бечу.

Нуто сада моје тешке невоље! Морам остати у Бечу, а трошка доста не имам! Тако дан по дан пролазаше, а ја у овоме скупоме граду ништа друго не радим него повце трошим. Седећи у Бечу, падне ми на ум, шта би било, кад би ја представио цару све моје учињене роду, отечеству и њему услуге, и кад би какво награжденије од њега искао. Размишљавајући то, укријепе ме и моји пријатељи у моме памјеренију, и тако наушим да покушам срећу и да представим то Њ. Величеству. Дође већ и декемвр мјесец, а ја одем Њ. Превосходителству, господину Врбни, и замолим га, да би опет одржао аудијенцију код цара.

В. Г. — Ваше господство; *Шенбрун* (Schönbrunn) — царски замак и летњи двор близу Беча, с великим леним парком и зверњавом; *либо* — или; *резолуција* — одлука.

Декембра 1. п. р. добијем ја од Врбне сљедујући одговор:

Reverendissimo signor archimandrita!

Ho l'onore di prevenire V. S., che Sua Maestà l'imperatore la riceverà Domenica prossima alle 8. di mattina, e me ne prendo questa occasione per ripetere a V. S. l'assicurazione di mia perfetta considerazione.

Vienna il di 1. dic. 1814.

Il conte R. di Werbna m. p.

Пречеснојши господин архимандрит!

Имам чест предварити Ваше Господство, Њихово Величество император хоће Вас примити у недјељу прву на 8 ури у јутру; при сем узимам ову прилику за повторити Вашем Господству увјереније од моје чисте благонаклоности.

У Бечу на 1. декемврија 1814.

Конте Рајмонд од Вербна с. р.

Ево дакле мени опет допуштења, да могу пред цара изићи и моју му жељу с никајшом прошњом и молбом представити. Дође одређелени дан, и ја ти се по моме чину оправим и цару отидем. Ту му се поклоним и молебни писмо предам. Ово је писмо било на немачком језику састављено, и ево како је гласило:

Ваше Величество!

Доле потписани, свагда од свега срца Вашему цесаро-краљевском и апостолском Величеству вјеран и подан, живио је на концу године 1813. у манастиру Крупи, у Далмацији, на Личкој граници, од гоненија француски уморан и од њи удаћен. кад је Ваше Величество сљедством срећно закљученог сајуза по-

следње војено посланије закључити благоволило, да поврати Далмацију, Рагузу и Боку Которску.

Управ у оно вријеме дошла је била војска Вашег Величества у Кроацију, и ова је стајала под заповијестима фелдмаршал-лијетнанта Радивојевића, и опсађивала је Љубљану.

Бог, који је намјеренија Вашег Величества и свију узвишени сајузника благословно, послао је сада на утјеху гоњене невиности и на познанство правде престола Вашег Величества њеки особити и срећни случај.

Један француски скоротеча увађен је био са писмама, која је шиљало политично француско поглаварство у Далмацији гувернеру љубљанском.

Међу овима писмама било је једно извјестије војначалника полиције далматинске, писано у Задру, с списком свију они владјенију подозретелни особа, које је градски поглавар због привржености и поданства Вашему Величеству тужио био, и за које се с највећом итњом и наглошћу од гувернера допуштење исвало, да се сви увате и у тамницу баце.

Први у овоме списку оптужени био је управ овај сиром просиоц Герасим Зелић, архимандрит и бивни викарио грчког народа, а после су сједовали други, међу којима су били: председатељ суда код апелације граф Пасквал Враћен; В. В. његдашњи дворски савјетник, Никола Папаџава и подеста у Задру; домхер саборне цркве задарске Сењаковић, Јован Антоније Хараши Филипи; браћа графови Бартолаци; Тома, брат генерала Данежа; господин Франц Патричели; домхер Острић и срдар Радуловић, сви из Задра; синовац графа Драганића, и окружни полковник граф Видовић из Шибеника; и 300 и више најизабранији грађана из Сплита од најпознаније чесности особа.

следством — услед, због; *фелдмаршал-лијетнант* — нижи генералски чин; *скоротеча* — курир, улак; *војначалник* — војни старшина; *владјенију подозретелне особе* — људи који су влади сумњиви; *подеста* (тал.) — главни кмет, општ. председник; *домхер* — каноник, члан свештеничке колегије при саборној цркви.

Кад је ово драгоцено доказателство дошло у руке Ф. М. Л. Радивојевића и поглавара генерал-стаба Храбовскога, предано је било бившем онда полковнику по салашњем Г. М. у служби Вашег Величества Данежу, да све у опасности налазеће се о њему извјести, и овај је поштом да то свима нама чрез најпредосторожнија правила јави. Он је саопштно поткорјејше потписаном не само ово печално откриће, него му је послао јошт многе преписе проглашења Вашег Величества и Ваши генерала; међу другима оне Ф. Ц. М. барона Хилера, које је потписани средством и мужеством имао раздијелити и погајно међу народима разгласити.

Шта се случило са овим списком имена и с овим правим и важним извјестијем, које би за безбједно правило и прозорљивост Ваши генерала и поглавара служити морало, да познаду карактер и намјеренија Вашему Величеству највише подани, у среди множества француски намјереника, то је доле потписаноме непомнано. По помнано му је да је поглавар генерал-стаба, обристлијетнанд коњаник Храбовски овде, и да се такође и генерал Данеж овде у Бечу налази, да Ваше Величество благоволи од њи истину овог дјејавија искусити; дјејавија, на које сиром Зелти своје сопствено владање и своју сопствену утјеху оснива, да ће га Н. Величество у његовим ријечма вјерно, своме отечеству ревљива и међу онима поданицима, које Н. Величество најсрдачније љуби, не за последњег признати.

После овог извјестија може Ваше Величество промислити, у каквом је тужном стању и с каквом је бојажљивошћу до принцествија богатосланог оружја сиром архимандрит у својој бреговитој самоћи живио, који је 25. октобра 1813. врховном војначалнику у Грачац на сусрет отишао, од кога је добро примљен и позван био, да му у тврдињу Книн сље-

---

Ф. М. Л. — фелдмаршал-лајтнант; Г. М. — генерал-мајор; најпредосторожнија — најобаврљивија; намјереник — присталица; обрист-лијетнанд (oberst-laјтнант*) — потпуковник.

дује. Нека се само генерал Данеж и обристлијетнант Храбовски, који се овде налазе, позову, па нека кажу лаже ли он, и је ли његова особа полезна била или не. Ако се пак то докаже, онда моли са надеждом доле потписани од великодушија Вашег Величества какав знак, па био он какав му драго, којим престол своје највеће приврженике и поданике украшавати обичествује.¹

У Вијени 3. децембра 1814.

Покорњешни, вјерњешни подан.

Герасим Зелић,
АРХИМАЊИТ И ЕКС-ВИКАРИО
ГЕНЕРАЛЕ У ДАЛМАЦИЈИ И
ВОЈА КОТОРСКОЈ.

Ову сам цару прошњу, као што се види, дао 3. децембра по римском, а 5.—17. јануара текуће године добио сам сједујући одговор:

Заслуге просиоца нису од онога рода, да би се дворски ратни Совјет подватити могао, њему свештенически заслужни крот од Њиовог Величества молити.

Од цесаро-краљевског дворског ратног суда.²

У Вијени 17. јануара 1815.

Ма. Благород. Јаков,
СЕКРЕТАР С. В.

Међу тијем дође веће и зима, а дођу и цари и краљи од све Европе. И заиста, не жалим оног великог трошка, који сам имао стојећи у Бечу; барем сам се нагледао оније великије гостију царевије и ствари, које се нијесу никада видиле, од када је Беч создан.

¹ а ² У I. издању је упоредо с овим преводом штампан и немачки текст и Зелићеве молбе и одговора на њу.

Стајао сам у Бечу около девет мјесеци, и ово сам вријеме провео веселије него ли икада у моме животу, наслаждавајући се повседневно и гледајући толике царе, краље и кнезове европејске. Влистанije ови царева учинило ми се да је јошт веће него оно, које сам седам осам мјесеци гледао у Паризу код бившег императора Наполеона, године 1809. и 1810. Ко би могао описати нашега цесара доброту и великодушије отеческо, ко ли би могао изобразити њепоту и веселост лица Александра, императора росијскога, које сам у толико мјесеци више пута виђео, особито у цркви светога Стефана, ђе су били сви цари и царице, краљи и краљице, и сви други кнезови и кнегиње, кад се у цркви светога Стефана читало опело покојноме краљу францускоме Лудовику XVI. Овђе сам се у цркви за два часа и по најбоље свију нагледао, осим што сам се с њима свима на бастају (бедену) и на другима мјестима по Бечу и около Беча сусретао. Кад сам овде опоменуо о Бечу, не могу да га овде мало опстојателније не опишем.

Беч је создан на лијепу и равну мјесту. С једне стране тече му велика ријека Дунав, а с друге помања, зовома Вијена, зато се и зове овај град немачки *Виен* или *Вијена*. Ова ријека упада тако иза града Беча у Дунав. Около Беча града има зид, који је Наполеон

изобразити — насликати; *опстојателно* — опширно; *Виен* (*Вијена*) — нем. *Wien*, франц. *Vienne*, тал. *Viena*, р. *Вiна*.

године 1809. разорно био. Цио град може се шпацирајући се обићи за једну уру. Околу града Беча леже предградија неисказане величине и љепоте, у којима се налазе велике цркве, палате и бапче. Не далеко од Беча лежи Шенбрун, гдје су увеселителни дворови нашега цара. Ту се налазе и шуме и бапте, које су све на неколико венецијанскије миља у наоколо обграђене. Ту пребивају сада царски љезени и млога дивља звјерад, не само из нашега царства и Европе, него и из друге части свијета.

У Бечу се виде многе цркве, од који су њеке посве лијепе, особито црква светога Стефана, која је и због величине и због древности и красоте славна. И унутри и споља ње виде се различита готическа рукодјелија из камена исјечена, а понајвише страданија Христа спаситеља. Звоник или ти торањ ове цркве јест посве лијеп и виши него ли светога Марка на пијаци венецијанској. У њему има једно звоно велико, које сам мјерио с господином Жарковићем и које има по сриједи, ће му језичац стоји, ширине двацест недљи или ти три лакта и пол. Ја сам био и прије пет пута у Бечу, али шести и последњи пут јесам га најбоље разгледао, осам и повипше мјесеци стојећи у њему и чекајући царску одлуку.

Љезени — језени; *готическа рукодјелија* — кипарске и вајарске (скулптурне) израде („рукотворине“) готскога или германског стила, који се одликује оштрим сводовима, стрелима и шпалдима.

Приступи мјесец мај, и почеше се цари и краљи опремати, да пођу својијем армадами, за укротити и паки возмушчену Францију и Наполеона Бонапарту, који су се подигли били против свога законитога краља Лудовика XVIII. Бурбона. Желио сам и трећи пут поћи цесару за одржати отпуст. Зато сам молио реченога шамбелана Врбну, да би ми код цара одржао трећу аудијенцију, који ми је после усмено одговорио да је питао цесара, и рекао му да више никоме не даје аудијенција, него да могу поћи слободно у моје отечество. Тако се одлучим из Беча на 3. маија 1815. године на пошти, и десети дан стигнем у Карлштат, ђе сам лежао од гута десет дана у мога сотечественика господара Глише Мамашевића и његове госпоје супруге Марије, којим сам много дужан остао за њово странолубије и угошченије, како год и господару Томи Симићу у Бечу, подобноме странолубивоме Аврааму и љубитељу свога српскога рода, и уроженцу од града Мостара у Ерцеговини. Из Карлштата чрез Сењ по мору стигнем благополучно у Задар, у коме сам такође лежао од гута шест неђеља, и будући да се по Далмацији онда појавила била куга, зато се Задар затворио

армада — војска; и *паки* — опет; *возмушчен* (од *возмутити*) — узбуњен; *Лудовик XVIII. Бурбок* — француски краљ (1755.—1824.); у почетку револуције (1789.) побјегао у Брисел и после смрти брата свог Луја XVI. објавио себе регентом, а по смрти савовца Луја XVII. и краљем; за време Наполеонових „сто дана“ бежао у Ган и у Лон; владао од г. 1814. до г. 1824.; *за одржати* (по тал.) — да би одржао, тј. добио; *гута* — улози, податра; *сотечественик* — („својтацбеник“), земљак; *подобан* — сличан; *уроженец* (р.) — родом; *чрез* — преко.

био и од мора и од сува, докле је ова болест из Далмације изишла.

Из Задра сам писао у манастир Круну игуману Гаврилу Вагићу, пароченом Опачићу, да би желио с њиме се виђети и разговорити за многе ствари, а особито за моју поробљену келију, за коју ми је прије из Задра у Бен јавио парох задарски. Исти игуман нама' је дошао пред Задар, и казао ми је да је у году 1814. у мјесецу појемврију поробљена моја келија, и то баш кад сам ја био у Бечу, и осми дан послје него је исти игуман узео од келије кључ од мога дјака Саве Опачића. Таг је, каже, ушао у камару кроз малена врата, ће се можи ватра у пећ, која је била четвороуголна, од мајолике зелене и начињена у Лубљани. Када се увукао у пећ, извадио је једну плочу од пећи, коју није ни разбио, него је прислонио унутра у келији уза зид, и тако је ушао у собу; а изишао је из ње кроз прозор, спутивши се низа зид на једноме посве танкоме конопчићу, на каквом се леги суше копуље и фацолети. Овај је конопчић трећи дан наишао дијете кмета Саве Ниље у гају више манастира, и познавши га игуман, донео га у келију. У келији је било у ормару великом ћурака свиленије, од чоје долама, танкије копуља, двије мале иконе, сребром оковане и позлаћене, пред којима је висјело

таг — крадљивац; *мајолика* (исто што и *фајанс*) — смеша од глинне, креде, песка, гипса итд., од чега се израђују ствари за домаћу употребу: посуђе, пећи, украси итд.; *фацолет* (тал.) — рубац, деина марама; *ормар* — орман, долац.

сребрено кандило, неколико лаката сукна за дјака и момка, и од свега овога није разбојник ништа узео, него је само разбио скрипторију, ће су ми писма стајала, атестати и различни од гуверна декрети, њеколико писма однио и оружије, које сам за момка држао, то јест двије велике пушке, једну малу и велике пожеве. Из овога се види да је био тат и разбојник кућни, то јест из манастира, који је од много љета завистију и памјатозлобијем опојен био. Зашто, кад би био горски и дивљи разбојник, што би њему карте? Него би понио речено сребрено кандило и двије иконе у сребро оковане, и толико друге робе и ствари, које више вреде него ли само оружије. Осим тога, ући кроз пећ, а пећ не разбити, него јошт ону извађену плочу уза дувар наслонити, то се мени одвећ чудновато види, зашто прави лопови не гледају да ствар какову, која им на пут стоји, не наруше, или да је полагано и нерушиму на страну метне, почем немају толико времена, а и страх ји мучи, да се не увате, него брже боље препоне с пута смећу, па ако не могу друкчије, а они и ломе и разбијају. И заиста, ја не могу постигнути како је могао разбојник кроз пећ ући и плочу извадити, а не разбити је, него је јошт на дувар наслонити. Само дјело доказује да је оно учињено само за једну винту, као што сви из комшилука кажу, који су до-

скрипторија (тад.) — писаћи сто; *тат* — крадљивац, дучеж; *памјатозлобије* — злопамћење; *карте* — картице; *нерушим* — непољован, цео; *винта* (тад.) — претворна претвара.

лазили и гледали, да је оно био кућни скверни разбојник учинио, који је имао кључ од исте келије. То сам исто представио судцу, кога сам чинио доћи у манастир, да се испитају судејски сви они, који су се у оно вријеме налазили у манастиру, не би ли се тако открио кривац. По будући да је судца, као што сам послѣје дознао, поткупљен био, зато није хотѣо ништа учинити, него како је дошао у манастир, онако је и отишао, премда је мене његов долазак скупо стао. Међу тим, ја остављам ову ствар на судију всеја вселенија, који ће право судити и свакоме по своме дјелу воздати.

При том питао сам, јесу ли три игумана од три манастира примили моја писма из Беча, што сам истијем јавио да сам представио цезару прошњу за неправду, коју су Французи учинили нашему отечеству Далмацији и Боки Которској, и јесу ли звани у Задар на испит? На које ми је одговорио да су моје писмо примили, но, колико је њему познато, да нико није зват у Задар ни од духовније, ни од свјетовније лица на испит.

Премда ми је игуман казао да нико, колко он зна, није позван био у Задар на испит, да потврди или обеснује оно што сам ја у Бечу цару представио, опет сам послѣје разумио да је њеколико њи испитано.

Послѣје мога пришествија у Задар, очкивао сам сваки час, да ми одговор од цара

скверни — јадни, жалосни (за поругу); *чинио доћи* — довео, дозвао; *всеја вселенија* (д. сл.) — целе васелене; *воздати* — врати, наградити; *обеснује* — ваља обеснажи.*

дође на ону моју прошњу, коју сам му представио. Најпослије примим 19. јунија 1815., преко гуверније, одговор у Задру: да у мојој прошњи изложене тужбе нијесу основане, и да се ја унапредак сасвим другојачије владам, за уздржати једно мирно поведеније црквено и непрекословно.

Ево, читатељи благонаклони, представно сам вам сада све моје житије до године 1817. Ако га будете с оном ревностију читали, којом сам га ја на ползу и просвјенченије и за владање свакога од мога рода и отечества списао, то ћу ја совршено награђен бити. Видили сте у њему како ми је у почетку мога живота шчистије сљедовало, особито пак у Цариграду 1785. и у сјеверу 1788. године; а када је видило да га не умијем пригрлити, а то само из љубови мога отечества и рода, које ме је као магнет гвожђе к себи вукло, онда се удаљило од мене, и што сам се све више и више гробу приближавао, то се и оно све више и више од мене удаљавало, тако да ево сада скоро за никакву стрелицу слатке и човјека оживљавајуће среће не знам. Заиста, може се рећи да је овај свијет сујетан и да људе у њему живеће непрестано вара, но тако хитро вара, да човјек до последњега свога часа у некој надежди пребива и живи.

за уздржати — да би одржао; *поведеније* — владање; *непрекословно* — без приговора; *пола* — корист; *како ми је* ... *шчистије сљедовало* — како ме је ... срећа пратила.

Но поред свега тога, што је и мене тако хитро зарала, и што сам под три краља и владања, осим анархије далматинске, служио у моме отечеству без најмање плаће и награде, тако да сам још и моје здравље нарушио и живот прекинуо, опет остајем задовољан и Богу благодаран. Благодаран, велим, што сам се удостојио виђети и паки моје отечество покривено крилима двојглавог орла австријског, и што сам послѣ дугога вијека услуга мојима био орудије и кључ, којим се помоћу само сопственог и јединог мога труда и трошка отвориле и разружиле оне двери, које су нам препречавале имати у Далмацији и моме отечеству пастирја стада Христовога и јепскопа восточног вјероисповједанија. Сада пак радосно восклицавам и смирено благодарењу Богу приносим, што нам је овога дао, да носи моје прво иго, да храни стадо Христово восточнога закона и да плевни застарјело трње из благочестивог и спасителног стада Христовог, што је сва далматинска благочестива восточна црква са мношћу скупа желела.

Прилажем овђе писмо господина Соларића из Рима.

Преодобњејши господине архимандрите!

Љубезњејши доброхоте и пријатељу мој!

Ви ћете до сада више пути бити помислили: гдје сам ја већ, како ли сам, те Вам јошче ништа

доброхот — који жели добра другоче.

не пишем. От сами Мљетака и 25. децембра рим., сад путујући, сад стојећи и на писма одговора чекајући, једва Бог даде да се с мојим лордом графом Гилфордом најприје писмено најђем, с којим топерв у Риму 17. јануарија рим. састах се и лично. Нећемо даље одавле, и от половине марта до половине априла пробавићемо у Мљеткама, с почетком маија намјеравајући кренути се из Беча на даљи пут.

Овоме граду не има другога версна на бјелом свјету, ако их и има већих от њега. От 4000 година (из дрвјења Египта) има предјета у њем! А споменици ветхи гречески художества? Највише пак огромни и изредни остаци древни Римљана? У кратку, оволике и овакове језическе и християнске древности и познији вјскова дивна дјела, продолжајема до данашњег дана, искала би годину цјелу, док би се сва обинла и пристојно прегледала. Ово чудо не може се приуподобити никаква другој града рјеткостем. Зато и има одаје увјек по неколико тисјашча из свију шитоми, а и дивји неки, земаља које мудрољубиви путника, које приљезни, красни знања ученика, а Србина ни једног! — Ја времена не имам развје што находити за се важније да гледам. Најприје сам ишао у предивну цркву апостола Петра и Павла, гдје се и њиова тјелеса показују без глава, које су у другој цркви. Ту сам видио и палу у слави његовој, но послјије имао сам случај, сасвим близу сит га се нагледати и наслушати за цјелу уру времона, и видјети како му цјеливају златовезени на багрјаној кадиџној кренљи крст. —

Ово и више тога подобна Ви радо читате, ја знам, но јошче радије чекате да Вам што добро јавим, како се находити и докле је преуспјело Ваше житије, које сам почео у Мљеткама списивати. Из

верстах — једне врсте, једнак; *остди* — старк; *художество* — уметност; *језически* — незнабожачки (стари власитки); *продолжајем* — која се продужује, настаља; *тисјашча* — тисућа, хљада; *багрјани* — ружичаст, црвен; *кресла* — обућа, ципела; *преуспјети* — напредовати; *списивати* — преписивати.

свега више реченога можете судити, да за сада јошме не цапредује, како би ја желлио и како сам се обрекао: по по истоме мојему обреченију оно ће, ако Бог да здравије, на Ваше и моје удовољствије, видјети свој конач и публични свјет. Ја знам колико је нестерпљивије о том Ваше: вјерујте ми, није мање ни моје.

Поздравите ми љубезно г. Арсенија Коначевића и г. Алексеу Петровића; и сљедујте при добром, које Вам од срца желим, здравију и спокојствију, доброхотствујући

У Риму 5. февр. рим. 1818.

*Вашему
нижајшемү слуги и пријатељу*

Пав. Соларићу.

Ово моје житије изишло би било давно на свијет, да се није задржало код блаженопочившег господина Павла Соларића од 1817. године до његове кончине. Ја сам му га речене године предао био, да га развиди и по његовом великом расуђенију и различном познанству ствари у бољи ред приведе; по многочислена, нужна и општенародна дјела, којима је и даљом и поном обременен био, нијесу му то допустила. И тако, не само што ми није дјело по мојој жељи и његовом укусу у ред привео, него ми га је јошт до његове смрти потезао, сљедователно и узрок био, што није до сада свијета видило. После смрти господина Соларића приватно сам га се опет

конач — крај; *публични свјет* — јавност; *сљедујте* — идите, будите и даље; *доброхотствујући* — желим добри; *кончина* — крај (живота), смрт; *дјело* — посао, ствар; *укус* — укуси; *сљедователно* — дакле.

ја, и употребио сам сав труд мој и вештину моју, да га ако не у најбољи, а оно бар у онај ред приведем, који ће сваком благонаклоном читатељу разумителан бити, да га у читању не смета и да му смисла не квари. Колико сам у овој мојој жељи и претпријатију напредовао, то нека благонаклони читатељи беспристрасно расуде. Истина, ја сам признајем да га нијесам ни близу у онај ред привео, у који би то наш покојни господин Соларић, или други који од нашије ученије Србаља, учинио био; но ту молим сав мили и љубезни род мој, да ми опростити благоизволи. Ја високога ученија слушао нијесам, нити сам имао прилике младо јошт срце моје напојити слатком и божественом науком, него сам једва толико срећан био, да сам у мојој младости нешто мало читати и писати научио. А ту су ми криви моји покојни родитељи и крупски калуђери, који ми нијесу допустили поћи с прва упоменутијем школником Василијем, из манастира Грабовца, да ме даде у велике школе у Унгарију.

Како ћу дакле ја књигу какву онако списати, као што ће то који од оније учинити, који се од младије јошт својије ноктију у науци труде? Међу тим ја сам се трудио, да сва прикљученија моја онако и оним редом пишешем, као што су се догодила, а ту се сви благонаклони читатељи на ме, на моју искреност и на моју вјеру ослонити могу, да сву чест, славу, високоумије и сопствено користољубије

препријатције (р.) — предузеће; *школник* — учитељ; *Унгарија* — Угарска; *прикљученије* — догађај.

удаљио сам био од мене, и писао сам само чисту истину. И то ме једино пѣта надеждом, да ће род мој оном охотом ову књигу читати, којом сам је ја писао; то је мени већ велика награда. Ако се пак који благонаклоњен читатељ из овога мога житија чему научи или од зла пута отврати, то ће онда бити све што сам желио.

Најпосле ће ме запитати који, зашто нијесам све моје житије списао, то јест до 1822. године, него само до 1817. Ово питање имаде своје мјесто, и ја ћу свакоме дати за право, који ово испита, зашто и сам признајем да су ми се за ово последње вријеме така прикљученија догодила, која заслужују свијету позната бити. Но природа овије прикљученија и времена опстојателства нијесу ми допустила, да ји сада свијету објавим. Међу тијем препоручујем се ученим мојим сонародницима, и молим ји, да ји они, макар и после моје смрти, напишу, зашто ја већ то учинити нећу моћи. Старост и с њом скопчана слабост и ослабљавајући ми ум то ми већ не допуштају. Осим тога ослабљена и дрктајућа рука не може ни име честито да напише, а камо ли да речена прикљученија опширно опише и прочаја.

К О Н Е Ц

[ПРВЕ КЊИГЕ]

читати — хранити; *охота* — љубав, добра воља; *времена опстојателства* — временске прилике („околности“); и *прочаја* — и остало, и тако даље; *којем* (р.) — крај.

ДОДАТАК
ПРВОЈ ЧАСТИ МОГА ЖИТИЈА
[ДРУГА КЊИГА]

[Бављење у манастиру и у Задру г. 1815.—1819.]

У Бечу на 12. јунија с. 1823.

Будући ја примио од некије народолубаца писмена благодаренија, који су читали моје житије и путошћеније до љета 1817. и који би желели от онога времена до данашњег дана виђети моја прикљученија, — и зато ји описујем, и морам се повратити и почети от 1815.-га љета.

У мјесецу маију истога љета повратим се из Беча у моје отечество, послије него сам представио прошњу на име народа и клера Јего Императорскоме Величеству Францеску I. противо епископа Венедикта, самоназваного Краљевића (а он се иначе по фамилији зове Пичаура), кога су Французи примили и натоварили народу српскоме у Далмацији на врат

част (по р.) — „чест.“ део, књига; (*на 12. јун.*) с. — може бити српскоз (тј. по српском, старом, календару).

противо канона св. источне матере цркве. Ја сам у прошњи цара просио, да би се достојао по својој милости дати народу далматинском у из свога царства и од нације славјано-српске другога епископа и архипастирја, а онога Грка да пошаље из Далмације, будући да сам ја знао и добро предвидио, још при његову пришествију под Французи, каква је духа и какав је волк под овчијом кожом, за које сам увјеравао многе свештенике и слијене грађане, који посљедњи јесу га изабрали с потписи, али ми нијесу вјеровали исти. Не могу овђе приложити копије од исте цару прошње, коју сам му представио на 11. септембрија по р. у Шенбруну 1814. При том запитах цара, оћу ли чекати његову резолуцију или да се вратим у отечество. Он ми одговори да чекам.

Послије три мјесеца опет сам имао аудијенцу код цара и пита га за резолуцију, који ми је одговорно да још није дошла моја прошња из Задра и да морам чекати. А будући трефио се конгрес цара и краља европејскије, зато нијесам ни пренио вратити се у отечество. Прошња је моја остала у оригиналу у типографији у Будиму. И свега мога стања и чекања царске резолуције у Бечу било је 10 мјесеци, у које вријеме чује се да је Бонапарте

прошња — прозба, молба (исмена); *да пошаље* — да испрати, да уклони; *пришествоје* — долазак; *код Французи* (6. п. ми.) — за време француске владе; *по р.* — по римском (календ.); *резолуција* — одлука; *аудијенца* (по тал.) — аудијенција, подворење; *трефио се* — десно се; *конгрес* (бечки) — год. 1814. и 1815. (вида спреда стр. 64.); *прешити* — хитати; *стања* — стајања, баљева.

изишао из Елбе и дошао у Францију и узбунио Французе, и за тај узрок разврже се конгрес.

Послије овога чрез царског џамберлана, покојнога Врбне, одржим царски отвјет, да могу поћи у отечество и да ћу примити одговор на моју прошњу чрез ц. к. губернијум. От кога овђе прилажем немилу копију.¹

Говори гуверно у овоме декрету да тужбе представљене цару противо епископа Краљевића нијесу се за сад нашле истините. А како ће се наћи, када није нико од оније у мојој прошњи именоватије од гуверна питан, за казати и освједочити истину?

Послије овога декрета ја сам пошâ у м[анастир, ђе сам живио неко вријеме. И, размишљајући о моме трошку и труду у Бечу, а сувише о будушчем сљедствију и моме од епископа гоненију за освету, што сам га тужио цару, који је нама' писао игуману крунскоме, да ме не има познавати ништа више него како само једнога простога монаха; видећи да ми речени игуман презире моју чест и чини дешпете (пакост); и не имајући коме прибјегнути тужити се, будући да је исти епископ по оставки мога официја у Боки од Котора писао на 16. нојемврија 1811., тако и свему клеру у Далмацији, да како игуман и сви

¹ Види, на крају списа, у „Прилозима“ бр. 34.

разврћи се — разићи се, растурити се; *џамберлан* — шамбелан (дворски маршал); *одржим* (по тал.) — добијем; *отвјет* — одговор; *чрез* — преко; *губернијум* и *гуверно* — земалска влада, управа; *декрет* — указ, наредба; *будушче сљедствије* — што ће после доћи; *дешпет* — пркос, вилат; *официја* — служба.

калуђери у манастиру, тако и све свештенство, имаду ме познавати за архимандрита и старјешину манастира Крупе (како свједоче његови лицемјерни циркулари под № 436. от 16. новемврија 1811., који се налазе у књизи прве части, издате у Будиму 14. декемврија 1822. на стр. 602—604.¹), а сада ми одузима чест и власт у моме манастиру: — ово ја размишљајући послје мојије толикије услуга у мом отечеству и користи учињене мојој обители (како свједочи ерцезуда, квита, крупскога игумана од 25. септемврија 1789. у реченој књизи страна 280.²); тако, не имајући у моме манастиру никакве потребе за моћи живљети, а градови далеко, откле би се могло што донијети, — од велике скорби и печали дође ми јесења грозница. Паходећи се манастир у пустињи, без љекара и љекарија, морао сам поћи у Задар, лијечити се од исте грознице, ће сам стајао неколико времена, али и ту не даде ми мира речени јешископ, који је писао и оклеветао ме код ц. к. гуверна и који ме хотјаше затворити у манастир Крупу како под арешт.

Један дан зовне ме капитан од циркула и директор од полиције, говорећи ми и од гуверна читајући ми декрет, да по тужби јешископа Краљевића морам у 24 часа изићи из Задра и поћи у манастир Крупу. Кому сам протестирао на име закона царскије, да ми

¹ У овом издању на 50.—51. страни ове, треће, свеске.

² У овом изд. на стр. 46. друге свеске (бр. 8. „Прилог“).

арешт — затвор, *тамница*; *капитан од циркула* — окружни капитан; *изићи и поћи* — отићи.

даде гуверно писмено узроке, за које ја морам поћи из Задра, будући да сам болестан и у руку љекара. Исти директор од полиције одговори ми да му тај дан представим моју протестацију, коју ће он нама' представити и. к. гувернијуму. Послије овога прошло је неколико дана, ето ти ми иде од полиције декрет, кога овђе прилажем.¹

По опредјеленију овога декрета нама' сам писао г. епископу и молио га, да ме остави у миру докле се избавим од речене болести и да сам ја поради љубови мога манастира и отечества презрио и упустио моју срећу, која ми је долазила у Русији и у Цариграду да је загрлим, и прочита. Који ми одговори и допушта да могу стћи у Задру и лијечити се још један мјесец дана, који прође а мене грозница не оставља, која ме у Далмацији често посјептаваше. Чује он да ја послије његов опредјелени мјесец дана још се налазим у Задру и пише ми једно најнеучтивије, жестоко писмо, заповиједајући ми да у осам дана рока (термина) имам поћи у манастир. Видећи ја ово његово, подобно турском, насиље и да ме већ неће никада оставити у миру, пренедем његово писмо на италијански језик и понесем га консилијеру и кавалеру господину Рехрону, који је био и прије при гуверну аустријском консилијер (тј. совјетник) у гу-

¹ Види бр. 35. „Прилог“ на крају списа.

опредјеленије — одредба, смисао; *стћи* — стајати, живети; *консилијер* — саветник; *кавалер* — витез.

верну, а особито мој познани пријатељ, који је прочитао његово писмо. Од кога сам послије искао пријатељски совјет, да ми каже што ја имам чинити с овакијем поглаваром, говорећи му да је, море бити, до сад писао и у гуверно, како и прије, и да сам ја принуђен представити ц. к. гуверну прошњу, да ме заштити од овакога гоненија и напасти ола да ми даде пашапорт, да могу поћи у Аустрију под другога епископа власт, да могу у миру под моју старост окончити мој живот. — На ово ми одговори речени господин консилијер да још епископ није писао у гуверно и „ако што буде писати, ја ћу вам јавити, и онда ћу вам знати казати шта имате чинити.“

Стајао сам послје у Задру неколико неђеља, а јепископ више ми ништа не пише нити ми речени г. консилијер што каже. Между тим временем послје пише ми г. епископ и наређује ме у пеку комисију да будем од стране црковне с другијем министром, одређеним от стране гуверна, да испитамо неке прсоне, које је једна Жудинка именовала код власти јепископске, тужећи се на пароха задарскога, да јој је чест узео. Трајала је ова комисија и испит шест мјесеци у години 1816., и по окончанију ове нашао се парох невинен код власти црковне и свјетовне, а Жудинка от свијета наша се лажна и непоштена.

принужден — принуђен, приморан; *пашапорт* — „паспорт“, *насон*; *министар* — судија; *прсоне* — „шероне“, „личности“; *Жудинка* — Јеврејка; *окончатије* — сиршета; *невинен* — невин, прав; *от свијета* — „из беда света.“

Стојећи ја које у манастиру које у Задру, падајући се од јепископа и паки гоненију из Задра, али је био зауздан с писмом од гувернатора барона Томанића, што сам се и чудио да ме оставио у миру, нити сам знао узрока, докле ми није казао један Краљевића пријатељ, кому је он читао писмо реченога гувернатура, који му је писао (и судим: по совјету упоменутога консилијера и мога пријатеља К. Рехрона): да ме остави у миру и да не буди лава кад снава. И тако ја, пишући и сочињајући моје житије, окончим га у манастиру љета 1817. Истога прољећа морао сам поћи у Италију, бање (купјели) абанске. Тако сам дужан био искати од епископа писмено допуштење, за моћи узети пашоци од гуверна, који се приклонио дати ми га, што се нијесам ни надао.

Тако у маију истога љета отлучим се за топлице и узмем с собом сочињено мноју житије, да га покажем у Млецима учному и народољубивому мужу, покојному Соларићу, да га прочита и развиди је ли достојно да се изда на свијет, и то да ми каже кад се вратим из Абана.

И кад сам се повратио, бавио сам се у Млеције три мјесеца. За то вријеме развидио је речени г. Соларић моје житије и страдања, који ми је одговорио да никакав Србин, кромје покојнога Доситеа Обрадовића, није

и паки — омет; *мноју* (стари б. п. ј.) — мноме; *Соларић* — Павло Соларић (1781. — 1821.) српски филозоф, педагог и географ (види у II. св. 73. стр.); *кромје* — осем.

обишао толико земаља и краљевина, колико ја, говорећи ми исти да би све што гођ имам, осим хљеба насушнога, потрошио, да га не оставим неиздата на свијет. А ја нијесам имао ништа више него један форинт и четири крајцара пенсије на дан (и ово ми је француско гуврно назначило послвије остављенога велико мога викарства у Боки од Котора). На ове његове увјешчателне и реторическе ријечи приклоним се и објешчам се оставити му га, да га он изда на свијет. Је ли ово он цијенио и нашао достојно да изиђе на свијет, или је радио имати от мене коју корист, — то не знам. Еле се ми погодимо да га он препише и сачини по његову слаткорјечију и на штампану издаде, а ја да му дам двиста (200) талијера ормаша.

Тако ја, за извршити с њиме моју погодбу, продам драгоцјени мени от бившега императора Наполеона дар, то јест једну табакеру (бурмутуцу), обасуту с брилијанти, и предам му двиста (200) реченије ормаша, а он мени ерцевуду да ји је примио и да ће што прије [буде] могао издати га на свијет.

По том одлучим се ја од Млетака у мјесецу нојемврију истога года и дођем благополучно у Задар, ће ми се догоди несрећа, то јест један дан, идући по кини, потклизну ми

гуврно — „гуверно“; *увјешчателни* — који говори, саветује, приклања; *реторически* — реторски, красноречни; *Наполеоново дар* — види стр. 228. у II. свесци (речи: *од басуте* у 8. врсти оздо на тој страни јамачно су штампарска погрешка у I. издању место *оба суте*); *благополучно* — срећно.

се ноге, и паднем те иштетим (уганем) десну руку, коју ми љекар направити не умједе, и останем сакат, тако да једва од дрктања, а друго од старости, могу потписати моје име.

Послије пођем у манастир и пребудем у истоме чрез зиму до мјесеца априла. У то вријеме разнесе се глас, да ће доћи цар наш у Далмацију. И тако, истога мјесеца 1818. дође цар у Задар, ће сам и ја прије њега дошао био, за виђети га и поклонити му се. Који је на 20. априла по с. у суботу свијетлу по Воскресенију на четири часа послјије подне дошао у Задар, а на 26. истога посјетио и нашу благочестиву цркву св. пророка Илије. Кога сам ја обучен у мој сав округ под митром, с парохом исте цркве и народом, дочекао пред црквом и спроводио под балдакином до у цркву, и тако обратно до његове кочије, одакле послјије отлучи се с царицом за Шибеник и до Рагузе.

Све то љето останем ја у Задру. У то доба епископ Краљевић јави циркуларно клеру и народу: да он полази у Беч к цару, просити да му даде учитеље теологе (богослове) за његово семинарио, које да ће искати от цара чрез Њих Ексцеленције господина митрополита Стефана от Стратимировић; и зато он се преноручује свештенству, да моле Бога за његово благополучно путешествије. Из Ши-

---

пођем — отидем; *по с.* — по српском (по ст. кал.); *балдаки* — балдахин, „небо“; *отлучи се* — крене се, оде; *семинарио* (по тал.) — богословска школа; *ексцеленција* — свјетлост; *Ст. Стратимировић* — види напомену у I. св. на стр. 79.

беника дође у Задар, и по мору из Задра до Фријуме Ријеке у Беч да иде. Сви хришћани трговци наши, ја и парох, спроводили смо га до брода. Нијесам му мога од народа на само изговорити што ми је лежало на срцу, него сам извео његова дјакона Андреа Личину на страну, заклинјући га да му каже, када уђе у брод, ове ријечи: да ако господин епископ има чисту совјест и намјереније за просвјешченије јуности и стада Христова благочестиве источне свете матере наше цркве, да му желим срећни и благополучни пут и да га буде спроводити ангел хранитељ тамо и обратно; ако ли мисли другојачије, да Бог даде: не доша ни тамо ни амо!

Сав клер и народ радовао се овоме његову претријатију, а ја сувише и особито, али сам се всегда сумњао да ово његово путештвије у Беч неће бити чисто ни благоусијешно за народ нашег православља, у чему се нијесам ни преварио, како ће се напријед виђети. Који, кад је стигао у Беч, до неколико времена писао је у Задар свому тајному совјетнику, Грку Димитрију Лешу, јему духа подобног, кому изјављује да му је цар прибавио 500 цекина више пензије. И речени Лешин у једну неђељу по литургији дође по обичају на кафе код господара Гаврила Петровића, ђе сам се и ја с неколико првије трговаца догодио, који прочита писмо што му пише на

просвјешченије — просвета; *јуност* — младост, омладина; *спроводити* — пратити; *претријатије* — предузете; *встати* — увак; *јему* — њему.

Беча епископ. Послије оде Леши, а ја с трговци осталем и њима кажем да ово прибављеније плаће није всује и без великога пекаква узрока. Ови ми нијесу вјеровали, док нијесу сами послије искусили.

Чрез зиму на прољеће поврати се г. јенископ из Беча 1819.-га љета, ђе су га свештенство и трговци с народом сусретали с звоненјем и пуцањем пушака, и с великом чести допратили до у Шибеник. И послије је дошао и у Задар, поздравити гуверно, ђе су му на квартир долазили сви христјани радовати се његову пришествију, ђе сам се и ја догодио. Питали су га наши: је ли код цара добио што је желио, који је одговорио да му се цар објешчао дати заповјед на Њих Ексцеленцију г. митрополита карловачкога, да му пошље у Далмацију четири учитеља за семинарно у Шибеник.

Како је дошао у Шибеник, ја сам му писао и честитао његово благополучно повраћеније, от којег прилажем овђе копију.¹

[О Краљевићу и о његовој прошлости]

Познајући ја добро искуством дух и намјерније овога, да речем, проклетога человјека још от 1808. љета, када је дошâ (избјегао) из Биограда от Србијана, који је и тамо био нешто почео мутити с владиком српскијем Гр-

¹ Види у „Прилозима“, на крају списа, бр. 36.

прибављеније — додатак, позивница; *всује* — залуду; *чрез* — преко; *повраћеније* — повратак.

ком Леонтијем и грчкијем официром Недобом против истога народа и њихова ослобођења от ига турскога, — и зато су га, како су ми казивали неки Срби у Бечу 1815. љета, хотјели утопити у Дунав, да му не буде речени владика Леонтија и Недоба казали да бјежи из Биограда између Србијана куда гођ знаде, — који је и побјегао из Биограда у Земун с пасошом от рускога генерала Грка Рудофиника, и онђе се наприје прозвао фамилијом от Пичауре Краљевићем и дошао у Далмацију под владањем француским у Сплит маршалу над војском француском Мармонту у мјесецу јунију 1808., ђе сам се и ја трефио с њиме бити на удијенци заједно код Мармонта. И преко Грка Николета Миљарешц, толмача Мармонта, слушао сам ја мојијем ушима (знајући ја грчки и талијански) што га Мармонт пита и што му он одговара чрез реченога толмача Миљарешца.

Питање Мармонтово: Како се подносе Србијани, војујући с Турци?

Одговор: Добро, и храбро се бију и побјеждавају често Турке на баталијама.

Питање: Под кога се краља желе Србијани подложити, да их зашчишчава (протеџи)?

Одговор: Посилали су цесар аустријски, тако и император росијски своје комесаре у

Леонтије, Недоба и Рудофиник — види причање и напомену на 149. стр. у П. свесци; *маршал* — маршал; *баталија* — батка; *протеџити* (по тал. *proteggere*) — узимати у заштиту *посилати* — слаати.

ерпски сенат и Карађеорђију, да се пода њи подложе, али они неће ни под Аустрију ни под Русију, него чекају с раскриљеним рукама војску и оружије великога Наполсона.

Питање: А што мисли Босна?

Одговор: Она је утјешљена од Турака, и не имају подобна Карађеорђију, да узбуни народ, него, ако мисли император Наполсон послати своје оружије у Турску, нека ми даде 1000 солдата и једнога генерала: ја ћу с њима поћи и узбунити сав народ христјански и освојити сву Босну и Мацедонију, и подложити великом Наполеону, а Србија једва то и чека.

На овом се сврши разговор. Знала је ова хитра лисица с лажима узући се Мармонгу и Французима у њедра, да га узму у своју протесију и прочитаја.

Ову сам његову историју на дуго ја био описао и представио Јего Императорском Величеству Францеску I. года 1814., каквијем је неправилнијем путем и начином дошао при Французима у Далмацију. Који је још и при њима био започео правити свој проклети план, и то неком дубоком и покривеном политиком, којој се от нашије христјана нико није могао осјетити и дознати, а мени нијесу вјеровали, што ће се на посљедак и с временом с њиме истијема догодити. Пеки су га граждани трговци бранили и до неба хвалили, једно што су га они с потписи избирали без клера и

протесија (по талијанском и. *протекција*) — заштита, окриље; и *прочаја* — и остало; *покривена* (политика) — прикривена, лукава.

прије мога пришествија из Милана, а друго су се и мене стиђели, што им се пребације преко носа, сирјеч укорјавају се, и прочитаја.

Овђе сам се поуздаљио от моје повјести, и отишâ би далеко, кад би сву његову историју, происхожденије и житије описати хотио, што су ми казивали Грци трговци у Бечу, из његова отечества, Мацедоније, близо Солуна. Али ћу ово на своме мјесту описати.

Года 1813. у мјесецу октомврију дође у Далмацију оружије аустријскоје, које сам ја најприје срио у Грачацу, и генерала барона Томашића, с неколико официра и 300 старије солдата, спроводио до фортице (тврдиње) книнске, гдје за мном дође до 500 Далматина, те аблокамо град и фортицу, у којој је било 12 Француза и 700 новије солдата Далматина, нареченије кацурали. Генерал-квартир барона Томашића стајао је на Милекину Брду, ђе је било дошло от територије (диштрикта) книнске двадесет попова (пароха) к мени, да се тужимо реченоме генералу Томашићу противо тиранија Краљевића, који је онда сједио у својој резиденцији у Шибенику и у великој мисли, бојећи се да га не пошљу Аустријанци под стражом милитарском у Оснјек или у Петар-варадин, како и у году 1809-ом. Сви смо га тужили барону Томашићу и свему његову

пришествије — долазак; *повјест* — историја, приводевање; *происхожденије* — порекло; *спроводио* — пратио; *аблокамо* — „блокарати“, опсадати; *нареченије кацурали* — названи кацурари; — *територија* — област, земљиште; *резиденција* — столица (епископска); *милитарски* — војнички.

ЖИТИЈЕ ГЕРАСИМ ЗАВЪТА ИЛ.

7

стато-мајоре, и послѣје до три дана пошље Краљевић Томашићу два депутата: сердара Јовића и Коспилића из Дрниша, чрез које је уништена наша тужба, нити је била код генерала Томашића услишана, јербо га је он предобио; а сваки се може тому узроку до-сјетити, за који га је бранио и наше тужбе не услишао.

[Боловање и лечење Зелићево 1819.—1820. год.]

Видећи ја и чисто знајући послѣје његова повратка из Беча што ће се догодити посве брзо у моме несретноме отечеству и роду, а не могући му помоћи, намислим га на вијеки оставити, да не гледам у њему зла очима и промјену у закону, о којој се почело радити от часа његова пришествија у Далмацију 1808. љета. Тако намислим поћи у турску земљу, то јест у Босну, близо Сарајева, у топице и пити киселу воду, али требало ми је прије свега по закону искати од епископа дозволе-није, за моћи от гуверна узети пасош за тур-ску земљу. И тако му пошљем писмену моју прошњу с атестати от три љекара, коју овђе прилажем на талијанском језику.¹

Ову моју прошњу епископ са својијем пи-смом послаће г. гувернатору Томашићу, и по

¹ Види у „Придрзња“ на крају списа, бр. 37.

стато-мајоре (по тад.) — главни штаб; *чрез које је уни-штожена* ... — који су уништени ...; *у закону* — у вери; *то-пице* (близу Сарајева) — „Ианица“ код Сарајева; *с атестати* — са свидорбама, уверењима.

његовом расуђденију информавâ гувернатора, да ми не даде пасоша, за моћи поћи у Босну, от куда би му, каже он, ја могâ покварити његов план и намјереније, и јево копије, што он пише Томашићу.¹

На ово писмо одговори г. гувернатор епископу, које је послије исти мени послао и које такожде овђе прилажем.²

Јево видјеће моји православни читаатељи што је он код г. гувернатора мене очернио и што му је гувернатор одговорио и какве је узроке нашао: да има у империји вода и бања како и у Босни. И не чудим се што ми јепископ није дао дозвољеније поћи у Босну, но удивљавам се како је он могао прозријети што мени лежи на срцу и души, да се ја радим испод његове власти на вијеки уклонити и моме отечеству писмено и циркуларно објавити о његову намјеренију, плану и издајству Христова стада, које је он с лажима похитно код Мармонта, како сам веће горе казао. Али расуђујем да је ово било и от Бога суђено, да ја до мога гроба страдам за моју православнују вјеру и отечество, и да будем причина избављенија Израилју... Он је мислио у 1815-ом љету доћи у Беч, баш када сам ја просно цара на име народа у Далмацији источнаго вјероисповједанија и во времја зна-

¹ Види у »Прилозима,« на крају списа, бр. 38.

² Види у »Прилозима,« на крају списа, бр. 39.

расуђденије — суђење, нахођење; *информавâ* — обавештавао; *похитно* — уграбно, отео; *причина* — узрок; *избављеније Израилју* — спасење народа.

менитогa конгреса, али му није било от двора допуштено; у које је времја истогa љета и прољећа ишао по Далмацији у визиту и дошао у мој манастир Крупу, ђе је сједио у мојој келији на квартиру 10 дана. Овђе је било онда и игуманова масла, да своја разбојническа дјела покрије с подобним себи разбојником, који су ми један послије другогa робили моју келију, и нужне карте (папире), књиге и проче вешчи односили. О овоме је игуману и мојој келији описано у првој части мога житија на страни 633., а сада послије овога прилажем к овој части копије от мојије диспута с епископом от љета 1810. и 1815-га и друге, што се преписивао с гувернатором љета 1819., које је ценсор, како ове (осим посљедњије), тако и многе друге лијепе ствари искључио, које сада нијесам могућ ни у бићу све собрати и овђе приложити.

Примивши отвјет на моју прошњу от Краљевића и г. гувернатура, поћем у јунију т. љета из Задра у Сплит, ђе сам узео 25 бања. И послије отворе ми се на ногу старе ране, с којима вратим се из Сплита по суву у кочији чрез Сињ и манастир Драговић, за посјетити ону братију и пријатеље послије неколико љета. Из манастира доћем у Врлику,

---

вешчи — ствари; *карте (папире)* — хартије, тј. документа; у *првој части стр. 633.* (разуме се I. издање) — види у овој свесци стр. 75.; *диспут* — препис; *ценсор* — чиновник, одређен да у рукопису прегледа све што се штампом износи на јавност; *ни у бићу* — нити су ту; *отвјет* — одговор; *бањ* — купње; за *посјетити* — да бих походио; *Врлика* — варошица (820 ств.) између Книна и Сиња, с лековитом минералном водом.

ђе сам пио здраву воду и лијечио ноге мјесец дана. Одављен намислим поћи чрез Полачу, Голубић, Стрмицу и Мокропоље, за посјетити моје синовице и зетове, парохе реченије мјеста и за нагледати се моје унучади и праунучади. Ове сам синовке ја разудао и њинове сугруге запопио.

Пођем дакле из Врлике и дођем од подне до ноћи на Полачу, мислећи ту једну или двије ноћи преноћити, пак онда поћи у Голубић к сајму и храму светог првомученика Стефана, у кому је мој зет поп Јован Плавша парох, за моћи приспјети у светоуспенскују (к сајму 15. августа) моју обитељ Круцу. Но у Полачи код мога зета попа Антонија Радуловића на 2. августа 1819. разболим се от жестокога огња, ђе су ме исповидили и јелесвешченије учинили, а послѣје и у манастир јавили, те ми дође синовац јеромонах Никодим Зелић, и унук поп Георгије Зелић, и старац Прокопије Бједов, и Викентије Торбица — из манастира. Послѣје више от 20 дана моје тешке болести, от које нитко се није надао да ћу живн остати, даде Бог те ми буде мало лакше. По том повезе ме у кочији господара Тодора Кулиша мој синовац Никодим у Шибеник, ђе ме је лијечио љекар Фрари шест неђеља; и тако помошчију Божијом и љекарством пооздравим.

чрез — преко; Полача, Голубић, Стрмица, Мокропоље — седа близу Книна; к сајму и храму св. првом. Стеф. — народни сабор (слава) код цркве св. Стевана у Голубићу 2. августа.

Лијечећи се у Шибенику, долазио ме је г. јепископ посјетити два пута (но, мислим, више за виђети нећу ли умријети, него што се сажаљивао о мојој болести).

Послије два мјесеца оставим Шибеник и дођем по мору у Задар, ће проведем лијечећи се от оставше слабости и ранā на ногу сву јесен и зиму до прољећа 1820-га.

[Шрепирка Зелићева с Краљевићем]

По поврашченију мојем из Париза љета 1810. дођем у мој манастир Крупу и напишем на књизи *Алфавиту духовном* како ниже сљедује; и када је иша Краљевић у визиту љета 1815., дође у Крупу, ће је у мојој келији стајао (како што спријед реко) 10 дана и разбио сјекиром у зиду врата от армара, ће ми је била једна мала библиотечница от различитије књига историческије на језику росијском, греческом и италијанском, от којије ми је много комада однио по начину разбојническом. И на истом Алфавиту напише јепископ испод мога потписа, на које сам му ја одговорио по поврашченију мојем из Беча, како овђе сљедује, года 1815.

„Сеј *Алфавит духовни* из числа књиг Герасима Зелича, архимандрита светоуспенскога манастира Крупи и викарија генерале закона грековосточнога исповједанија у Далмацији, избран соборно от три манастира и клера, у

Алфавит духовни — „Пуквица духовна“ (првена књига за читање); *соборно* — на сабору, заједнички.

присуствију послатога од гуверна министра Виценца Кажерте пред градом Книњем у цркви [храму] св. великомученика Георгија 1796. и потврђен декретом от сената млетачкога, сљедователно 1797. года от комисије аустријске, и третим гуверном француским года 1807. И при три владања служих стољ љет кромје маљејше пенсије, увјерјавајући ме исти онују получити; и у такој сујетној надежди ја истощих све моје малоје имјеније и здравије. — И посліје мене котори брат приобрјете сију књигу много душеполезнују, прошу помјанут на свјатих молитвах и мене грјешнаго и много страдавнаго за грјехи моја, пачеже за ревност вјери и отечества. — И к тому от њеких иностранних пришелцов у Далмацију от Сербов, засљепљени невјежеством и завистију, и не вједјаху претпочитати себје и свога закона и национа полезнаја, него слијено избраша себје, кријући от три манастира и клера, с потписи, противо канон свјатих отец и апостол, за пастирја једнога иностранаго и никогда видјашчаго Грека и Македоњанина, Венедикта Краљевича, волка а не пастира стада Хри-

---

министар — судија, чиновник, сљедователно — даље, за тим; *стољ љет* — толико година; *кромје маљејше пенсије* — без и најмање пенсије (награде); *онују* — ону, њу (пенсију); *сујетна надежда* — празна нада; *истощих* — встроших; *имјеније* — имање; *котори приобрјете* — који добије; *душеполезнују* — души корисну; *прошу помјанут* — молим да помене; *за грјехи моја* — за моје греке; *пачеже* — особито; *пришелцов* — приходљанин, допљак; *невјежество* — незнање; *не вједјаху* — не знајаху, не умејаху; *претпочитати* — претпоставити; *национ* — народност; *свјатих отец* — светих отаца; *никогда видјашчаго* — кога нивад нису видели.

стова. — Писах својеручно, јулија 12. 1810. љета, Герасим Зелич, архимандрит.“

Краљевић: Истина је да си ти био изабран од клера 1796. пред Књињем, но да видимо како: с козијем месом и вином.¹ И преластно си неколика свештеника да говоре за тебе;² и послѣје оне исте јеси затворао по тавницама.³ И није прилично било него Ци-

*

„Поврати се Зелић из Беча и даде одговор Краљевићу на писмо писато на горе реченом Алфавиту, када је био у Крупи на квартиру у ћелији истога Зелића архимандрита, гола 1815.

Одговор Зелича Краљевићу:

¹ Имали смо и једнога и другога, и није-смо били ни гладни ни жедни, зашто је сваки собом носио своју потребу.

² Ово је измишљена от сатане лаж: не море се преластити сав клер, до 50 прсона, на публичном балотацијуну пред краљевијем министром и другом господом, нити је било онда туге Краљевића, да море знати Зелића изабраније пред Књињем, јербо је Краљевић онда служио за субашу у Турчина Али-паше у Јањини.

³ Вољели би и данас свештеници да се затворају по манастирије, него ли по градо-

---

преластно си — навео св. наговорно; *публични балотацијун* — јавно бирање (гласање); *туге* — ту; *субаша* — пољар, млади баџа (ага); *Али-паша јањински* — чувен арбанаски поглавца (1741.—1822.), који се одликовао у турским бојевима

ганину што је објесно свога оца, кад га је допало царство.* За маниту твоју главу јеси страдао, а не за вјеру, менше пак за отечество.⁵ Обаче за 16 и више љета јеси био прогонитељ отечественијем твојим, прогонавајући их јакоже свирјепи волк.⁶ И тога ради

*

вије и, што је за њи још црње, док се код Краљевића за новце откупе и ослободе тавнице.

⁴ Ниђе у Далмацији не има Цигана, него само у селу Каракашини, и то кажу стари људи да су се доселили из Македоније, Краљевића отечества.

⁵ Никтоже совершен токмо један Бог (развије сам Краљевић), а боље от њега знаду беспристрасни христјани у Далмацији зашто је Велић страда.

⁶ По пророку всјак человјек лож, а Велић никога из отечества није прогнао, развије који ајдук сам испод краљеве педипсе јест побјегао, како је и аранбаша пандурски Вранковић из Стрмице, кога је Краљевић у турској земљи, протива канона свјатих отец и апостол, на симонији запопио: зри сабора

с Русијом и Аустријом 1787. и с Наполеоном 1798.; од г. 1788. папа у Јашини, а 1789. и у Арти; 1803. валија (управник) целе Арбаније, од г. 1807. постао готово сасвим независан од Порте, али побеђен, предао се и погубљен, уз пркос обећању да ће му се очувати живот и имање; дописивао се с јевр. државама и желео увести реформе у областима турским; *менше* — мање; *отечествени* — сународник, земљак; *јакоже ... волк* — као ... вул; *Каракашини* — село у Далмацији близу Сиња; *никтоже сов. г. т. Б.* — нико није савршен сем једнога Бога; *всјак чел. л.* — сваки је човек лаж; *развије* — осец, разма; *педипса* — казна, кањига; *симоџија* — продавање чинова црквених; *зри* — гледај.

добрјејше видјели јесу за највећшу ползу и просвјетиченије отечества свога, што не би могло полезњејше бити.⁷ Обаче с овијем начином што удуховенијем Духа свјатаго јесу одабрали овога народополезнаго архијереја, на кога ти безумно хулиш твојим наравно

*

сардинскога глава 14., правило 17. и свј. апостол глава 1., правило 12. И кад би био Зелјин свирјени волк, у толико љета похитно би и он у своје стаду чужују овцу, и дошли би му жандарми у поноћи у резиденцу, узети је повести и предати њезину законитоме мужу, што је познато јавно свој Далмацији, а сувише Шибеничаном, какав је Краљевић пастир (зри прваго вселенскога собора глава 5., правило 3-ће, и 6-тог вселенскога собора глава 17., правило 5-то, и 7-го собора глава 18., правило 18-го).

⁷ Покажи ми прстом коју си ползу у 5 година христјаном у Далмацији учинио. Камо једна постојана школа? Камо ли 12.000 франака, што си за семинарију от гуверна француског примио и што си циркуларно народу по два пута пулцирао, развје и то је било пријевара христјана, како и у году 1808., кад су те потписима избирали.

добрјејше — најбоље; *полза* — корист; *полезњејше* — најкорисније; *обаче* — али; *удуковенијем* — надахнућем; *чужаца* (р.) — туђа; *резиденца* (по тал.) — столица; *Шибеничаном* (8. п. м.) — Шибеничанима; *вселенски собор* — вселенски сабор; *христјаном* (8. п. м.) — хришћанима; *пулцирао* — „публицирао“, публиковао, објављивао.

ичајним љубомјатежијем.⁸ Обаче ти, нечи-
и душе, Зелићу, што говориш лажеш, да
отиву канонов свјатих апостола и свј. отец,
што није Краљевић Далматин — зато ти
ејиш да је одабран против канонов.⁹ Обаче

*

⁸ Избрали су те по градовије неколика
острана из Турске трговца с потписи, а не
ер у синоду, и зна се добро какав је тај
х свети на избрању твоме дјејствовао, који
највише дјејствовали и помогли ти злат-
ки (а не св. Дух) код Мармонта, и при обје-
је потписи у Шибенику, Скрадину и у Задру
одобним начином, како је био избрат и Ив-
вић, који је био послѣ царскијем декретом
04. года лиценцијат и послат от куда је и
шâ). И зато се сада многи трговци кају, по-
ајући исти каква су свјетилника избрали,
им добар и бесоблазнителен изглед даје.

⁹ Никада Зелића нијесу доводили грчки-
и владикама везана, да из њега изгоне нечи-
ога духа (а је ли чисти дух у Краљевићу?).
боље знаду два фратра из манастира Вој-
це, који су зимус у Беч дошли, — а скоти
словесни блеје, а не челојцеји словесни.

љубомјатежије — љубав за меташима, за нередом; *пр. канон* — противу канона (првевних правила); *свј. апостол и свј. отец* (2. п. мн.) — светих апостола и св. отаца; *по градовије* (7. мн.) — по градовица; *с потписи* (6. п. мн.) — с потписима; *златки* — златници (златан новац); *при обједије* — о ружко-
ца; *био лиценцијат* — био отпуштен; *свјетилник* — просве-
тл; *бесоблазнителен изглед* — углед без саблазни; *Војница*
Фојница (стара *Хвојница*), католички манастир и град (у
17. веку и рударско место) у округу сарајевском на реци
Сна; *скоти бесловесни* — слова (животиње) без разума.

и сам Исус спаситељ наш говори: »Никто во отечествији својем не будет примљен.«¹⁰ О бе-

*

И што је гођ Зелић говорио и у Бечу цесару представио, и опет говори, и док је жив говориће, истину (а не лаж), кому свједоче канони свј. апостол и свј. отец [зри 7-го вселенскога собора глава 18., правило 3-ће: »Всјако избраније и поставленије от мирских властеј не твердо јест;« и в Лаодикији собора глава 10., правило 13.: »Нест епископ сеј иже мирскими человјеки избран будет;« собора антиохијскога глава 9., правило 21.; собора сардинскога глава 14., правило 2.: »Ашче кто от града во град пришед и молви творит, от народа примаја себје поборники да глагољут: желајем и молим сја да будеш нам епископ, тој ни на самој конциће непричашчен;« и св. апостол глава 1., правило 30.: »Ашче киј епископ мирских књазеј или људеј помошчију примет церков, да извержет сја и отлучит сја,« и правило 14.: »Не восхишчати епископу престола чужаго, ашче и празден јест«).

¹⁰ Зато си и ти из свога с вјешала утекао и у Зелића отечество дошао к Мармонту, за преварити га.

никто во от. св. не буд. пр. — нико неће бити признат у својој отаџбини; *представио* — изнео, вазао; *нест еп. сеј иже мирскими человјеки избр. буд.* — неће бити епископ овај кога изберу световни људи; *ашче кто* итд. — видп у II. св. стр. 119.; *ашче киј еп. мирских књазеј или људеј помошчију пр. ч.*, да *извержет сја и отлучит сја* — ако који епископ прими праву с помоћу световних владара или људи, да се свргне и одлучи (од цркве); *не восхишчати јеп. пр. чужаго, ашче и пр. ј.* — епископ да не отима туђе столице (епископске), ако је и празна.

зумни, знаш ли ти да ни свети апостол Петар није био Римљанин, но био је архијереј и просветитељ Рима; нити пак један апостол јест био отечествени.¹¹ Нити пак свети Кирил и Методије нијесу били Срби, но бивши Грци просвијетили јесу Сербов.¹² Остављам стари, а почињем новаго и нињешнаго вијека: није био ни Теотокиј ни Евгениј родом Русин, него били су Грци, али Русија примала их је како многоцјеноје сокровишче, и колико бешчисленнија овија архијереј и учителеј и просветителеј, који нијесу били от они мјеста.¹³ Обаче

*

¹¹ Скоти су без ума, а словесни су одарени от Бога умом, а свети апостол Петар и прочи апостоли јесу били от Бога послани у Рим и по вселењеј, да свијет просвијете и от идолопоклонства обрете; а Далмација (и прије Краљевића) на неколико стотина година јест просвјетљена.

¹² Знамо за то и без Краљевића, који никада нека се не мијеша и не уподобљава себе горе реченим светим апостолом и просвјетитељем народа славјанскога; и ту не имаш мјеста с њима се поносити и гордити.

¹³ Истина је, које Зелић от 1783. и 1788. љета добро познаје, када је био втори пут у Русији. И они, кад су ходили по визита, и у

отечествени — домаћи; *нињешни* — садашњи; *Русин* — Малорус; *многоцјеноје сокровишче* — драгоцено благо; *бешчисленнија* — безбројнија; *обаче* — али; *прочи* — остали, други; *по вселењеј* — по насељени; *обрете* — окрену; *уподобљава* — упоређује, сличава; *по визита(х)* — по визитама (походама).

благоразумни људи примили јесу и пригрлили за просвјешченије и славу и похвалу закона свога; ни Кораин премудри није Француз него је Грек, али Французи и сам Наполеон примио га је за просвјетитеља и перовожда свога.¹⁴ Но ти, безумни и питљиви душе, неразумни Зелићу, на мјесто што би благодарио Бога, да се развалио они средостјенија шчит препјатствија доброга господина Краљевића,¹⁵ јеси отишао у Беч прогоњавати њега с немошчним као паучина лажима тво-

*

манастирије, пијесу хелија архимандритовије, ће су стаљи на квартиру, армара без кључа разбојнически разбијали, и књига преметали и под крадени начин односили, и по некијем којешта шарали. И зато међу два горе речена и Краљевићем (и његовијем млађијем) јест велико различије, како међу сунцем и мјесецем, или даном и ноћију.

¹⁴ Зато ти дакле Французи не даду Европи мира, што су их Греци научили свијет мирни узнемиривати; и да и ти оћеш да поћеш за Кораином у Францију к Наполеону, а да оставиш Зелића отечество и клер у миру, пуно би ти боље било.

¹⁵ Ово знаду и бабе, а камо ли сва Далмација, христјани и римљани, да тај средо-

---

Кораин — Кораис (Франц. Согау), чувен јеванист (1748. до 1833.) и лекар у Паризу; *перовожд* — првак; *питљив* — радознао, немиран; *средостјеније* — средњи зид, преграда; *препјатствије* — причрека; *стаљи на квартиру* — биди на стану; *армар* — орман, долак.

јима.¹⁶ Како за таква непоштена дјела твоја протива благополучија биједнога твога отечества, кога си прогоњавао са затворима свештеникама и уничиженијем православнога исповједанија нашего 16 и више љета, за које иновјерни римљани ругали су се безумном твојом опхожденију.¹⁷

*

стјенија шчит јест разваљен Зелићевим потом, троцком, трудами и услугама у толико година, под три краља служећи (а не Краљевићем), и то при Наполеоновој пулици, који је на 4. јулија у руке алаата сојузника упао, а Краљевић је својом хитростију и с лажима без никакве заслуге при Мармону похитио Зелића чест и хљеб, и сио на готов приправљени от Зелића пир, што је познато и свој Европи и самому Краљевићу, који нигда неће истину да исповиди.

¹⁶ Ако лажу сви свети оци и апостоли, лаже и Зелић; и по апостолу Павлу: „не горди сја својим високоумијем,“ а по пророку: „не надјеј сја на књази и на сини человјеческија, в њих же њест спасенија.“ А поради „немошчније аки научна мажа“ — не зна се још: Конач дјело красит.

¹⁷ Који су поступали протива црковније канона и царскије декрета, они су били за-

---

благополучије — срећа; *уничижење* — понижење; *иновјерни римљани* — католици; *опхожденије* — понашање; *пот* — зној; *аулици* (н. *политика*) — политичка (владавнска) система; *похитио* — отео, преузео; *не надјеј сја* — не надј се; *в њих же* — јер у њима; *аки* — као; *конач* — крај.

Обаче сада с разумним владјенијем и тихим опхожденијем овога правога и смиренумудраго архијереја, који православним његовим опхожденијем вас народ христјански јест препочитајем¹⁸ от римљана и свештеници царују у једној тишини, миру и братољу-

*

творани по манастирије, а не по театрије у Шибенику, а који је био заслужио — и у пржун. А Краљевић је милостив, често ји и не затвора, и намјесто затвора уцјењује парохе, и дају по толико цекина и талијера оли толико кварата пшенице — осим што морају дати ађутантима, који ће код Краљевића испитати грацију (милост). И тако, враћају се из Шибеника прави и здрави с празном кесом. И с тога се сада по некије пароксија у два три мјесеца говори и поје по једна света литургија, а при Зелпћу служила се сваке неђеље и празника. Зашто ко продаје своју власт за новце и мита, нико га се не боји, нити је от исте власти господар.

¹⁸ Свак себе умије фалити, а твоје хитролисичије смиренумудрије познају разумни људи куда циља, а вид'ло се и познало твоје православије зимус, послје смрти сина конта (грофа) Марка Мирковића, кога си допустио да га римски попи у своју цркву закопају, које

препочитајем (грчки прил. с. вр. од *препочитаги*) — кога веома поштују, цене; *по манастирије*, ... *по театрије* (т. п. мн.) — по манастирима, ... по позориштима; *пржун* (итал. prigione) — затвор, тамница; *кварат* — четврт (можда четврт стара, тј. тридесет шест акара); *испитати* — измолити.

бију;¹⁸ православнаја ж' церков витијствујет.¹⁹ Господин Венедикт јест Грек и Македонјанин, како ти говориши на листу 52., но јест православни, чловјекољубив, стадољубив, како покажу њему достохвална и благопријатна дјела његова; који непрестано дјејствује за благополучје и просвјешченије вручене јему пастве Далмације, Боке Которске и Истрије.²¹

*

се и до Беча чуло, и које ти Греци и Срби похваљују.

¹⁸ У напредак ће и више царовати, зашто ти, за угодити њима, пуштио си свога клера и закона парохиијалне дирите (права) и пратике (упражњенија) црковна, које ми је било повраћено послје толико година от гуверна цесаро-краљевскога и от францускога; и то си учинио противо канонā једне и друге цркве, а сувише императора Францеска декрета от 1803. љета № 107.

¹⁹ Приличније би ти било писати да ридајет, а не витијствујет (код такога ревнитеља за закон восточни и пастирја незина).

²¹ Некијем си по Далмацији из прва казивао да си Бугарин, а сад Грек, а у Бечу кажу трговци из Македоније да нити си Грек ни Бугарин, него прави Цинцар; зато су ти они најприје у Далмацији и потписивали и

ж' (и. же) — паз; *витијствујет* (од *витија* беседник) — лепо говори, пев; *пратика* — пракса,⁴ обичај (обичајем стеченв права); *ридајет* — „рид.“⁴ плаче; *ревнитељ* — који се живо заузима за што.

И настојањем његовим, како је дошло непобедимо оружје аустријско, све би био почео до сада, и дјело благопријатно приспјело би, да не би био препјатствен от тебе, свирјепи Зелићу, што си отишао у Беч, прогоњавати свога архијереја.²¹ Зато и прогнати има Го-

*

избрали, а не клер и српски народ у Далмацији. За православије и стадољубије одговорено је повише, а о благопријатнима дјелима и дјејствију не треба ни упомињати: то боље шибенички трговци знаду (а за паству, намјесто вручену не от Бога но уграбљењу от Зелића власти мирском при Мармонту, како свједоче сви собори, а сувише у сардинском глава 14., правило 2-го).

²¹ Кад би ти био Зелића архијереј, не би ти њега нама' от 1810. года писмани неподобнијем преогорчавао и Зелића летурђију Содомом и Гомором описивао, а сада говориш да је аустријско оружје непобедимо, а от 1808-га до 1813-га года говорио си да је францускога великога Наполеона непобедимо, кога би ти и сада нашли у срцу, да ти га разрежу, а Зелић је и сав клер от 1808.—1813. дрктао от францускије шпиона и њезине велике полиције, с којом се њему и свему клеру пријећаше, који је, како и многе благородне

прогнати има — прогнаће, изгнаће; *велика полиција* — државна (политичка или и виша) полиција, која заштићује ред у државној делани (насупротив полиција индивидуалној, која се стара о добру појединих грађана).

спод Бог душу твоју от царства небеснаго,
— буди, буди!¹²

*

персоне у Далмацији, и у листи записане от Француза, спасоше се, да не погину, и то с благополучнијем пришествијем аустријскога оружија и аблока града Љубљане, што је познато и самоме цесару и свему његову министерству цивилом и милитарском.

¹² Кад би Краљевић могао похитити престол судије небеснаго, како и Зелића чест заслужену у Далмацији, да му суди, знаде што би се души његовој догодило, и види се да је Краљевић заборавио што му је Зелић из Рагузе на 23. марта 1811. љета писао и одговорио да грчкије владика клетве не примају се нимало народа у просвјешченим и крешченим црквама, а сувише ће аустријско благополучно оружије царствује и влада, него да ји пошље или сам понесе његове клетве међу оне варваре, ђено канони церковни свјатих отец и апостол и закони царски не царствују, него повседневне грчкије владика клетве и турски буздохани, и то док се от њих не откупе за неколико кеса рушпија. — И от овога се Краљевића писма види да ни за што друго на Зелића свој гњев и блебетања не изљева, него што му није зимус допуштено доћи у Беч, да употреби своје хитре лажи и рацире код царскога двора, како је употребио и код

буди, буди — нег буде; *аблок* — опсада; *цивил* — „цивилни“, грађански; *рацири* — околешња, клетве.

Ко овоме овђе прилажем и прва моја препиранија с Е. Краљевићем од љета 1810. до 1811. и која су избришана у првој части, како и многе друге прошње царима у Бечу и Паризу, декрети, писма от патријарха јерусалимскога Антима, от којије при себи не имам оригинала, нити могу овђе приложити, а рпорт је епископу о моме пришествију у Боку у првој части на стр. 587.,¹ на који одговара прије архимандриту манастира Савине, а послије мени, како ће се виђети напријед, до моје ринунције.²

С овом свршује наше прјеније, будући да ме заклиње Христа ради, да га оставим у миру. Тако осташе и иза мене у нашије црква римски олтари. Који показиваше своју ревност с празним ријечма, а дјелом далеко

*

Мармонта и Французâ от 1808. љета. И све је ово права правцата истина, истина, која истина произлази от Бога, а лаж Краљевића от дјавола, слуге његова, и прочаја. — На 3. августа 1815. у Далмацији. — *Герасим Зелић*, архимандрит м. Крупе, бивши викарио генерале у Далмацији и Боки Которској.³

¹ У овом издању на стр. 40.—44. ове свеске.

² Види у „Прилозима“, на крају списа. бројеве 46.—45.

прјеније — препирка; у *нашије црква римски олтари* — у свакој правосл. цркви у Далмацији за влечачке владавине ко- рино је бити и засебан олтар, на ком су по некад служили като- лички свештеници своју службу, на јо Зелић на Напчеонове вла- давине добио право, да се ти олтари укљоне, али то није било свуда извршено до Краљевићева додаска.

одстојаше; и познајући ја из почетка његов дух куда циља, да упропасти мене и цркве у Боки, зато сам извадио се не бити више његов викарио и с њиме завијек не прекословити узалуд за православије и прочитаја. Овије с њиме мојије диспута и препиранија били су узроци његова два писма, која је писао: једно архимандриту савинскому Никанору Богетићу, а друго у Котор прокаратурима от цркве, коју сам ја осветио, да је било моје освјашченије незаконно и подобно Содому и Гомору, зашто су се сви христјани преко мјере соблазнили и удивљавали писму онога волка у овчеј кожи, који су ме и возбудили, да му одговарам, и прочитаја.

[Долазак унијатских учитеља и народни отпор год. 1820.]

Казао сам веће напријед на страни 7.¹ јавно како је епископ клеру јавио циркуларно 1818. года, да полази у Беч, који је сву зиму провео у Бечу, и вратио се у Далмацију у мјесецу марту 1819. у Шибеник, а на 25. априлија т. љ. даје му на знање г. гувернатор барон Томашић да је Њих Царско Величество достојало се послати му 4 свјашченика учитеља за семинарио от закона греко-унијатскога, који су послати из Галиције от митрополита уни-

¹ У овом издању на страни 92. ове свеске.

прекословити — противно говорити, препирати се; *прокаратури* — прокуратори, татори; *соблазнили се* — посрамљивали се („скандализовали се“).

јатскога у Лемберку, како ће се виђети от сљедујућије копија, гувернаторовије и епископовије на италијанскоме језику, које овђе прилажем једну за другом.¹

[Ево шта је у главном садржај тих писама:

а) У писму № 592. (у Прилозима под бр. 46.), од 25. априла 1819., гувернер барон *Томашић* јавља епископу *Краљевићу*: да је цар издао потребне одлуке о свештеницима унијатским који су одређени за семинарију, те одобрио да се пошљу у Шибеник за професора и директора каноник *Ступијуцка*, а за професоре *Јаков Чистински* и *Јаков Жировски*, уз њих пак да се избере и четврти, који би спремао учитеље у Далмацији, и првој тројици у раду помагао. — Директору је одређено 1500, свима пак професорима по 1000 форината год. плате, уз бесплатан стан и храну. — Још је наређено да се сва четири професора задрже у Бечу, док им браде не порасту и они се поуче српском и талијанском језику.

б) У писму № 8. поверљ. проток. (у Прилозима под бр. 47.), од 29. априла 1819., епископ *Краљевић* одговара барону *Томашићу* да је примио предње писмо његово и предлаже да се четвртом професору повери предавање немачког језика, као предмета врло потребног за питомце не само због богате немачке књижевности, него и због бољег упознавања с аустријским црквеним законима.

в) У писму № 10. пов. прот. (у Прилозима под бр. 48.), од 7. маја 1819., епископ *Краљевић* јавља председништву задарске краљ. управе да нема разлога одвајати зидом онај део гробља, који је одређен за сахрањивање православних мртваца, од осталог гробља за католике, како је председништво пре тога било одлучило. Овим би се заједничким сахрањивањем по-

¹ Види у „Прилозима“ бр. 46.—49., 38. и 50.—54.

казало да нема никакве разлике међу православнима и католицима, те би то био почетак жељеном сједињењу (унији).

г) У писму № 665. (у Прилозима под бр. 49.), од 9. маја 1819., гувернер Томашић јавља епископу Краљевићу да је обуставио извршење раније наредбе о подизању зида на гробљу.

д) У писму № 11. пов. прот. (у Прилозима под бр. 38.), од 14. маја 1819., епископ Краљевић, спроводећи гувернеру Томашићу Зелићеву молбу, за допштење да може ићи у Босну ради лечења у тамошњим чувеним топицама, обраћа пажњу на Зелићев немирни дух и како је раније, под изговором да иде на лечење у бање, ишао у Беч и тамо кварио остварење мисли о семинарији, те нагађа да му је сада можда намера настанати се у Сарајеву и отуда писмима радити противу уније. Зато мисли — уз изјаву да он одласку Зелићеву није противан — да би му се могла објаснити заблуда као да су минералне воде у Босни јединствене, јер и царство изобилује врло добрим таквим водама.

ђ) У писму № 762. (у Прилозима под бр. 50.), од 10. јуна 1819., гувернер барон Томашић јавља епископу Краљевићу да је канцелар Саурау одобрио жељу епископову, да један професор и немачки језик предаје у шибеничкој семинарији.

е) У писму № 16. пов. прот. (у Прилозима под бр. 51.), од 24. јуна 1819., епископ Краљевић моли гувернера Томашића, да се неко његово писмо канцелару Саурау придружи писмима задарске управе и отпрати у Беч.

ж) У писму № 2012. (у Прилозима под бр. 52.), од 26. јула 1819., председник општине Санфермо поручује таторима правосл. задарске цркве Хр. Милидраговићу и М. Бурићу цареву жељу и заповест: да се нико не одваја од своје вере нити нагони другу да исповеда, и да ће свештеници, послати из Галиције, само вршити наставу, те православни треба и даље да су у слози и миру и да поштују свога епи-

скона, што ако не буде, поступиће се противу свакога са свом законском строгашћу.

в) У писму № 2013. (у *Прилозима* под бр. 53.), од 27. јула 1820., општ. предс. *Самфермо* — тумачећи на своју руку неке чланке у црквеном закону, који је издала франц. влада 30. дец. 1809. и позивајући се на неке наредбе окружне задарске управе, — одбија молбу цркв. татора Милидраговића и Ђурића и других православних Срба за допуштење: да се могу састати ради новог избора татора и ради избора представништва за верске им послове, а и ради измене професора одређених за шибеничку семинарију.

и) У писму № 17. нов. прот. (у *Прилозима* под бр. 54.), од 17. септембра 1819., епископ Краљевски јавља гувернеру барону Томашићу да ће крајем октобра поћи у Бокву Которску и у Дубровник под изговором да, као епископ, обиђе та места, али с главитим задатком да проучи народно расположење и предузме све могуће мере за црквену уредбу, као подесне за полагање првога основа, како би се добро упутио рад на унији. — Прво ће гледати да онамошњег викара наведе на одступање и да на његово место постави протосињела Кирила Цвјетковића. — Моли за наредбу месним политичким властима, да му указују потребну помоћ. — Жели да се на делу покаже, колико му је стало за тим да најтачније послужи царевим наредбама и успешно изведе жељени посао. — Док се он буде бавио у Котору, замениваће га у црквеној управи протосињел Цвјетковић, а он ће сам одржавати преписку (из Котора или из Херцег-Новога) с политичким властима].

Христјани источнаго православнога вјероисповједанија у Далмацији нијесу прије вјеровали ономе, који је њима казивао о његову издајству, докле год грађани нијесу имали у руку копије сријед приложене и докле нијесу у Задар дошли из Галиције 4 нона уни-

јата, у мјесецу декемврију љета 1819. А ја сам от стране клера и многије христјана био мољен да се постарам, прије него су имали његова писма у руку, што се још није био открио, него за друге његове неправде и гуљачину клера и народа, допуштавајући за новце свака безаконија, која ја нијесам мога трпљети у моме отечеству и стаду Христову вука, које сам ја пасео по канонима 18 љета, него сам пошао у Беч 1814. и представио цару на 11. септембра истогa года, на које сам примио одговор чрез гуверно на 16. јунија 1815., како се може виђети на страни 1. и 2.¹

Видећи граждани речене попове у Задру да су дошли за семинарио владичино, који је тадај био у Боки от Котора, и најприје Шибеничани и остали христјани по градовије и по свој Далмацији почели су се бунити и јавно викати да га више не познају за свога пастира, тако ни његове учитеље.

Поврати се Краљевић из Боке мјесеца априла 1820. Нико га от христјана нашије није ишао срести и спроводити до у његову резиденцу. А сутрадан отишло је 12 првије от цркве прокаратура (тутора) и казали му у очи: да се он у Бечу поунијатно и да га више никада неће познавати за свога пастира, нити онијем унијатом давати своје дјецe на науку. Друго јутро освану му пред вратије 3 велика камена креста, донешена из гробља, и када ји

¹ Овде на стр. 86., а у „Прилозима“ бр. 34.

резиденца (по тал.) — столица (управо епископов двор).

види, препане се и ужасне, размишљајући да народ пријети њему на главу. Зато нама' оде у суд подештату и раскаже му сву историју, а ови нама' јави у Задар ц. к. гувернијуму. Президент истога губернијума, бојећи се да се не догоди между два закона каква буна и крвопролитије, а сувише да не убију владика, који је хотио властију царском одбранити га и уздржати, тај час пошље једнога комесара и 1000 солдата, за уздржати мир. Исти комесар са солдати, дошавши у Шибеник, звао је к себи прокаратуре црковне, питати зашто су се узбунили противо свога владике. Који су му одговорили да они не чине никакве буне, него да неће никада они више познавати га за свога архипастира и да неће они своје дјеце давати у школу унијатску. И казали су комесару да је владика, прије нег' је поша у Беч, циркуларно јавио грађданом, клеру и свему народу: да он иде у Беч, просити њихово царско величество, да даде заповјед Њих Ексселенцију г. митрополиту от Стратимирович, да му пошље 4 учитеља за семинарио, а намјесто овога он је просио от цара 4 учитеља унијатска од митрополита Лемберскога из Галиције пољске. И по овоме се јавно види да је Краљевић преварио нас и нашега цара. Комесар им је на ово одговорио да није истина да се он поунијатио, и да они то не могу освједочити. Онда су му они донијели и показали

подештат (тал. podestà) — главни кмет; *президент* — председник; *Њих Ексселенциј* (даље и *Ексселенција*) — њихова ексцеленција (одличност).

епије његове и г. гувернатора, који су се у ме тога преписивали, како се види из њивије писама спријед означеније.

И кад је видио г. комесар да они говоре зтину и да имаду сву правицу, онда им је зо пасош, да пођу у Задар представити своје злого и правце ц. к. губернијуму, а да не лне никакве буне. Они су пошли и предста- али истому ц. к. губернијуму писмено, да они акада њега неће признавати више за свога астира, нити попове унијатске за учитеље иове дјече. За тим нама' задарски право- авни христјани и прокаратури представе ругу прошњу ц. к. губернијуму, да им до- юли собрати се у цркву светога пророка лије и у присуствију једнога комесара да и ни изберу два депутата, који би, на име на- да, представили истом ц. к. губернијуму, оотиво епископа и унијата, све оно што су Шибеничани. За много времена чекали су адрани од гуверна отвјета, али нијесу доче- али реченога дозвољенија, кромје онога који означен на страни 45-ој.¹

Кад су вид'ли речени граждани да им не пуштају собрати се да изберу и одредјеле зпутате, које би послали са својом умилном рошњом Ј. И. Величеству у Беч, онда на- шу по српски прошњу њих ексцеленцију г. итрополиту карловачком, да исту представи го И. Величеству, от које прошње прилаже з овђе копија:

¹ У овој свесци на стр. 120., а у „Прилозима“ бр. 53.

Ваше Високопревосходителство,

Високопреосејашчењејши господине архиепископе
и митрополите!

Част православнаго стада Христова, жителству-
јуща у Далмацији, Воци Которској, Рагузи и Истрији,
около 70.000 душа, данас претрадала је, како је и
далеко вједомо, под многољетним лишењем свога
верхопастирја, многољетна свакојака утјесненја у
вјероисповједању својем, моравши даже (примјер
може бити без втораго на свијету) у више своји цер-
кава римски водружен олтар и на њем повседневно
западња богослуженија сносити отправленије.

Очевидним вознегодованијем на та толика са-
мога смидовавшега се нам промисла Божија и њего-
вим нечајаним махновенијем, добили смо на конач
тому десет година, како је такожде вједомо, и ми,
на подобје проче тамо, и у самој Турској, једино-
вјерне братије наше, својега епископа, у особи г. Ве-
недикта Краљевића. Радост наша христјанска била
је без сравненја и тако нами својствена, гдје су
толике у спомену остале претерпљене горести.

Но уви! радост свјетла наша, како младнца цер-
вом подгрјжена, брзо је стала (почела) венути и ис-
хла до не дуго и већ данас преобратила нам се у
оскорбљену приу жалост! С ујазвеним серцем и духом
смушченим, и с очима слезнима пишемо ово, вопи-
јући к Високопревосходителству Вашему с онима ря-
чечма, с којима се вопије к Богу: „Заступи и спаси
и сохрани твојеју благодатију.“

част — део; *жителствујуща* — која живи; *вједомо* —
знано, познато; *верхопастирја* — врховног пастира; *даже* —
чак; *примјер ... без втораго ...* — једини ...; *водружен* — по-
дигнут, постављен; *отправленије* — вршење; *вознегодованије* —
љутва, негодовање; *нечајаним махновенијем* — неочекиваним
мигом; *такожде* — такође; *на подобје проче ... братије наше*
— слично осталој ...; *брати* — браћа; *горести* — јади, горчине;
уви — јно; *исхла* (изохла) — до не дуго — у брзо је усахнула,
увела; *оскорбљен* — увређен; *дјавлен* — рањен; *смушчен* —
смућен; *слезне* (очи) — сузне; *твојеју* — твојом.

Епископ Венедикт до данас епархије устројио није, како су устројене тамошње; није основао конзисторијума, којегта битије с његовим битијем наређено је једним истим указом. Није се постарао ни о каквој правилној школици, што је била прва потреба у овој запустјевшој епархији, но напротив истог римљаном је његове резиденце ближњим спомошћествовао проповједнике и учитеље церковне музике плаћати: и сам тамо ходио их слушати, и јавно кољенопреклоненије и рук в воду омоченије, по обичају римском, више пута и на више мјеста творио јест.

Он је одобрио што здјешњл губернијум издао је: ако би једна римљанка за нашега или наша за римљанина пошла, да бракусочетати их мора римски свјашченик, на које се хотјело свјашченство с народом ополчити и пресјећи по правам, која су нам от бившег млетачког владјенија дата, и за сушца позвали су се к њему на совјет, како морају за оваки нам противни поступ владати се, и кому пристоију тужбу принети имају. На које им је строгим начином одговорио да ниједан нигдје не има за такови царски налог дерзнути ни најменше супротивленије чинити. Сљедователно, што под пререченим млетачким владјенијем морали смо терпити да римски свјашченици неправилно до неке части пута наше мертвеце спроводе, докле је шчастљивно први пут у год 1797. ову државу покрило оружје аустријско; а он је, епископ Краљевић, противо ове нам слободе, присвојио неку власт и дозволио је римским свјашчеником спроводити и отпјети погребеније (Владимиру саву г. кошта Марка Мирковића, сушци нашег православнаго восточнаго неунијатскаго вјероисповједанија, дозволио јест).

наређено — наређено; *школица* — школа, училишца; *спомошћествовао* — помагао; *рук в воду омоченије* — умакање руку у воду; *что (што)* — да, те; *здјешњи* — овдешњи; *ополчити се* — подићи се, устати (противу чега); *за сушца* — за то; *најменше супротивленије* — најмање противљење; *сљедователно, что ...* — даље, што ...; *шчастливо* — срећно; *отпјети* — отпојати; *сушци* — који је.

Он је навјетовао да нам укине манастире, који су до њега сопствено у овим стравама сачували благочестије наше.

Он је наукао на себе правично отвршченије свију своји епархијана својим отчужденијем од њих (више пута осујући их јавно с престола архијерејскога у цркви с различитим бљадословијем, и на конач уподобљавајући во опште их бесловесним скотом), а приверженијем [и] девоношчним опхожденијем с особама западне цркве, великом частију и таконим, које су опшчевједомо враждебне цркви напој.

Он је у резиденци својој наш присни соблазнитељ својим пированијама дневним и ноћним, давањем мусика и пласанија, а и јоште горе (што се стидимо оvdје и споменути) честим мијењањем наложница, које, на видило исходећи, вријеђа очи и нараве и самим римокатоликом.

Он је од свега реченога зла с једне стране, много више зла с друге стране нами учинио или ставио се да нам учини: осилио се нечинољепно, стекши оvdје јакије пријатеља (док му траје срећа), пружио се до у Беч, камо је у зли час и ишао. Претњама с владјенијем здјешњим, верховним у Беч, и с самим царем заплашио је све епархијане и збио их у дјјствителну крајњу тјесноту и беспомошћну невољу. Праведни Боже! Је ли могуће да цесар наш или њему подвласни тко у исто време, кад по осталој монархији даје јединовјерним нашим толеранцију

навјетовао — имао злу намеру; *сопствено* — сами управо; *благочестије* — вера; *отвршченије* — одвратност; *бљадословије* — гадне речи; *на конач* — најпосле; *уподобљавајући* — поредећи, сличавајући; *приверженијем* — пристајањем, пријатељством; *девоношчним опхожденијем* — свакидашњим (дану и ноћу) дружењем; *великом частију* — великом делом; *опшчевједомо* — опште познато; *враждебне* — непријатељске; *присни* — прави; *соблазнитељ* — који другога „саблажњује“, тј. даје рђав пример; *пированијама* (8. п. мв.) — пировањима, пијанцама; *мусике* — музике, свирке; *пласаније* — пласаве, играње; *ставио се* — наукао; *нечинољепно* — непристојно, „без такта“; *стекши* — стекавши, добивши; *дјјствителни* — прави, истински; *толеранција* — трпеливост (верска).

и свако покровителство, нас хоће навлашч да мучи у вјери нашој, нас равно му вјерне подане, и без оваке наше у овом смотренију кривнице и најмањег повода, који смо во вјек цесарству његову привержени и љета 1809. от бившег француског владјенија многи животом и вијенијем пострадали, како што је добро Њкову Ц. К. Величеству познато.

Он, епископ Краљевић, међу тијем у Бечу с ње-ким, који му је и 2000 добрије форинта жељезетнога додатка придобавно к плати и к тому, за његово отпештвије и допештвије от Беча, 5000 у карти и 2000 у добром новцу форинти за трошке истог путештвија дао, оковао је дјејствително пропасни 'ах' себи, а не нам) ков, да поунјати своју епархију. Имамо више његови и слова и поступака, откривајући нам то његово злоковарно претпријатије. Превише свега јест, што су му већ дошли њим искани лже-учитељи за његов богословски семинаријум — четири увијатска свјашченика из Галиције, чрез лемберског митрополита, гдје су се неко време и бавили, очекивајући да им бране наресту, и док учинили су прове познанства у шврјаческоме и италијанскоме језику за болше и лакше наше прелашченије и њима у дјело произведеније, за које су позвати, донесша му заједно у одеждама и церковним сосуди дарова около 12.000 талијера! Семинаријум има бити у њемечком језику, како наши људи неће ништа разумјети; и, почем из њега изиђу нови богослови, непресјекно-вено утврдио је да тадај на степен дијаконства и свјашченства производити их, а не друге, ако би и равни им у науки били, будућ. П онда топерв Краљевић намјерава конзистеријум устројити.

добрѣје форинта и (даље) у добром новцу — сребрних форината, у сребрном (не павирном — у карти), новцу; жељезети — годишњи (сваке године); претпријатије — предузеће; њим искани лжеучители — лажни учители, које је он искао (захтевао); очекивајући — очекујући; прове — докази; болше — боље; прелашченије — наврлаше (на зло); донесша му — који су му донели; непресјекно-вено — неизменно, неизоставно; топерв — топрв, истом.

Он је по тому и велики капитал наш нами похитио. Не њему, но намак, 70.000 душама, декретиран је од бившега францускога владјенија, како сам он, тако и семинаријум. И како је премилостиви цесар аустријски дам њега, по нашему повторителному потвржденију, уздржао и плаћао, тако, да је он чесно поступао, био би бесумњено и семинаријум позволен нами, а не унијатом, у овој епархији не сушчим нити, како се уздамо у Бога и у Ваше Високопревосходителство, расплодити се могушчим. Ми ни под који начин вјеровати не можемо да је ова ствар чисто и бистро вједома Јего Ц. К. Величеству.

Он, Краљевнѣ, наумио је издјејствовати, да потље њекојега времена, ако би који наш тражио какву пушliku службу, да му је не даду, ако неће бити унијат; и кад би твоји овога примио се и потље раскајао, да од владјенија буде казнен за примјер другима! Обаче, колико год он ово оснива на помоћи от високи особа при здјешњем земаљском владјенију и од министра Саурава у Бечу, ми не вјерујемо да ће ови мужевнѣ њему за љубав учинити таков коракљај, противан садашњему духу монархије аустријске, у којој, хвала Богу и вињешњему цесару, има по свуда наши јединовјерни све то више у свакога рода чиновима.

Он је напротив тога у состојанију учинити, часа се ми већма убојавамо. Кад му нитко не буде дати дјетета својега у његову унијатску школу, он, за почети ову, употребит' ће своје у Турској обично му бивше насиље (због којегга је морао од онуда и побјећи), и најки ће се способ, да му се валови, ако не вие дјече, а оно сиротѣ, толико колико жели за школу овде, такођер, по његову обећању у Бечу, за колеђ универсал. Заиста, с једне стране јест бојати

похитио — отео, одузео; *у овој епарх. не сушчим нити* ... *расплодити се могушчим* — којих у овој епархији нема нити се ... *расплодити* (умножити) *могу*; *пушлика* (м. *публика*) — *публична*,⁴ *јавна*; *обаче* -- *али*, *пак*; *вињешњи* — *садашњи*; *у состојанију* — *у стању* (*може*); *способ* — *мачин*; *вие* — *друге*; *колеђ универсал* — *универсална колеџија*⁴ (*општа школа*), *све-*

се много од чојека, којјега данас видимо у толиком раскрылијењу ондје, гдје је недавно у цркви торжествено проклетству предао императора аустријскога Франца, и гдје је на неки начин крест вооружен носио против војске аустријске, кад су га били и запленили и тамо у ропство одвели до Осјева стране. Он је до сада био голо чедо среће, и док му ова пјева, и сад ће моћи играти! Али кад га позна цар... ах цар, — Бога ради!... нек га позна колико може скорје.

Ми, Ваше Високопревосходителство, прије ћемо главе и све кмуће наше изгубити неже ли под именом унијатства и измјењенију закона остати. До данас нијдје между нама унијатског имена није било, и от данас пак ни по што нећемо ји между нама да се укоренавају сносити. И да за интерес и славољубије једне персоне из чуждег царства, без ниједног темеља (избјекшеј особи), ми то имамо терпети; и да пак он нас около 70.000 душа има продати (који смо га от турске силе сачували и на степен превисоки возвишили, с оградом прекрасне палате и изрјадних до самога царја особ сочленили) и заслијепити хитроковарним његовим уведенијем унијатства: — ах! превјечна промисли и цесарева правоца, може ли за атор Венедикта Краљевића оволико мноштво народа неправедно пострадали?

Утјешите, ах! утјешите нас, верховњејши и цесаро-краљевској монархији архијепархију, и превелки и милостивјејши оче наш. И утолите скорим посредством Вашим междусобну бран, у име закона. Далматински наш народ тако јако плашти и хуче, али земљатресенија јек, по пражде неже ли глас свој кабује и огњем стане плавити, предварите, мило-

учињите; раскрылијене — разбавареност; измјењеније закона — промена вере; чужде — туђе; избјекша — набогла, утекла; изрјадни — изредни, одлични; особ — особа, лица; сочленили — придружали; хитроковарно — лукаво, сплеткашко; бран — рат; аки — као; земљатресеније — трес, потрес; предварите — претците.

стивјејши архијпастирју, тихим и радосним облаком монархове милости на нас послати, и руком слободе у све наше објавлене пункте у име вјероисповједа-нија, огњ между нам горјашчим угаси.

Верховњејши архијпастирју проче толике једи-новјерне братије наше у овој монархији! Тајни дјејствителни монархов совјетниче! Повторително и умилно просимо: умилосерди се о нама, ибо возлија сја вода до души нашеја; зато, аки Петр к Христу, вопијемо к Вам: спаси ни, да не погубнем, и отвер-зите очи монархове на настап нашу. Изгинули би благочестију нашему они од селе, а сви заједно стра-даће у просвјешчено столетије у непросвјешченом царству, које нам је крај куће наше, љуто совјести узнемиренјем.

С овом умилно и кољенопреклонени молимо по свјатом евангелију пастира добра (бивши пастир наш сада је волк): Ваше Високопревосходителство сада је све упованије наше. И јесмо у милости нас по-вергавајући Вашего Високопревосходителства,

у Шибенику на 30. априла 1820.,
Далмацја,

нижајши и корнејши служитељи:

Герасим Велић, архимандрит манастира Крупе, бивши граф викарио далматински и боко-которски; — Христифор Милидраго-вић, член збора фабрика задарске цркве; — Матеј Ђурић, член збора парохијанске цркве св. пророка Илије у Задру неунијат-скца; — Михајл Марковић; — Спиридон Тодоровић; — Андреј Вуковић; — Гаврила Козић; — Ђеорђије Бањац.

Ја ниже потписати сведочим да гори потписати седм имена јесу от господара Христое. Милидр. и Матеа Ђурића, поглавара ове парохијалне цркве св. пророка Илије, Михаила Марк., Спиридон Тодоровић, Георгија Бањац, Гаврила Козића и Андреа Вуковић,

горјашчи — који гори; *проче* — друге, остале; *ибо воз-лија сја* — јер се изак; *отверзите* — отворите; *изгинули би* — пропали би; *волк* — зук; *упованије* — надање; *нас поверга-вајући* — бацајући се; *граф викарио* — велики викар; *збор фабрика задарске цркве* — тутори задарске цркве.

братја истога храма, како су се својом руком потписали у вјеру.

Спиридион Алексијевић,
парох више речене цркве у Задру
от неунијатскога исповједанија.

Между тијем временем находио сам се у Задру и лијечио ране на ногу, ће су ми долазили из Шибеника и из Скрадина, тако и Задрани, искати от мене совјета, што имаду чинити с владиком и унијати. Којима сам одговорио да се ја у то нећу нимало пачати: него, како су га без мене и клера избирали, тако нека и чине што им драго. Додјали су ми били долазећи, а особито из Шибеника, да им штогођ кажем, који пут имаду узети, будући да им гуверно није дало нигдје собрати се, за избрати два депутата, да ји пошаљу цару на име народа, да представе своје правичне тужбе. На толику њиову прошњу, расуждавајући ја што се тицало до мога закона, тако сам им дао овај совјет: да пишу Јего И. Величеству чрез Њих Ексцеленција г. митрополита, како су и учинили, и како се види из предстојеће тужбе, дате од 30. априла 1820. Исту тужбу носали су по градовије, манастирије и парохам да потпишу, но нико се није хотио на њу потписати, одговарајући: „Ако се потпише архимандрит Зелић, потписаћемо и ми.“ Послије тога донесу мени исту тужбу, казујући ми да неће нико да потпише, ако се ја најприје не потпишем. Којим сам одговорио да иду с Богом, и да ја желим под моју старост умријети с миром у отечеству.

И, видећи ја да за мноштво све стоји, а с друге стране гледајући на њову молбу и поради закона, одредим (баш ако ћу под моју старост и страдати) да потпишем. И послѣ мене потпишу сви горе назначени и остали по Далмацији парохи и прокаратури. У толико народа нађе се и један Јуда, који [је] ово изда Краљевићу, казујући му: да се не буде потписа Зелић, не би нико се потписа. Нама' је Краљевић ово рапортирѣ у двор цару, да је Зелић узбунио народ против њега и његовије учитеља. И послате су цару речене тужбе чрез Њ. Е. г. митрополита; а у јулију 1820-га љ. чрез гуверна позове ме цар у Беч.

[Одлазак Зелићев у Беч и његова даља судбина у том месту]

На 16/28 јулија из Задра отлучим се чрез море до Ријеке (Fiume), у коју стигнем четврти дан, ће купим једну кочију и одлучим се из Ријеке трећи дан поштом чрез Карлштат, Загреб, Вараждин, Шопрон и благополучно стигнем у Беч на 31/12 јулија 1820. И други дан понесем писмо Јего Екцеленцију г. графу Саурау, које ми је вручио гувернатор г. барон Томашић, и свак се от читатеља овога море досјетити како ме у њему препоручио. И кад га је прочитао Саурау, одговорио ми је да ће дати рапорт цару да сам доша у Беч; и вра-

рапортирѣ — „рапортирао.“ јавно, известно; *Карлштат* — Карловац (Горњи); *Шопрон* (нем. Odenburg) — главно место (25.000 стаа.) у жупанији истога имена у западној Угарској, чувено са свога евангеличког лицеја и више других школа.

тим се у мој кватир, „Бијели вук,“ бирцауз, ће сам чека 15 дана, да ће ме звати цар.

Не видећи од Саурау никаква одговора, а чујем међу тијем да ће цар поћи у Пешту, и тако пишем по њемецки једно писмо истому графу, молећи га да ми одржи једну удијенцу код цара. И за осам дана не видећи од њега никаква одговора, тако пођем царскому цамберлану покојному графу Врбни, молити га, да ми одржи да се могу представити цару. Који ми је трећи дан послао свога слугу, казати ми да у четвртак у 10 ури пођем цару. — И кад сам му дошао, поклоних сам му се и казаш му по италијански: „Ваше И. Величество. Ви сте ме звали у Беч, и ево сам дошао на Вашу заповјед и службу.“ — Који ми је одговорио: „Поћи ћеш графу Саурау, који ће ти казати што ја желим, и наћи ће ти једно мјесто, ће ћеш пребивати.“

И тако ме је отпустио, и он трећи дан пође у Пешту, и у Трупау, да се састане с императором росијским и краљем прајским.

Послије њега ја пођем пети дан реченому графу Саурау, да од њега чујем царску одлуку,

---

Бијели вук, бирцауз — гостиница „код белог вука“ (zum weißen Wolf); *10 ури* — 10 часова (сати); *Трупау* — Трошава, главно место у аустријској круновини Шлеској, у којој је од 8. октобра до 8. децембра 1820. држан конгрес јевропских савезних сила („свете алијанције“), познат у историји тиме, што је у међународну политику увео оружану мешање (интервенцију) у послове туђе државе; *граф Саурау* — Franz, Graf v. Saurau (1760. до 1832.), постао 1795. председник зем. владе довоаустријске, 1797. (после Тугута) министар финансија, 1801.—1803. посланик у Петрограду, 1805. гуверниер у Милану, а од 1809. до 1815. и по други пут од год. 1818. председник министарства, министар унутр. послова и шеф дворских канцеларија аустријских.

кога сам у 8 ури дочекао на вратије пемске канцеларије. И кад дође на коњу из Шенбруна, сјао је с коња и у мене погледâ, кому се ја поклоним, а он мѣну на мене главом, да за њим пођем. То ја учиним, и кад је ступио на први скалин (степен), стао је и поче ми говорити ове ријечи: „Заповидио је цар да стојиш у Бечу, и да се учиш методу аустријском.“ — Кому сам одговорио да сам ја стар од 70 љета, и да ја нијесам више ни за какву науку. — Онда се он поглади по образу, одговарајући ми: „И ја сам стар, али док је чоек жив, треба да се учи.“ — И тако је отишао уза шкале, а ја се вратим у гостионицу.

Послије овога с њиме разговора дође ми шести дан од некога попа, зовомога Истла, један билет, који ме зове да дођем к њему на квартир, кому сам и дошâ, и примио ме с неком учтивјејшом пулитиком, и чинио ме до себе сјести за један стол (астал), и поче ми говорити: да му је послâ граф Саурау царски декрет и наредио им да ми нађу квартир, и каже ми да су ми нашли у манастиру светога Фране четири камаре. Кад ми је ово рекао, остао сам удивљен; и нама' ми је дошло на памет да с некијем сјетима хоће да улове рибу. Кога сам упитâ: ђе је тај свети Фране? Одговори ми да је у граду. И ја му нама' одго-

---

пемска канцеларија — чешка канц., тј. одељење аустријске (бечке) средњине управе, у кој су расправљана крушница питања чешкога народа (види ваџом, на стр. 84. св. II. о *илирској канцеларији*); *шкале* — степенице; *зовомо* — авани; *Истла* — дворски саветник *Instel*, можда аустријски министар просвете и државних послова; *камара* — соба; *сјети* (р.) — мреже.

ворим, да ја у тај манастир жив нећу поћи никада, развје мртав. Који ми на ово одговори: „Како се море преступити и не опслужити царска заповјед?“ — Ја му речем да се ја клањам цару и његовој заповједи, ма да никада ја жив нећу поћи стáти у светом Франи. И дишпутајући више од уре с њиме, по толико пута сам му ово повторивао, али он тврдо држаше да ме предобије, а ја јошт тврђе, говори му: „Ако сам ја цару што сагријешо и и у чем крив, нека ми суди по свом закону и прочита ми шетенцију, пак онда нек ме метне не само у светог Франу, него и у какву фортицу (тавницу).“

Онда ми он поче слаткоријечити и ласкати: да мене цар љуби и да ми обе добра, „али ваља да опслужиш његову заповјед, будући да је цар отиша у Пешту, и без њега не море се уништити његова заповјед.“ — Онда сам му рекао: „Ја сам вам казао по толико пута да се ја клањам царској заповједи, али никада жив нећу поћи у манастир светог Фране.“

И ту сам му у дугоме разговору рекао: да он расуди по својој совјести, како један мудри теолог и философ, како ја могу поћи живљети с братрима у манастиру, не знајући ја њиова језика, како ни они мога. И тако би ја морао бити међу њима глув и нијем, и да расуди, кад би он био у оваком случају, и један цар да га пошаље у манастир закона грече-

---

опслужити — извршити; шетенција (итал. sentenza) — „сентенција“, пресуда, осуда; међу — међу.

скога, да живи с онијем људма, који нијесу от његова закона ни језика, би ли могла његова совјест то поднијети, и будући да мој чин изискује, по преписанију светога Василије и по моме закону, да ја морам живљети близу моје свете матере источне цркве и слушати у њој сваки дан црковно правило и свету летургију. Послије овога помисли двије три минуте, и онда ме упита: „Бе би ти желио имати квартир?“ — Кому одговорим: „На флајшмаркту, близу грчке цркве.“ — Тадај ми рече: „Ја не знам ће је тај флајшмаркт и та црква грчка; него иди, нађи квартир ће оћеш, и доћи ћеш ми кавати Љ от куће,“ кому сам одговорио да ће бити служен. — И придодā ми је и ово: „Када нећеш да поћеш на квартир, ће смо ти га нашлаи у светом Франи, тако ћеш га морати плаћати сам.“

Ја сам овога попа консилијера упитā: „Како ћу ја живљети овђе у Бечу?“ који ми одговори, да ће ми цар дати с чим ћу живљети. — Тадај ме упита: „Колико би ти требовао на дан?“ — Ја сам му рекао: „Колико ми цар одреди, или пуно или мало, ја ћу морати бити задовољан.“ — Онда ми је он именовао да ће ми давати цар шест форинти у сребру на дан; кому сам рекао: што они опредјеле, да ћу ја бити задовољан. — И тако чекао сам у бирцаузу, да ми дође одређена плаћа, за моћи платити за 3 мјесеца квартир и јело и пиће, и сувине љекара, што ми је лијечило ране на

флајшмаркт — улица (од речи до речи „месареко тржиште“) у Бечу (у првом сретњем, деду вароши).

ногу, које сам донио из Задра. И једва дочека овај декрет, кога овђе прилажем.

№ 296.

Al signore Gerasimo Zelich.

Sua Maestà si è compiacciuta in data 2. ottobre c. di accordarle pel tempo della sua dimora in Vienna una diaria di sei fiorini moneta di conventione. Questa tresoreria I. R. Universale viene perciò incaricata di pagarle la somma di cinquecento quaranta fiorini moneta di conventione corrispondente all' importo delle diarie di un trimestre, tostochè avrà presentata ad essa la quietanza da munirsi previamente del visto del Presidio della Cancelleria Aulica. Si invita Vossignoria inoltre ad indicare a questo Presidio il giorno del suo arrivo in Vienna per potere in seguito regolare le diarie suddete.

Vienna li 21. ottobre 1820.

Sauerau.

[№ 296.

Господину Герасиму Зеличу.

Његово Величанство изволело је под 2. ов. м. одобрити вам за време вашег бављења у Бечу дневницу од шест форината уговорне вредности. С тога је овој ц. кр. главној благајници наређено да вам на име дневница једнога тромесеца исплати суму од пет стотина и четрдесет форината уговорне вредности, чим јој поднесете признаницу, пошто је овери управа дворске канцеларије. Осем тога, нека ваше господство јави овој управи дан свога доласка у Беч, да би се према томе могле уредити речене дневнице.

У Бечу 21/9 октобра 1820.

Sauerau.]

Кад сам примио овај декрет, пошао сам у касу и дигао горе речену суму и платио бирцаузу што сам био дужан, и прешао у

другу приватну кућу, ће сам стајâ 6 мјесеци. И сваки дан размишљајући у себи, будући да сам био код цара, код грофа Саурау и код реченога министра од култа Иста, ниједан ми није казао узрока, зашто сам дозват у Беч; тако размишљајући дан и ноћ, смислим да пођем реченому попу, министру од култа, да му кажем подуховно, ако ме нико и не пита, о возмущенију народа восточнога вјероисповједанија у Далмацији противо епископа Краљевића и унијатâ, размишљајући ја да двор о том ништа не знаде. И један дан пођем истому попу, и кажем сву от почетка историју и догађаје у Шибенику противо владике, с којијем народ восточнога вјероисповједанија никада неће бити задовољан, нити га више оће познавати за свога архипастира, а сувише што сви христјани греци по градовије имаду у руку његовије писама копије, тако и пресидентове од гуверна у Далмацији и другије некије у Бечу министара, с којима се он преписивао, у којима копијама ни о чем се другом не пише и говори, него све о унији и о, учитељима унијатскијем, послатим из Галиције. И најпослије сам му казао да ја чекам сваки дан глас, да ће се чути у Бечу да је народ убио и владику и попове унијате. Слушао ме уру и пол, док сам му ову сву историју подробно исказао, који ми је на ово одговорио: да је он одређен како министар от култа, а то се тиче свјетске вла-

---

министар од култа — министар црквених послова (и просвете); *подуховно* — поверљиво; *возмущеније* — узбуђеност, узбуна; *христјани греци* — грчки христјани (православни Срби).

сти, „и ви пођите графу Саурау, и то све, што сте мени казали, кажите и њему.“

Четврти дан послије, кад сам дошао графу Саурау и кад сам му почео исту историју што и попу казивати, раздрије се иза свега гласа, вичући да ме прождре, и говорећи ми по три пута узаманице по талијански: „Ти си узбунио народ протива владике Краљевића и противо учитеља унијата.“ Из ове његове јарости и љутине познао сам да му је речени Иста прије мене сву историју о владици и народу расказао, а сувише што ме исти Краљевић прије мога пришествија у Беч оптужио и што је Саурау видио први мој потпис на народњој прошњи противо епископа и унијата, послатој Њих Ексцеленцију г. митрополиту, а исти цару. Мучао сам докле је графа прошла она јарост; и зато нијесам му више могао ништа расказивати, одговорио сам му да ми опрости Њих Ексцеленција, да није право уцућен (*infogtan*) и да неће никада бити истина да сам ја узбунио народ противо Краљевића и оније попова унијата, а ја знам да је мене епископ и гуверно у Задру код царскога двора неправедно оптужио. Него, имајући сви грађани копије од његовије писама, што се он преписивао с президентом од гуверна, тако и с другијем министри у Бечу, и зато се народ узбунио противо истије. На ово ми је граф одговорио да су оне копије све лажне; и послије овога извадим ја декрет и мени царски одго-

---

узаманице — једно за другим; *расказати* — испричати; *президент од гуверна* — председник управе.

вор преко губернијума у Задру от 16. јулија 1815. (који декрет јест означен у овој части на страни второј¹), да се ја не пачам (мијешам) нимало у ствари епископске, говорећи му: »Екцеленција, прочитајте овај декрет, и ако се нађе у Далмацији от тога времена једно моје писмо, или један чоек и владика посвједочи да сам ја узбунио народ, како што ме он облагá код двора, ја сам овђе у руку царскије, тако нека ми по своме закону суди и казни.«

Кад је прочитао декрет, поче ми блаже говорити: »Ваља владикѹ почитовати и слушати.« — Ја сам му рекао да га ја почитујем и слушам, али не могу 70.000 душа нагнати, да га почитује и слуша. — Онда на ово ми одговори: »Да цар дакле пошаље противо непријатеља сто иљада солдата и пред њима једнога фелдмаршала: и да сви солдати не слушају свога поглавара, што би онда било? Онда ни цара не би било!« — Кому сам одговорио на ово: »Једно је уредба (дисциплина) војничка, а друго црковна, и Христос је послао своје апостоле по свијету проповиједати народу, да вјерује у евангелије, с крстом а не с мачем (бајонетам)².«

По овоме разговору рече ми: »А зар (еда) не знаду греци, да је Христос кључе дао од раја светом Петру?« — Ја сам му, осмијавајући се мало, одговорио: »Знаду, [ек]целенца! Али

¹ Овде на страни 86. (у »Прилогима« бр. 34.).

² *дисциплина* (по тал.) — дисциплина, ред; *послао* — слао; *греци* — грчки хришћани, православни.

ја вас питам да ми кажете, када је Христос дао светом Петру кључе, је ли му дао и меч? — Овђе се замисли, и до двије минуте дође му на памет, и поче ми говорити: „То ништа није против закона, будући да у она времена краљи јесу даровали оној цркви светог Петра једну доту (дар) власт свјетску.“ — Кому сам ја казао да се пише у Х[ристовом] евангелију: да један човек не може служити Богу и мамоње (миру) и да наравно један човек не може сједити с својим тијелом на два престола. — Саурау: „Мало је разлиције међу црквом римском и греческом; греци исповиједају да дух свети исходи от оца, а римљани и от оца и сина.“ — Ја сам му одговорио да нијесам богослов, али знам да послије Христа и от никејскога првога сабора до раздјеленија цркава била је једна црква 800 година заједно. Римљани кажу да су греци одступили од Рима, а греци говоре да су се римљани отцијепили од истока. „И што кажу римљани грецима да су сизматици, ово је рич греческа, а не латинска, и по овој се ричи види, ецеленца, да су греци својијем језиком казали латинима да су сизматици.“ — На ово ми ништа није одговорио, и послије овога за једно добро пол часа сврши се наш разговор, и тако ме отпусти.

Послије овога нашега дишпута шести дан позове ме декретом дирекцион од полиције, у

мамоње (3. п. ј.) — мамону, тј. ђаволу; *миру* — свету; *сизматици* — исто што и *шизматички*, расколници, одцепљени; *дирекцион* (по тал.) — управа.

10 ури да дођем. И, кад сам дошао, комесар даде ми народну прошњу, послату цару чрез Њих Ексцеленција г. митрополита карловачкога, на коју сам се ја први потписао, која је спријед овђе означена на страни 52.-ој¹ и упита ме, је ли оно мој потпис, кому сам одговорио да јест. — За тим упита ме: јесам ли ја прије прочитао ону прошњу народњу него сам је потписао. — „Јесам.“ — И рече ми да је још једном прочитао, питајући ме послѣ нег' сам прочитао: могу ли ја све оно по правди освједочити што је писато против епископа Краљевића? — Кому сам одговорио: „Што знам да је истина, то ћу и освједочити, а што не знам оно не могу.“ — Онда ми одговори комесар: „Како си могао то потписати, кад не мореш све освједочити?“ — На ово сам му одговорио: да сви трговци поштени у Шибенику, међу којима Краљевић 12 година живи, знаду боље од мене је ли истина, „и они су ме увјерили сврху своје чести и совјести, да је све права истина што су овђе писали. И по њиовијем ријечима, совјести и заклетви јесам потписао.“

Ишао сам 12 дана, от 10 часова до 12 и послѣ подне от 3 до 5, на испитаније (изумињанцу) и на сваки пунат, што је било у прошњи, јесам вопрошан и отвјет давао, и на сваки мој отвјет морао сам потписати се.

¹ Овде спреда на страни 124.—130.

пунат (од тал. punto) — тачка; *вопрошан* (од имен. *вопрос* глаг. *вопросати*) — питан; *отејет* — одговор.

И овђе сам видио да ће царска правда развијати и разбистрити истину и лаж, и да мора се открити ко је прав, ко ли крив. И држећи ја на памети што ми је граф Саурау казао, да сам ја узбунио народ противо Краљевића и попова унијата; и размишљајући да ово испитаније не остане закључено на саму мени, и да не останем сам крив и лажан: — протестирао сам на испитанију и на име закона царскије, да сви они који су се потписали у Далмацији на истој прошњи противо епископа Краљевића и његовије учитеља, да се имаду преко власти царске у Далмацији испитати и изумињати како и мене, и тако да се море открити: јесам ли ја с народом говорио и онђе писали истину или лаж? или је Краљевић сам с његовијем заштититељи говорио и у Беч писао истину или лаж?

И послѣ овога времена, мјесеца децембра 1820. љета, до данас 1823. мјесеца августа, није ме више никакво официо к себи звало нити за што питало, а јесу ли испитивани они у Далмацији, то ми није познато.

[Догађаји у Далмацији год. 1821.]

[Шта се дешавало за то време, године 1820. и 1821., може се донекле видети из ова два писма, која је Зелић у Бечу добио из Задра од свога кума М. Бурића:]

закључено — завршено; *изумињати* (по тал.) — испитати; *официо* — власт, надлежство.

Књига из Задра на 22. октомврија р. 1820.

Пречесњејши господине архимандрите и куме, здравствујте.

Предаде ми Ристо све ваше писате на 19. септембра и потлије, и веома јесмо се развеселили, будући да сте нас пуно времена чинили желати истије, за које били смо се устрашили да вам се није што догодило. Чули смо како вам је обичније стајати с бијелијем вуком него со светим Францешком. Бог вишњи оће вам наплатити вашу ревност и страдањца за православије. И вјерујте ми: сад вас Далматини познају. Овђе смо ми учинили један лијепи информацион, извађени од свије документа што имадемо; а то за послати га доктуру (адвокату) Калуди у Венецији; и послао сам га у Шибеник и у Скрадињ, нека га и они добро пригледају, пак нека метну јоштер и они, ако смо ми амо што заборавили. Такођер јесам заједно с истом картом послб и копије од књига Г. М. и вашу у Шибеник. Како се карта из Шибеника врати, послаћемо је по мору у Венецију и препоручићемо Соларићу и конту Марку Мирковићу, који се је и за Бокеже старао, и кажу да су исти послали самому цару шуплику контра (против) Краљевине уније. Чули смо да у Боки више га не спомињу на летургији, већ не знам је ли истина. Простно сам ваше књиге папиама овђе, пак ми је ји отео јермонах Никодим, ваш синовац, који је свије дана овђе био као манит, питајући новине о вами, и однои је исте у манастир Крупу, да виде калуђери како свети Василије неће да пристане под коноп светога Фране.

све ваше писате — сва ваша писма; *да сте нас ... чинили желати истије* — учинили сте да их се зажељимо; *стајати с биј. вуком и со св. Фране* — шала с речима: *Бели вук* (гостиница, у којој је становао Зелић) и *св. Франческо* (манастир св. Фране, где је Зелићу кућно бављење); *информацион* — информација⁴, обавештење, подаци; *Бокеже* — Бокеље; *шуплика* (virrica) — молба; *простно сам* — прочитао сам; *књиге* — писма; *новине* — новости; *св. Василије неће да пр. под конои св. Фране* — шала у речима (зато што је Зелић калуђер, тј. члан духовнич-

У Шибенику наши, зала Богу, содржавају се у истој начину, такођер и свуда. Не чујемо кад ће тај семинарио почети, али мислим да неће брзо ни почети. Ништа за сада немамо из нова. Ако ви имате, обрадујте нас. Писаћемо Калуци, нека по оном ин-формацијуну учини двије шуплике: једну за цара, а другу за г. митрополита, како и они пишу.

Чуо сам како се сјеверни либар (књига) не може добити. Гледајте, када сте тамо, што је било од оне књиге што сам се и ја пренумерирао; и дајте ми знати има ли тамо један словар славенски и талијански и немечки, и колико му је цијена.

Остајем, цјелујући десницу, слуга и кум

Матеј Ђурић.

Сви наши вас поздрављају љубезно.

У Задру на 9. марта р. 1821.

Возљубљени мој господине куме, архимандрите, здравстеујте!

С овим писмом долазим одговорити на ваша 4 писма од 22. децембра, 12. јануара и 22. истога и от 15. фебруара. Све смо од истије писама разумјели, како сте се тамо владали, и сви смо увјерени от ваше совјести и ваше ревности, да неће у вама поманкати за наше благочестије, до конца нашега живота. Да вас Бог поживи многољетно за општу радост.

Краљевић јест доша у Задр од 8-га јануара и био је до 1. фебруара. Пије никакву службу архијерејску у нашој цркви чинио, токмо што је благословно они предјел новог општега цимиторија, што је гуверно за нас одредило. С њиме је ишао само парох,

ког реда православног св. Василија, а св. Франја је основала католичких браћевана, који се спасују коношцем; *содржавају се* — садржавају се,* стоје, налазе се; *из нова* (по тал.) — ново; *сјеверни либар* (књига) — може бити каква руска књига; *пренумерира се* — претплатио се; *дајте ми знати* — јавите ми; *поманкати* — недостајати; *токмо* — само; *предјел* — крај, део; *цимиторије* — гробље.

прокаратор Лели и нунцио. Имао је много шешiona с гуверном, али се не зна о чему су тратали (разговарали се). Стајао је 20 дана у Задру, нико га от нашије христјана није посјетио, кромје парох Лели и казани прокаратори. Сваку је вече иша у театар, у палку гувернатурову сједио, и кад би жене у театру добро пјевале, и он би пљеска рукама на изглед свијету: то је било мучно и за чудо, а сувише на соблазан свијем мудријем латинима, видећи да један архијереј чини дјело мирскије људи и неподобно његову чину. Колико се он тужи на нас и свијем нама пријети, а сувише мени, као да сам ја у Задру поглавар, да не море бунити и свијет варати, сами Бог море нас сачувати и правица царска от његове пријетње, а ја ћу мој закон бранити, док ми гођ Бог буде допушти овако мислити. Знамо ми да је он царске министре преварио, казујући њима да је његово стадо приклонито к његовој мисли и вољи, кад, вала Богу и матери Божијој, јест све стадо здраво, а пастир метиљав и губав; и дознаће царска милост с временом сву правицу и познаће истину. Отиша је у Шибеник: пун јада и жалости, што га Задрани нијесу походили ни примали његова благослова, нити у цркви от њега анафору узимали; дошао је у Шибеник, ни онђе није био дочекав, како је он желио. На 12. фебрара, дан од рожденија нашего премилостивјејшаго цесара, чинио је ручак, ће је било 60 персона господе од латина, и било је знато и од нашије 10 трговаца, по ниједан није му дошао, кромје пароха. Разумјели смо како сте десет дана ходили у полицију изумињавати се (на испитивање) у име нашега потписа на прошњу народњу противо истога владике: поднијели сте доста труда за наше опшчество и благочестије; Бог нек вам плати!

Никаква от туда заповјед амо није дошла; ако ли је и дошла, не зове нас гуверно на изумињаванцу

нунцио — вјасланик; *шешион* (*sessione*) — „седница,⁶ са-
ствак; у *палку* — у дожи; *опшчество* — општина; *изумињаванца*
(тал. *esaminanza*) — испит.

(испитивање), што смо послали цару чрез Њих Ексцеленција господина митрополита. И ако нас зовну, знаћемо што ћемо говорити. Скоро послао нам је неко из Тријешћа у Задар, Скрадин и Шибеник копије, од којих је № 10 по датумима, што се он преписивао с министрима у Бечу. И мислимо да ће бити послане нами от његова дјакона, вам познатог, који га је оставио и пошао по свјетлу (не зна се куда). Ово десет документа јесу они:

1-о Књига барон-Круџа из Задра, с којом шаље писмо министра Шаурау у Шибеник под № 729.

2-о Књига горе речевога министра Шаурау епископу, с којом позивље га у Беч, дата из Беча на 26. августа 1818-га.

3-е Прошет (план) от епископа Краљевића сврху уније, приказат у Бечу на 29. нојембра 1818.

4-о Декрет министра Шаурау, с којим даје форинти 5000 у банкцедула Краљевићу за состојаније у Бечу, под датом 20. јануара 1819.

5-о Потврђује министар неке пунте од горе речевога плана у пет артикула, што се тиче семинарија и учитеља, у Бечу на 4. фебра 1819.

6-о Књига епископа Краљевића, писана консилијеру аулику Инштат у Беч, с којом изјављује своје поврашченије у Шибеник лета 1819.

7-о Исто писано министру Шаурау, изјављује своје поврашченије у Далмацију и иште 18 школника, из Задра 28. априла 1819.

8-о Књига од министра истога, с којом му јавља да му је пет хиљада (5000) еранака дато сврху плаће, у Бечу на 12. маја 1819.

9-о Књига од епископа Краљевића министру Шаурау у Беч, дата из Шибеника на 23. јулија 1819. С овим писмом показује му велику своју ревност и наклоности за унију и процаја.

Банкцедула — банк-нота, * банчки запис (у оно време у Аустрији папирни новац); *состојаније* — стање, издржавање; *под датом* — под датумом; *неке пунте* (од *пунат*) — неке тачке; *консилијер аулик* — дворски саветник.

10-о Шуцлвка епископа Краљевња Ј. И. Величству, у којој изјављује своје путештвије у Бок у и наискује неке чести, и прочитаја.

От овије би вам послао копије, али нијесам сигур, нити има вјерне оказије. Доспијевам ову с највишом жељом вас брзо загрлити, и остајем цјелујући вашу свету десницу и во вјеки ваш слуга и кум

Мате Ђурић.

И после овога, года 1821. зби се моје пророчество, што сам казивао попу и Саурау, и чу се у Бечу да су у Далмацији убили каноника Алексија Штупицкога, унијата, по подне, на Дуови наше, на 10. маја, који је ишао с командантом от плаце шибеничке на шпацир у кочији Краљевића, мислећи разбојници да је био владика Краљевић, ће је и командант рањен и до 6 дана умро. По Краљевића наушченију многи су трговци христјани нашега закона у Шибенику и Скрадину били уфаћени, како и парох шибенички Кирил Цвијетовић, бивши његов протосингел, и поведени у задар-

шупцлвка (т.е. supplicā) — моља, жалба; *вјерна оказија* — поуздана признња; *плаца* — «пијаца» место; *наушченије* — наговор, савет; *Кирил Цвијетовић* — управо *Кирило Цвѣтковић* (родно се 15. септ. 1791. у Ваошићу близу Херцег-Новога), протосингел владике Краљевића и парох у Шибенику, прва је открио и с ђаконом Андријом Личаиџићем народу показао Краљевићеве ниске намере, те я био главни чинилац у народном отпору покушајима за увођење уније; после четворогодишњег истражног затвора (1821.—1825.) осуђен, с још двадесеторицом, на двадесет година робље, коју је и одлежао у аустр. Градиници (близу Трста) и 12. фебруара 1846. пуштен у слободу, али не и у своју постojбину: остатак свога мученичког живота провео је у манастиру Безаниу (у Банату), где се я престајаво 28. септ. 1857.; оставио је у рукопису дело написану, за разумевање и објашњење ових догађаја врло поучну, своју *аутобиографију*, коју је приредио за штампу протојереј Димитрије Руварац и на свет издавао Српска Краљевска Академија (Београд, 1898.).

ске тавнице, да би се могло изнаћи на испитанију ко је послао речене разбојнике. Који су ста́ли у затвору около двије године, и колико је овђе у Бечу мени до данас познато и како сам чуо из Тријешћа чрез пријетеља, да се није могá наћи по суду и испитанију ниједаш да је кривац; и да су послје сви пуштени из тавница осим реченога Цирила, кога је владика оклеветао, да [их] је он послао и још један калуђер из манастира Крке, који је био код истога неколике године протодјакон.

И послје него су убили реченога каноника, до мало мјесеци, у парохији селу Церање исти парохијани овноћ убију из пушке свога пароха попа Петра Мацуру, који је у истој парохији народу био почео говорити о унији и бранити Краљевића. Ово ми је из Тријеста јавио један из Далмације трговац.

И ваља знати да от када су Далматини и Бокени от Котора изагнали Турке сами из свога отечества и подложили се под владање венецијанске републике бивше, никада се није чуло међу њима име унијатско, него сами хришћани православне источне цркве, који живу међу римокатолици, а у прошле прве вијекве сви су били синови свете источне матере цркве и једне славјано-српске нације, што свједоче исте цркве, создане, и олтари на исток окренути по обичају греческом. И са свијем тијем да су сви горе речени народи источ-

---

калуђер ... протодјакон — Краљевљевог протођакон Андрија Личинић (Личина), главни помоћник К. Цајетковићу у прогазивању Краљевићевих цркова; са свијем тијем (по тал.) —

наго вјероисповједанија били толико времена без свога законитога архипастирја, без школа и без свакога ученија и просвјешченија, — толико су тврди и непоколебими у своме православноме источне цркве закону; и прије би се сви дали и пустили до данас изгорети на огњу, него један отступити от свога закона и пристати к римској цркви на унију, и прочита.

[Зелићева одбрана од клевета код бечке полиције]

Кад сам ја позват у Беч 1820. љета, то се чуло по свије аустријскијем провинцијама чрез некаквије новина, зовомије *Изис*, и за који сам узрок позват. И истога љета нека знатна и особита прсона духовна чрез свога пријатеља у Бечу совјетовала ме да пишем у отечество, да народ пише и моли цара, да ме отпусти повратити се у моје отечество. Кому сам срдечно благодарио за такову његову ко мње љубов и ревност нашего благочестија, и чрез истога његова пријатеља јесам јему одговорио да ја нећу никому у отечество писати и молити се, да се за ме цару моле, једно за виђети моју судбину, а друго да сам куриоз виђети за који сам узрок позват от цара у Беч, и са свијем да бечки воздух (дуф) мојој старости јест много вредителан и несносан, како исто и јела и вина ненаравна, и да се

покрај свега тога; и прочита — и тако даље; зовомије — званик; ко мње — к мени; благочестије — вера; јему — њему; куриоз — радознао; са свијем да — покрај свега тог што; вредителан — штетан, шкодљив; ненаравна — неприродна.

налазим у њему више болестан него ли здрав, и то на сфорцу од љекарија продуљујем моје дане. И са свом овом мојом биједом и незадовољством, јако сам се до данас био усићно и трпио сам, неће ли се цар смиловати на ме и сâм, да се сјети отпустити ме послије два љета у моје отечество. И надâ сам се међу овијем временом да ће се моја браћа и христјани у отечеству сами и без мене сјетити, цару писати да ме отпусти, за које ја по њиову безумију страдам. И кад сам видио да ме свак (кромје Бога) заборавио, и тако сам одлучио сам поћи цару представити тужбу, не да ме отпусти, него да ми учини правицу противо непријетеља, који ме лажно оклеветао, како ће се виђети узрок у сљедователној мојој историји и прошњи цару представљеној.

Мислио сам к моме житију приложити и мој образ у моме чину, и тако молواني портрет мој у Венецији дао сам у Бечу резати љета 1821. и неколика образа дао наштампати. И неки пријатељи, који су ме долазили посјетити, просили су да им дадем по један. Међу којијем трефио се у Бечу из Далмације један мој знанац, Симо Агович из Скрадина, који ме запроси да му један дадем, да га држи за успомену моју и (не хвалећи се) добро које сам му чинио, с којијем је образом пошао у Далмацију, да увјери моје пријетеље, да се налазим у Бечу и у числу живих. Не знам ко-

---

на сфорцу (тва.) — свом, на снагу; и са свом о. м. биједом ... — и покрај све о. м. беде ...; *усићно се* — узјогупно се, стегао се; *сљедователма* — потоња, даља; *образ* — слика.

јијем је начином упао у руке моме и свијету познатоме заклетоме непријатељу, за учинити ми више зло, него што ми га је сковао мени и свему моме отечеству. Који својијем обичајнијем лажима представи с једним лажним рапортом исти мој портрет ц. к. губернијуму у Задру, то јест да сам ја послао из Беча толико стотина мојије образа и циркулара у Далмацију, Босну и Ерцеговину, да се народ цркве восточне дигне на оружије и да пође Грецима у помоћ против Турака. И исто ц. к. гуверно из Задра пошље речени портрет с рапортом у Беч у велику полицију, која полиција на 6. августа 1822. дође ми у 12 ури у квартир мој визитирати, која ми понесе све моје карте (папире), под мојијем печатом, и реку ми да дођем после подне на 4 уре у исту полицију. И кад сам дошао, г. комесар Офен од исте дирекциони показа ми речени мој портрет; и кад сам га видио, остао сам удивљен. И упита ме: је ли оно мој портрет, кому сам одговорио да јест. За тијем упита ме, зашто сам га градио, кому одговорим да сам ја у моју младост неколико година ишао по свијету и описивао моје житије, путешствије и различита прикљученија, и сувише што сам видио знамените градове, и мислио сам дати на свијет у штампу и приложити у књигу исти образ.

Грешма у помоћ против Турака — грчком устанку (1821.—1828.) Аустрија је, као и друге савезне јевропске државе („света алијанција“), у почетку била противна у име „легитимности“ (начело непромењљивости затечених наследних монархија).

Онда поче ми говорити: „Знаш ли ти да је овај портрет представљен ц. к. губернијуму у Задру с једним рапортом, да си ти послао толико овије портрета с твојијем циркулару из Беча у Далмацију, Босну и Ерцеговину, народу восточнога исповједанија, да се дижу и пођу Грецима у помоћ противо Турака.“ — Кад сам чуо ове ријечи, одговорио сам му да ја никада ни у сну нијесам о том помислио, и може ли сами луципер измислити већу лаж од те; и камо остали портрети и који мој циркулар? Што нијесу с тијем послати овамо од мога непријатеља, који је с својијем рапортом представно губернијуму царском у Задру? За тим га упитам: може ли се знати име тога турскога пријатеља? — Који ми одговори да се не зна.

Онда сам му рекао: „Господине, није могуће да му се не зна име и прозванице, зашто или је писмено или персонално оваке лажи представио тај протетор турски, мора му се знати име,“ али се шпиони (согљадатељи) никада не одају, говорили они право или лажно. — По овоме рече ми: „Видиш ли опће на столу твоје карте запечаћене, које нијесам био без вас отворити.“ — Кому сам рекао да је мога слободно и без мене отворити, зашто се никада неће наћи да је то истина, нити се ја за то ни мало што бојим.

луципер — „лудкоер“, тј. цар мрака, ђаво, нечистица;
 прозванице — презиме; персонално — лично; протетор (по тал.)
 — протектор, заштитник; симон — шпијун, ухада.

По томе узме запечаћени плик и отвори, ђе је било различитије декрета, атестата и писма, од различитије духовније и свјетовније прсона на језици српски, талијански и њемецки. Све једну по једну преметну, исте међући на страну; највише је гледао дате од године и мјесеца, а за српска писма питао ме што је у њима. Кому сам казао да су писма од г. митрополита и другије епископа, с којијем сам кориспондира̄ у толико година, кад сам био викарио генерале у Далмацији. Све ми је тај час карте (папире) повратио, кромје 2—3 табака, почета писата от покојнога Соларића, мога житија и на грчком језику клетву, штампану у Бечу, от патријарха цариградскога противо принципа и народа влашкога у Балахији и Молдавији, да се не буне контра Турака. Тако ми и купфер устави су 20 штампати образа, и за тај узрок нијесам га мога̄ приложити у моју књигу, коју сам био срећом прије овога послао у Будим, а да су је наши, ту би остала вјечно.

Упитао сам га, оће ли ми полиција повратити оно, који ми је одговорио да оће, ма до данас још не видим ништа. И за тим рече ми: „Дођи ми у јутру око 10 ури, да то одговориш на писмо,“ које сам и учинио и потписао моју изумињу (испитаније), све исто како јс овђе горе означено. Исти г. комесар казао

плик — свежањ (пакет); на језици (Г. п. м.) — на језицима; дате — датуме; кориспондира̄ — „кореспондовао,“ дописивао се; контра — противу, супрот; купфер (од нем. Kupferstich) — „бакрорез“ (лик изрезава на медној плочици, ради штампања); ма — али.

ми је послје да је он послао моје испитаније у Hofstelle (у велику полицију) с портрети и с купфером, и да је информисао да није могао наћи ништа друго, него да је једна јавна лаж и клевета, нити да то допушта мој карактер и моја љета таке ствари неподобне и противо закона царскије учинити. На овоме се окончао сваки посао.

Не могући ја оваке неправде и лажи трпљети и лежати под овом калунијом, са шта се по Беча, а сувише Грци соблазнили, и худо о мени и о моме карактеру мислећи да сам у некаквом великом подозрењу и гријеху противо царскије закона; зато сам морао поћи наћи једнога адвоката, који зна талијански, и који ми даде ове законе из царскога кодица, и које овђе прилажем.¹

¹ Види у „Прилозима“ на крају списа, бр. 55. — У српском преводу ти параграф гласе: „Глава двадесет и шеста. О клевети. — Клевета. §. 188. Ко кога оптужи пред влашћу за преступ измишљен или кога нема, и окриви га тако, да то изазове истраживања или испитивања са стране власти према окривљеном, крив је за преступ клевете. — Казна. §. 189. Обична је казна за клевету „строги затвор“ [робија] од једне до пет година, или ће се продужити до десет, ако — а) клеветник буде употребио нарочиту пакост, да тужбу начини веројетном; — б) буде оптуженога изложно каквој већој погуби; — в) буде у служби или у истом стању или буде зависан од оклеветаног, или кад чиновник буде клеветао у пословима свога надлежства. — §. 279. Колико је год ради опште безбедности потребно тражити преступе ради проналаска учинилаца, толико је јавном старању потребно штитити добар глас оних који несрећним случајем приликом падну у сумњу да су извршили какав преступ. Зато, ако неки привидни знаци [основни подозрења] буду изазвали противу кога истраживање, на их истражење не потврди, издаће му

Hofstelle — (од речи до речи) дворско место; *велика полиција* — види објашњење спреда у напомени на стр. 114.; *информисао* (по тал. *informare*) — известио, јавно; *калунија* (тал.) — беда, напаст, клевета; *кодич* (од лат. *codex*) — законик.

Ова три пунта с сљедујућим прошенијем представио сам цару.¹

Прије него ћу предати цару ову прошњу, све што је у њој означено и на уста сам му каза: каква ми се биједа догодила и како ми је дошла полиција инквизицију учинити, и никакве прове нијесу нашли него да је клевета и лаж. — На које ми је одговорио:

— Толико боље за те да је лаж. — И кад сам му предао прошњу, поче ми говорити:

— Знаш ли како су убили у Далмацији онога каноника, кога сам био посла за семинарио владицино; и знам да нијесу ћели њега убити него Краљевића. — Кому сам одговорио:

— Чуо сам, Ваше Величество, и на срцу ме боли да је они каноник погинуо прав намјесто Краљевића. И будући да је они народ колико непросвјешчен, толико је привезан и тврд у своме закону; и, ако, Ваше Величество, не дигнете из Далмације на скоро и Краљевића, бојим се да се и њему исто не догоди. — Који ми одговори на ово:

— Ја ћу га дигнути и пензионирати и у Италију послати, а другога ћу из мога царства послати. И знаш ли да ја за Далмацију

се на његов захтев, ради његова мира и оправдава, службено уверење.²

¹ Види у „Прилозима,“ на крају списа, бр. 56. — У том писму Зелић на основу резултата, до којих је дошла истрага и показала његову невиност, тражи према реченим члановима законика: да се клеветник казни по §. §. 188. и 189., а њему да се, према §. 279., изда службено уверење да није крив.

² инквизиција — истрага, „преметачина“; *прова* — доказ.

и Буковину избирам владике, а митрополит ји потврди. — Одговорио сам:

— Знам, Ваше Величество, да то у Вашој власти стоји, — додајући ми и ово: „да је они каноник прав погинуо, који је мученик и свети чоек.“ — Кому сам одговорио:

— Када су се сви мученици посветили, море и он.

Тако у овом случају и разговору дугом услободим се послје пасане двије године с њиме говорити и казивати му да, од када се налазим овђе у Бечу, има пасане двије године да се налазим више болестан него ли здрав за узрок овога, за моју старост тешкога, воздуха. А он ми рече:

— Зашто не промијениш воздух? — Кому сам одговорио:

— Како ћу га промијенити без дозвољенија Вашег Величества? — А он вели:

— Нијеси пита графа Саурау? — Ја:

— Залуду би га пита, ако му не запоуди Ваше Величество, за које молим и просим, да бисте се на мене старца смиловали и отпустили, ако не у отцество, а оно у Млетке (Венецију), ће је воздух за моју старост лакши.

На ово ми одговори: да ће ме преноручити графу Саурау, прије него он пође у Верону на конгрес, да ме пушти поћи у Млетке.

има пасане двије године (по тал.) — прошле су две године; у Верону на конгрес — од октобра до децембра 1822. у Верони је био конгрес јевропских савезних сила („свете алијанцајек“), који се бавио грчким устанком противу Турака и револуцијом у Шпанији.

— И послије добар вртаљ часа, с њим разговарајући се које шта, поклоним му се со благодаренијем на његовој милости; и тако ме отпусти.

[Неиспуњена обећања да иде у Млетке]

И послије царскога отласка у Верову и његова објешчанија, да ће ме граф Саурау отпустити у Венецију, толико сам се радовао, колико да идем и у отечество, ће би нашао знанаца и пријетеља, с којијем би се могао разговарати и веселије вријеме проводити, више него ли у Бечу међу ова неколика Србина, који су се погрчили и понијемчили и који се не достоје ни на путу са мношћем срести а камо ли говорити, и међу ов'лико тисјача душа мени је у ове три године све једно, колико да не има ни једнога. — До неколико дана послије царског отшествија у Италију пошао сам графу Саурау и све му каз'а што сам се с царем разговарао, који ми је рекао да ће му дати заповјед, да ме отпусти у Венецију. Који ми је одговорио да њему цар није дао никакве заповједи, да ме отпусти. Натраг сад опет моје весеље!

Ту сам молио графа Саурау, да кад му није цар ништа рекао, да ми дозволи поћи у Будим, за промијенити воздух, не би ли ми прошао ремаатизм и кашаљ, који ме оће да

вртаљ (од нем. Viertel) — „вртаљ“, четврт; *објешчаније* — обећање; *тисјача* — тисућа, хиљада; *отшествије* — одлазак; *дозволи* — допусти.

задави. Који ми одговори: да он без царске заповједи не може мене никуд отпустити, и вели: »Када дође цар, онда презентај му прошњу; и, ако ми заповиди, онда ћу те отпустити ђе ми рече.« — Кому сам одговорио: »Бог знаде кад ће се цар вратити из Талије, и ја би могао које вријеме провести у Будиму док се цар врати, и ја би нама' дошао натраг у Беч.« — Он ми одговори да ће се цар вратити најдаље до половину мјесеца јануарија, који се и вратио и кому сам представио ову прошњу с атестатом от љекарâ, које овђе прилажем.¹

Послије ове прошње, представљене цару, без свакога сумњенија надао сам се да ће ме отпустити у Венецију, и казао сам да сам био код графа Саураа, сувише како ми је обећао, прије нег' је отишао у Италију, да ће ме препоручити истоме. Који ми је одговорио да је заборавио, и овђе ми је обећао да ће дати заповјед, да пођем у Венецију. И у тој надежди живио сам и чекао царску резолуцију све до 12. марта 1823. И не имајући никада одговора, расуђивао сам да ме није заборавио, како и прије, дати заповјед графу Саурау. Тако напишем и ову трећу умилну прошњу, от које овђе прилажем копију.²

Кад сам ову трећу прошњу представио, рекао сам му:

¹ Види у „Прилогима“, на крају списа, бр. 57.

² Види у „Прилогима“, на крају списа, бр. 58.

— Ваше Императорскоје Величество! Ви сте ми два пута обећали да ћете ме отпустити у Венецију, и ево толико је мјесеци прошло да не видим никакве резолуције од Вашег Величества. — Који ми је одговорио:

— Истина је да сам ти обећао пустити у Венецију, али не треба, будући да ћу ја Краљевића пензионирати и из Далмације дигнути, и послаћу другога намјесто њега из мога царства, и онда мореш поћи у отечество. — Кому сам рекао:

— Ваше Императорскоје Величество. Докле Ви Краљевића из Далмације дигнете и другога пошљете, у томе ја могу овђе и умријети, будући стар от 72 љета, а сувише што ће ме убити ови луфт и кашаљ, што ми узрок да је може бити и ова јела и пића, која ја не могу привикнути. — На које ми одговори:

— Нећеш умријети, зашто ћу ја брзо све то учинити.

И тако ме отпустио, не говорећи ми да одлазим, него даје ми знаке, уступајући од мене два три коракљаја. И то сам већ свјештно и познао да више са мношћем неће да говори, кому се поклоним и одем.

У овој надежди, обећавајући ми и потежући ме напријед, држећи ја да царска бесједа не море помањкати како ни свето евангелије, надајући се сваки дан којој резолуцији и не видећи је никада, — намислим поћи у

дигнете — кренете; *луфт* (нем.) — ваздух; *сајештно* — увежбао, научио.

кабинет распитати у који суд (*dicasterium*) јесу послате моје три писмене прошње, да могу онамо ићи, питати што је цар одлучио. Ђе ми је одговорено, у кабинету, да су све три моје прошње послате у Hofstelle, сирјеч велику полицију, и министру првом од исте, и да тамо не идем, зашто ме неће тамо ни пуштити ни штогођ казати.

Размишљао сам како би дознао, и расудио сам да је цар послао све моје прошње на њово расужденије, да своје мњеније њему даду. Тако нашао сам једнога господина, мога патриота, који живи у Бечу от много година и који је мени познат овђе от года 1814. У кога, овога господина и графа, сви први министри преко године често јесу позивати к њему на обједу. Тако пођем га молити, да би у случају кад се види с првијем министром од велике полиције, господином графом Седлицким, распитао и разазнао њово мњеније о мени и о мојијем прошњама. Који ми је патриот и учинио ову љубав и услугу, и одговорио ми је исти да је он пита за мене реченога министра, и који му је одговорио да су они учинили веће своју дужност и да су радили учинити добро, колико је могуће, и да су моје прошње враћене цару и да од њега зависим.

Тако по овоме отвјету надао сам се да ће ми скорим временем доћи от цара која гођ одлука (резолуција), ма видећи да пролази мје-

---

dicasterium — одељење (суда), канцеларија; *patriot* — „свотацбеник,“ земљак.

сец по мјесец, и сваки дан чињаше ми се година, не могући трпљети, одлучим и без писмене пропње поћи на удијенцу на 7. маја по римски. Кому сам рекао да ја држим његову царску бесједу за свету и непремјену; како свето евангелије, просећи га са сузама и пред њим клечећи на кољеније, и говорехи му:

— Ваше Ц. Величество! Ево има три године близо да по Вашој заповједи јесам удаљен од мога отечества и манастира, нити знам да сам и у чем противо Вашије закона согријешо, за које ми је свидјетељ Бог и моја совјост. И, ако сам и у чем крив, судите ми по закону и казните ме, како ошете. Ако ли сам прав, отпустите ме у моје отечество, да у њему оставим моје кости и у очајанију да не умрем у Бечу, и да не вопије пред Богом моја кров противо Вашего Величества, како је праведнога Авеља протива Канна, зашто не могу више трпљети и тако сам очајан, да ми долази да пођем скочити у Дунав.

И кад сам преда њ клекао на кољена, нама' ми је рекао: „Дигни се,“ и тако стојећи све сам му ово изговорио по талијански, који ми на ово све одговори: да је гријех сам себи смрт дати, зашто би дјавол однио душу.

Кому сам рекао да очајан човек изгуби стрпјеније и да нема кад расудити ни о души ни о дјаволу размишљати. — Послије поче ми говорити:

---

¹ *непремјена* - која се не мења, неминовна; *волицје* - вацје, заповије; *кров* - крв.

— Јесам ли ти казао последњи пут да ћу ја Краљевића дигнути и пензионирати и другога архимандрита послати у Далмацију, зашто Краљевић је владика, а ти обећаш да будеш владика, а процес још се није свршио. — Кому сам рекао:

— Питам проштење од В. В., да ми опростите: нигда ја нијесам тражио тога владичанства, и да сам га отио тражити, могао сам бити, има 35 година, кад сам био у Русији, 1788., које ми је покојни принцип Потемкин обећавао, само да останем у Русији и при њему у армати за фелд-патра. А био сам и у Паризу код императора Наполеона како викарио ђенерале и депутат од народа славјано-греческаго у Далмацији, и нијесам ни од њега искао да будем владика, него сам се пуштао на вољу Божију и правицу царску, уфајући се у моје кржаве заслуге у отечеству под три краља. — И ту ми је опет одговорио:

— Када чујеш да је Краљевић отишао из Далмације, онда мореш поћи у отечество. — И овђе ме отпусти.

Све ове горе речене ријечи нијесу га могле тронути у његово камено срце и душу.

[Молбе за одлазак у Будим]

Међу оввијем временом и царскијем ласканијем намислим питати од велике полиције пашапорт, за поћи у Будим у топлице. Тако

питах — молим; *армата* — војска; *фелд-патер* — војнички свештеник; *уфајући се* — надајући се; *питати* — тражити.

замолим горе реченога мога патриота, да прије упита графа Седлицкога: би ли ми дао пасош за Будим у Унгарију, који је и упитао и одговорио му, да презентам писмено у велику полицију, од које овђе прилажем копију.¹

Ови горе речени министар² замамљивао ме је и мучио, чинећи ме долазити толико пута, осим што сам мога слугу слао, и никада није ми допуштио преда се доћи, нити с којијем његовијем консилијером да могу говорити. Тако пишем му једно молебно писмо, како се овдје означаје.³

Послије и ове прошње ишао сам у прсони три пута, одговарајући ми слуге: доћи данас, доћи сутра, у ту и у ту уру; а кад дођем, уђе који слуга унутра, и враћа се, слијежући се преда мноу у раменије, казујући ми да га није дома. Најпослије, слао сам мога слугу неколико пута, и њиов момак одговорио је моме слуги, најпосљедњи пут, да им више не долазим. Мој слуга упита: куда ће дакле ићи? А онај му рече да не зна какав ми пут опредјељује, него да се опет обратим к цару. Размишљао сам у себи и говорио: Боже мој! како сам вавијек до гроба несрећан? И какав је ово министар? Да се достоји свакога к себи пуштити говорити, а мене не?

И ово ме је највише мучило, ће га манко једном не мого очима виђети, да га упитам,

¹ Види у „Прилозима“, на крају списка, бр. 59.

² Види у „Прилозима“, на крају списка, бр. 60.

прије — најпре; презентам — „презентирам“, поднесем; консилијер — саветник; у прсони — „у прсони“, лично; манко

зашто се толико на мене изјазио? Али, расућујем да је зато, што сам представио цару у име учињене ми инквизиције и што сам прије него њега цара просио, да ми се даде од полиције свидјетелство, да су ме нашли праведна и невина послѣ лажније клевета.

Колико сам пута ишао великом канцелѣру графу Саурау, Hofrat-у Ислау и штатсрату Лоренцу, сваки су ме пут примили, а овај никада. Ја сам неколико година ишао по свијету, ће сам имã срећу говорити с цари и краљи, књази, с патријархи, с митрополити и свакога чина великијем особами, а с Њих Ексцеленцијом министром Седлицким никада. А судим да за овај узрок: кад сам се изумињава у дирекцији од полиције код консилијера Хофена (Hofen) и кад сам га питао, море ли се знати име онога, који је мене облагао и у задарско гуверно мој портрет представио, који је амо послат без ниједнога инога достојернога доказателства к оној калунији, који ми је рекао да се не зна, кому сам сад говорио: „Какво је то ц. к. гуверно у Задру, које тако лажи амо шаље у двор без свакога фундамента?“

И сад по овоме видим да мене гуверно гони више него моји непријатељи, али знам томе узрок, зашто ме тако ненавиди, будући

— дајбуди, барем; изјазио се (може бити м. изјазбио се или и изјазио се; од јазва рѣпа) — расудио се, разљутио, „изузео се“; велики канцелер — најстарији министар (председник министарства); Hofrat — дворски саветник (титула); штатсрат (Statarrat) — државни саветник; изумињава се — био испитиван; калунија — клевета, потвора; фундамента — основа.

да сам ја вјеран како Богу, тако моме закону и цару. И нека чине од мене што им драго: никакво мученије ни мач ни огањ неће ме одлучити од моје источне свете матере цркве. И ја се не противим и не удивљавам у Печу царској полицији, која чини по рапорту од гуверна задарскога своју дужност. И мислим, све ово што сам горе овђе рекао реченоме Хопфну, да је све казао истоме министру од велике полиције Седлицком. И за тај узрок узео ме је у ненавист, аки би да сам што против њега говорио. И зато мислим да ме није био никад себи пуштити ни с њиме говорити нити с којијем његовијем консимијером.

Распитивао сам које је он нације, и казали су ми да је Пољак, за моје нешчистије. А да је Нијемац, пустио би ме преда се, како и покојни Агар [Хагер] года 1814., који је био прије њега велики министар од полиције. А Пољаци су нашему закону пријатељи исто како и Рагузани, сирјеч Дубровчани, док су имали своју републику, који нијесу могли трпљети христјанина источне цркве нити једну ноћ у граду који да преноћи. Али су сада омекшали, како и Пољаци; и прочаја.

Међу овијем временом дође ми један пријатељ казати да је примно из Далмације от Шибеника писмо, писато на 17. маја т. л., у ком јавља му да је владика Краљевин отиша

аки би — као да; био (м. *хдео* и *хтио*) — хтео; нешчистије — несрећа; нашему закону — нашој вери; т. л. — текућег лета (те године).

у Италију, и вели: Бог зна, оће ли се икада вратити. И до неколика дана неко ми каза да је отишâ у Рим. Ја то размишљајући и памтећи што ми је цесар у најпоследној удијенци рекâ: када чујеш да је Краљевић отишâ, да онда могу поћи у отечество, — тако и паки пођем цесару на удијенцу 19.-га јунија по р., једно да видим оће ли ми што казати, је ли пошâ владика из Далмације, а друго да га просим, да даде заповјед да ми се даде пасош за Будим у Унгарију.

Ја сам се стидио тако често ићи, цара беспокојити, али сам држао у памети евангелије, које говори: *Взишците и обрјашчете; толците и отверзет сја вам*, а сувице размишљавајући да цар о већијем многијем стварима мислити има него ли о мени. Кад сам му дошао, учинио сам му мој обични поклон и рекао сам му:

— Ваше Императорскоје Величество. Ви ћете ми великодушно опростити, што сам ја узео слободу често долазити и Вас утруждавати, да бисте се смилovali једном мене отпустити у Венецију, доклен тај владика пође из Далмације. — Који ми одговори:

— Ја сам ти казао, ако пантиш, да кад чујеш да је Краљевић пошао из Далмације и ја пошљем другога, онда можеш поћи у отечество. — И ја му одговорим:

је ли пошâ владика из Далмације — је ли отишао влад. из Далм. (Краљевић је 1822. стављен у пензију и отишао у Млетке, где је и умро 1. фебр. 1862.); Взишците и обрјашчете, толците и отверзет сја вам — тражите и наћи ћете, куцајте и отвориће вам се.

— Просим Ваше Величество: колико ћу година ја још стаћи у Бечу, доклен Краљевић оде из Далмације и Ви другога пошљете? — А он ми рече:

— Море бити да је већ Краљевић пошћа у Италију, и остао је намјесто њега по мојој заповједи за викарија парох задарски, и најдаље до два три мјесеца дана другога епископа послаћу. — И овђе ми је именовао персону, која је и мени позната, али ми је рекао да содржим подуховно и да му не би ја за то писао. Кому сам одговорио да сам ја духовна прсона и да знам содржати у себи тајну цареву, додајући му ово:

— От кога ћу ја тражити писмено дозвољеније, за моћи поћи у Далмацију? — Који ми одговори:

— Од мене или од графа Саурау. — Овђе сам га узео за руку и двапут је пољубио, благодаречи му на такој милости. Међу оввијем кажем му да сам искао од велике полиције да ми даде пашапорт, да пођем у Унгарију, у будимске топлице, и до данас нијесу ми га дали. Онда ми рече он:

— Зашто ти га нијесу дали? — Ја:

— Не знам, Ваше Величество, него су ми рекли да га без Вас не могу дати. — Онда он узе папир и лапиш (оловноје перо) и нешто записа, говорећи ми:

стаћи (стајати) — бавити се; *да содржим подуховно* — да задржим (сачувам) у поверењу (у тајности); *лапиш (оловноје перо)* — писаљка, „оловка.“

— Ја сам овдје забиљежио, и даћу заповјед, да ти даду пасош. — Ту сам му одговорио :

— Просим Ваше Величество, ускорити до пет шест дана, зашто пролази вријеме од бања. — На које ми одговори :

— Имаш вријеме получити га до јулија. — И послје овога отпусти ме.

Чекао сам једанаест дана, да ће ми доћи речени пасош, и на 2. јулија пошљем слугу у полицију, да упита је ли от цара дошла заповјед, да ми даду пашапорт. Они одговоре чрез њиова слугу да је дошла заповјед, али да није још извршена (*expedit*). — Трећи дан јулија пођем сам тамо, и добијем одговор, да се повратим други дан. И по три пута сам се повраћа, и све залуду, до данас 18./6. јулија, ће сам мора на девети истога поћи у топлице баденске.

По овој последњој удијенци код цара до неколико дана пођем к графу Саурау, и све му раскажем подробно, што сам ја цару говорио и што је он мени одговарао. И тако исти граф рече ми да му све ово писмено представим, које сам и учинио, и како се овдје види.¹

До неколико дана послје слао сам слугу, да упита графова хофмајстора, који је отиша

¹ Види у „Прилозима,“ на крају списа, бр. 61.

извршена (expedit) — испраћена, „експедована“; *топлице баденске* — сумпоровито купалиште (бања) у Вадну (место до Веча, у доњој Аустрији); *раскажем* — испречам; *хофмајстор* — управник двора.

упитати истога, и који је одговорио да не треба да ја долазим, него да ће ми он одговорити писмено. Али, како сам у ове три године овђе стојећи искусио — што су ми гођ рекли, ништа нијесу свјеровали, — тако сумњам и сад од графа получити икакав одговор, зашто, како видим, да више министри заповиједају него ли сам цар...

[Раније молбе аустријском цару и писма Пант.
Михаљевића]

До данас 6./18. јулија 1823. у Бадну, не имајући више шта казати о мојој судбини, тако судим за благо додати мојим читатељем к овој части неке потребите ствари, које је ценсур у Будиму избрисао. И ево једне моје плачевне на српском језику прошње, послате цару из Далмације чрез г. Уроша Несторовића, и то послје него сам се повратио из Беча и представно цару моје услуге и план о црквама и народу православнога неунијатскога вјероисповједанија, и да би ми опредјелио коју пенсију, за моћи уздржати официо викарија генерале года 1799. на 23. фебрара. И послје у четири године сваке године јесам слао моје умилне прошње цару у Беч чрез његово гуврно у Задру; и, не видећи ни на једну никаква одговора ни користи, како ће се овђе доље видити, — и ову му српски пошљем.¹

¹ Види у „Прилозима,“ на крају списка, бр. 62.

Урош Несторовић — надзорник српских школа (види напомену на стр. 138. друге свеске); *официо* (тал.) — служба, канцеларија.

Послије ове, не имајући ни на једну одговора, расудио сам и ову му послати прошњу, како сљедује.¹ —

Прилажем овђе два писма некога Пантелејмона Мијаљевића, бившаго дјаконом у Врунској Гори, манастиру Привиној Глави, који је из истога избјегао и у Далмацију к мени дошао. Кога сам намјестио био пред Крпњем за школника у кући црквеној св. великомученика Георгија, ђе је учио дјецу неколико мјесеци, и по некој несрећи овноћ упали кућу и учини истој цркви много штете. За који узрок побјегне у Лику, другу провинцију, село зовомо Срб, под владјеније личке регименте, од куда га ја позовем и намјестим у парохију другу, зовому Мокро Поље, ђе је стаја три године. А послије га пошљем у Шибеник за учитеља дјеце трговаца грађданскије, ђе је стаја до пришествија францускога гуверна у Далмацију.²

[Увазудне молбе за повратак у Далмацију]

Стојећи овђе у Бадну и послије бања находећи се у постели, дође ми око десет ури по пошти из Беча ова цедуљица од некога

¹ Види у „Прилозима,“ на крају списа, бр. 63.

² Види у „Прилозима,“ на крају списа, бр. 64. и 65.

Пантел. Мијаљевић — види Зелићево причање о њему на 150.—152. стр. друге свеске; *школник* — учитељ; *зовомо* — звано; *Срб* — село у котару (дан.) домаћачком у Лици (жуупанија личко-крбавска); *личка регимента* — данас Лика, у оно доба део војничке границе у Хрватској; *Мокро Поље* — село у котару крпњском.

господина Јоана, зовомога Чапловић, и пише ми овако:

Пречесњајши господине архимандрите.

Ја Вама не могу доста захвалити за Вашу мени књигу, коју сте ми поклонили. Српску јоште ниједну прочитао нијесам: ова је Ваша прва, коју читаву читам, а врло ми се допада. Ви сте, господине, други Доситеј. Ево ти боље не знам српски писати; ваљада оћете мене разумјети. Кад натраг доћете овамо, више ћемо се послуже разговарати. Ја Вама желим добро здравље, а јесам
у Бечу 19. јулија 1823.

*Ваш слуга понизни
Чапловић.*

Овога господина познао сам от 1820. лета у Бечу, који ме је најприје дошао посјетити истога года у бирцаузу *Бијелом вуку* с господином Томом Видаком от Македон и који ми је расказивао да је био секретар неколике године код епископа г. Путника у Славонији. Он је закона лутеранскога, и познао сам га да је много честан човек. И једну годину много пута ишли смо у бирцауз један заједно обједовати, јербо ја не знам њемецки, а он зна српски, и не само говори него читати и писати. Који је списао једну књигу

Чапловић — Словак *Јован Чапловић* (J. Svarlović), протестанат, зајуре секретар владике Путника, затим тајни агент митрополита Ст. Стратимировића, написао је (позрај многих других ствари, као што је нпр. чланак о језику и словима српским) и знатно дело, о ком даље говори Зелић: *Slavonien und sein Theil Kroaticen* (у Пешти 1819., у две књиге).

у двије части о обичајима и церимонијама архијереја источне православне цркве и свега народа обичаје у Славонији, које двије части његовије књига јесам купио за мога дјака, да се из њи учи и упражњава њемецком језику. Ови је господин много сожаљевао о моме прискорбномоме бићу у Бечу, и много ме је с својим разговорима утјешавао, знајући све узроке за које сам позват и овђе уздржан. И за таку његову љубав послао сам му на дар мога житија прву књигу, који ми писмено благодари, како је горе означено.

Ови исти дан око подне изиђем у парк на шпацир, и кад се вратим дома на објед, случи се да сретем на улици, идући из парка, Њих Ексцеленција г. графа Саурау, кому се поклоним, и он взаимно ме поздрави су „Вуоп глогно (добар дан)!“ и упита ме: чине ли ми добро ове бање? — Кому одговорим да су за реоматизмо добре, а за прси и кашаљ да ми зло чине. — Који ми одговори:

— Ми смо стари: и ја и сви људи стари кашљу. — Затим упитам га, има ли што ново од цара за моју резолуцију и „молим Вашу Ексцеленцију, ако ме мислите отпустити у моје отечество, како ми је цар обећао толико пута и како сам Вас просио писмено от 1-га овога јулија, то молим, докле је ово љетно вријеме, зашто сам стар и слаб, и зими не могу путовати.“

упражњава се — вежба се, учи; *прискорбни* — жалосни, који је за жаљење; *реоматизмо* — реуматизам (болони у зглобовима).

На што ми одговори: да ми он у том по-моћи не може, него да зависим од милости царске, и да пођем консилијеру и директору од кабинета царева питати. И тако се с њим растанем.

И ови ме његов одговор до смрти опе-чало, послје него сам се надао чрез његова хофмајстора, који га је упитао и мом слуги казао, да ће ми писмено одговорити и да ће он цара за моје ослобожденије упитати, а сад ме и он шаље другом министру. А и овом када пођем, бојим се да ме и он на трећега не пошаље, како што су Христа послали тамо и амо... И сада баш веће видим и надежду сву губим видјети више моје љубимо отече-ство и мој манастир Круну; будући да је мени шетенца од 1820. года одређена, да ја оста-вим моје кости у Бечу, како у оно вријеме и неки српски деспот, и прочита...

[Песма, молба, сведочанства и други документи]

Прилажем овђе писмо вице-краља Евге-нија, који ми пише из Милана; о ком се на-помиње у првој части на страни 510.¹ —

¹ У овом издању на стр. 198. друге свеске. — Писмо то (и превод и ориџинал) види у „Прилозима,“ на крају списа, бр. 66.

Директор од кабинета царева — управник царске дворске канцеларије; *чрез његова хофмајстора* — преко његова дворско-управника; *ослобожденије* — ослобођење; *послали* — слали; *љубимо отечество* — љубљена, драга, отаџбина; *шетенца* (тал. sentenza) — пресуда; *неки српски деспот* — јамачко гроф Ђорђе Брашковић, самозвани деспот српски, који је 22 године био за-творен и в. 1711. ухва у Хебу (у Чешкој).

Прилажем овђе на талијанском језику атестат од клера мога, послат ми у Задар, о ком се опомиње у првој части на страни 456.,¹ тако и декрет от трибунала о мојеј вјерности и чести, о коме се упомиње у истој књизи на страни 460.² —

Казао сам у првој части на страни 411.³ да сам представио цару у Бечу 1799. на 23. февруарија прву моју прошњу и план о народу благочестиваго восточнога вјероисповједанија, коју је ценсур искључио, и коју сад овђе прилажем како сљедује.⁴ —

Што додајем у овој части неке копије, које не иду једна за другом по епокам датума от мјесеци и година, будући да су ми папири (карте) конфузијате (помршене), и пишући овђе у преши како ми која долази на руке, онако ји овђе и мећем, а биле су метнуте једна за другом у оригиналу, који је остао у типографији будимској. И ове које сљедују копије, послије от 1820. мјесеца јулија, послате су ми у Беч. —

Овога је года дата от многије прокаратора (тутора) црковније власт 3-ма посланицима, који се у сљедујућој полномошчници именују.⁵ —

¹ У овом издању на стр. 168. друге свеске.

² У овом издању на стр. 171. друге свеске. — Оба ова документа види у „Прилозима,“ на крају списа, под бр. 67. и 68.

³ У овом издању на стр. 136. друге свеске.

⁴ Види у „Прилозима,“ на крају списа, бр. 69.

⁵ Види у „Прилозима,“ на крају списа, бр. 70.

атестат — сведочанство; трибунал — суд; ценсур искључио — цензор избацио; по епокам датума — по хронолошком реду; полномошчница — пуномоћство.

Ова је прошња от три манастира и свију далматинскије пароха и капелана послата по пошти цару, кад је био у Љубљани на конгресу года 1821.:

*Ваше Величество,
всемилостивјејши импераџор и государ!*

Ми всепокорњејше понизњејше долу потписати, Вашему Величеству до посљедње капље крви привержени и вјерни подложници, који при свјатом Христовом олтару служимо и за Ваше душевно спасеније, за адравље и дуг вјек Ваш и за срећу Вашега препрослављенога оружја, всеусердно и тепло Богу молимо се, ми такови сад с овим нашим писанијем усуђујемо се доле пред освјашчени престол Вашего Величества у најглубочајшем страхопочитанију пасти, да всепознану милосердност Вашу о нашеј бједи и о бједи стада онога што је пастирском полеченију нашем вручено са сузним очима извјестимо и за великоможејшу милост и помоћ Вашу прије запросимо, него што жалосно и издвојено гинути ставемо. Толіке бједи наше началник и совершитељ јест нечовечни епископ наш, који је с хитростију себе прозвао Краљевић и којега је народ овај от прекомјерне турске жестокости прам' кривцима спасао, на високи степени узвисио и приближио к оніјем особам, које су кроз изрјадност своју удостојиле се близу Вашег Величества гледати себе узвишене. Да је пак опоменути епископ ало за добро вратио и народ овај у тако страховито и ужасно стање поставио, благоволиће Ваше Величество из овога што сљедује всемилостивјејше увједјети:

1.) Он, епископ Краљевић, јест човек не само неблагоображан, непросвјешчен и ненаучен, него и

тепло — топло, вруће; осејашчени — освећени; најглубочајши — најдубљи; полеченије — старање; великоможејши — најмоћнија; началник — зачетник; изрјадност — изредност; всемилостивјејше — најмилостивје; увједјети — сазнати.

у опхожденију живљења свог толико распушчен, колко што бити може најсластољубивији посљедовац Епикуров, а Христа спаситеља противник и гонитељ. Отуд је народ најрије зачео мисао да исти епископ на њему ни пресвјетлом дому Вашег Величества вјераи бити не може, кад је толико невјеран и супротиван добронаравности, монашеском и свјашченом реду, епископскому званију, благочестију и Богу.

2.) Његова нечовечност најпоглавитије људе грађане у цркви с престола архијерејског псује и ружки, најдевајући њима различна гнусна имена и најпосле називајући њи бесловесним скотовима.

3.) Он нити је устројио епархију нити консисторијум основао нити о правилном настављенију клира и младежи ове запустјеле епархије постарао се.

4.) Он је нека, народу овоме и от негдашњег мљетачког и от Вашег владјеија дарована и потврђена, права увредио.

5.) Исти је при здјешњем далматинском гуверну чинио задржати оне одежде и сосуде, што је Ваша царска милост благоизволила послати на потпоможеније и украсеније наше катедралне цркве у Шибенику.

6.) Он је с здјешњим гуверном у договору већ у такоу тјесноту народ сагнао, која се не може подносит; а сад је од самога олтара почео људство као проклињати и пријетити му непреобладаном јакости Вашег Величества.

7.) Његова је немилосердност и дјејствително долте осилила се, да и најнезлобивији човек овђе у страху всегдашњем живи, да га с епископске стране

опхожденије — понзшање; *посљедовац Епикуров* — следбеник, присталица философа Епикура (проповедник, у IV. веку пре Христа, особите философије; задатак јој је тежња срећа, која се постиже, кад се човек не плаши богова ни смрти, и своје природне прохтеве задовољава мудро и без штете; сада се *епитурецким* назива сваки онај, који се одаје телесним уживањима); *монашески* — монашки, духовнички; *благочестије* — вера; *потврђен* — потврђен; *здјешњи* — овдешњи; *катедрална црква* — саборна (у којој епископ служи); *дјејствително* — заиста.

какова напаст на једном не упропасти. Тако два грађанина шибеничка и један дернишки пострадаше, от којих двојица из тавнице изиђоше, а трећи ово осма мјесец у њој гњије и погиба, не знајући ни да је што скривао ни оће ли кад осуђен или отпушчен бити. Најпосље:

8.) Дерзнуо је у оно такнути, у чему је народ овај от постанка свог најчувствителнији, у што је он најмања такнути имао и што му је с једне стране здрави људски разум, а с друге дух премудре толеранције Вашег Величества почитовати заповједао, а то јест: такнуо је у вјероисповједаније, која ствар несравњено више ће рећи него да је такнуо у зјепицу очну, зашто је, како историја свједочи, најпогибелније таково дерановеније. Говори он да сте Ви, всемилостивјејши Государју, извољели одредити да ови учитељи унијатски овамо нас и младеж нашу дођу настављати, а да их он није искао. Ах, нека он церну му неистину оном народу важе, који благод, мудрост и правичу Вашег Величества не познају. Ми сви не вјерујемо овим његовим измишљенијам.

Таков се показује епископ Краљевић духовном стаду своме.

Спрама томе овако се народ влада:

1.) Без неисказане мерзости не може народ ни на њега, епископа Краљевића, ни на учитеље његове унијате помислити, премда ови јошт ничему крива вијесу; зато

2.) Ни његову литургију не жели да чује, и колико је пута он служи, толико му је пута празна и пушта црква;

3.) Војећи се народ, а особито пук сеоски, да ми свештеници с епископом држимо, почео је с толиком страсти о нашој вјери сумњати, да у згодној прилици већ пуца на нас из пушака.

дерзнуо — „дрзнуо“, усудио се; *најчувствителнији* — најосетљивији; *најпогибелније* — најпогибније, најопасније; *дерановеније* — слобода, осуђивање; *всемилостивјејши государју* — најмилостивји господару; *пук (сеоски)* — прости народ.

Сад сматрајући то, каков је епископ Краљевић у очима овога народа, и гледајући на истога народа узнемирену совјест, јошт при том опомињући се да је исти народ како у вјерности прама Вашем Величеству, тако и у вјерносповједанију своме тврд, непоколебим и сталан, и најпосље, примјечавајући да он из неког предрасутка ни на турски закон ни на саму смерт толико не мрзи, колико што мрзи на ове оно што се називње унијатско, — јасно и очевидно јавља се да ће се у Далмацији до мало времена преселеније, погибељ и опустошеније виђети, ако епископ Краљевић и учитељи унијатски из средини овога много пута реченога народа не дигну се.

Све тужбе те и сав тај страх наш представили смо ми пред седам мјесеци Вашег Величества свјетнику и поглавару наше источне цркве, г. митрополиту Стратимировићу, молећи њега, да их он к Вама, к благопопечителноме и всемилостивоме оцу многих народова, опровести не отрече се; но будући да никаква рјешенија не добијамо, а зло које породило се јест сваки дан то веће бива: то принуждене себе видимо самој императорској особи Вашој у всепокорњејше понизњејшој подложности писати, који са смущеном душом човјекољубну милосердност Вашу молимо.

Погледајте с природним Вама погледом на нас и удаљите от нас епископа Краљевића и учитеље унијатске.

Ваше Величество! Ваши су императорски преци претке браће наше, који се по другим странама у Вашему царству наоде, от јарма турскога ослободили, под своју њих обрану примили, пожељену слободу допустили, наукама и благоображеним наравима њих украсили. И Ви сте преквалним Вашим прецима с ми-

---

турски закон — турска (Мухамедова) вера; *благопопечителни* — који се о добру стара; *всепокорњејше понизњејша* — најпокорније понизна (подложност); *смущен* — смућен, збуњен; *човјекољубна* — човјекољубна, хумана; *благообразена* — депо образована, цитоме.

лости и с мудрости Вашом соотвјетствовали, оно у совершенство доводећи што су они благословено започели, за које сте Ви код данашњег и будућег свијета вјечну себи основали славу, и за које ће Бог сва желанија срца Вашег испунити Вама. Кад ми то опоменуто знамо и уз то сјећамо се да и наша тамошња браћа с привержености и вјерности својом прама императорском дому Вашем ниједном између Ваши народа никад уступили нијесу; кад не заборавамо како смо и ми овђе пресвјетлом дому Вашем вовејек предани били, и особито, како смо тога ради 1809.-го љета многи не само имућем него и животом пострадали, у које исто време епископ Краљевић како нама тако и побједоносном оружју Вашег пресвјетлога дома најнакоснија непријатељства показивао јест; кад нами те и подобне тима ствари падају на ум, — то ласкамо себи да повторително просити смијемо:

Дигните, всемилостивјејши Император и Государ, дигните и удаљите от нас епископа Краљевића и његове унијатске учитеље, и ослободите нас от зала која нам је незахвални тај простољудни туђеземац и нечовек приузроковао; а помилујте нас, дарујући нама другога пастира и учитеље нашега језика и закона.

Којој всевисочајшој милости со слатким поуздањем усниовљена чада надајући се, у мисли стојимо пред овјатим и отрашним Христовим олтарем, деркнемо страхом, као да причащеније примамо у себи и с трепашћушчом руком потписујемо се и взумиремо, Вашег Величества, Всемилостивјејши Император и Государ, всепокорњејше вјерноподложњејши:

у Далмацији ^{31. јануарија} 1821. _{12. фебруарија}

{ Кирил Цвјетковић, парох шибенички;
{ Јереј Теодор Шуша, вателан;

соотвјетствовали — одговарали; *косторително* — по други пут, на ново; *простољудни* — простички; *чада* — деца, деца; *причащеније* — причашће; *трепашћушча* (рука) — дрхтава, која трепте; *вјерноподложњејши* — верни и најподложнији.

- Силвестар Вучковић, парох скрадински;
 { Стефан Видосављевић, парох арњински;
 { Макарије Вувадиновић, капелан;
 поп Јоан Чоловић, од Тешља;
 { Јаков Маричић, парох косовски;
 { Спиридон Симић, капелан;
 { Герасим Омчикус, архимандрит манастира Крке и парох од
 Крстаца;
 { Нинадор Немчевић, капелан;
 { Нинафор Ковачевић, игумен со братијама м. Крке;
 { Висентиј Немчевић, м. Крке;
 { Јељиније Илић, парох Петрове цркве;
 { Митрован Стоисављевић, капелан;
 поп Јоан Жамељ, парох од Бијељине;
 Гаврил Опачић, игумен со братијеју м. Крупе;
 Проклије Бједов, парох м. Крупе;
 јеромонах Исанија Омчикус, капелан;
 јеромонах Геннадје Бједов, парох бљансац;
 { Стефан Кочичаревић, протопрезвитер, со всіем протопрезви-
 тератом, и парох ервеничан;
 { Алексија Кочичаревић, капелан;
 поп Атанасије Бједов, парох од Паћева;
 { јереј Илија Бједов, капелан;
 { Петар Добријевић, протопрезвитер, со всіем протопрезви-
 тератом, и парох у Стоку;
 { јереј Јоан Добријевић, капелан;
 { Јосиф Невалковић, парох кљњески;
 { Димитрије Новалковић, капелан;
 поп Илија Новалковић, парох у Врбнику;
 поп Мирко Сабљић, парох од села Жалговића;
 { Петар Сабљић, протопрезвитер, со всіем протопрезвитера-
 том, и парох стрички;
 { поп Георгије Плавшић, парох од Голубића;
 { поп Јоан Плавшић, капелан;
 поп Антонија Пријић, парох од Виткупије;
 { јеромонах Симеон Илић, капелан од Шљавна, проигуман м.
 Драговића;
 { Никодим Новаковић, парох м. Драговића;
 поп Теодор Опачић, парох од Беврсака;
 Мирко Витас, протопрезвитер, со всіем протопрезвитератом;
 Филип Жамељ, парох безковачки;
 поп Сава Бјеломенић, парох од Доброполаца;
 { јереј Павла Војновић, парох брибирски;
 { поп Димитрије Добрата, парох од Братиниловаца;
 поп Андреј Добрата, капелан;
 { ја јеромонах Спиридон Алексејевић, парох задарски, потпи-
 суетом својеручно и печатом парохијалним потврђујем;
 { јереј Антоније Радуловић, парох од Полаче.

От народа посмата [молба] у Љубљану:¹

Ваше Царско и Краљевско апостолско Величанство!

Део становништва далматинскога, боко-которскога и истарскога исповеда веру грчко-источну не-оједињену, словенско-илирске народности. Они се цене око 70.000 душа, што тежака, што занатлија, трговаца и помораца. Насељени су од незапамћених времена. Слобода и неприкосновеност њихове вере, и у крајњим гоњењима од стране неких немирних и мутних духова друге вероисповести, имале су увек заштите у сваке владе због њихове верности и подложничке преданости њихову владаоцу.

Потписани пуномоћник и законити заступник бројем знатнога народа словено-илирских Далматинаца овлашћен је пуномоћством и приложеном једнаком изјавом, коју овде понизно подноси под ./, да припадне освећеним ногама Вашег Величанства и да поднесе и најпозније наложи ово.

1797. године славно је оружје Вашег Величанства заузело далматинску покрајину. Ко срећнији од словено-илирскога народа, коме је вољом овемогућега допало да постане подложник таком великом монарху, пуном милости, и заштитнику својих највернијих подложника без разлике вере? Ни с чим се није могло упоредити ликованье исте народности, што ће у исто време моћи остати у вери, која доиста може штогод мало и претрпети у гоњењима отвореним или заобилазним, али ће увек остати чврста, увек непоколебљива, увек неустрашива и стална у свима срцима словено-илирских народа.

На основу привилегија, одобрених преходницима В. Величанства, Далматинцима словено-илирске несједињене цркве требало је само наћи својој цркви пастира, кога није имала скоро век на овамо.

¹ Талијански текст ове молбе види у „Приписанима“ на крају списа, бр. 71. — Овај превод је (с неким исправкама и допунама) из пера г. Љ. Јовановића у књизи „Автобиографија протосањела Кирила Цвјетковића“, стр. 257.—262.

Њихове су жеље у том погледу поднесене и у исто време милостиво примљене од високе владе, и постигле би, без сумње, потпун успех, да није речена покрајина пала, у најгоднијем тренутку, у француске руке.

За време њихове владавине у покрајини Далмацији словено-илирски народ није био мање пажљив и заштићиван, те, поред све промене у систему, није било ни најмање новотарије у њиховој цркви и вери, већ је напротив нашао у те саме пролазне владе потпоре и још веће заштите у том погледу.

У то се баш време налазио по Далмацији као бегунац и скитница, називајући се епископом, госп. Венедикт Краљевић, истичући претворно најчистије правослање код најглавнијих породица у словено-илирских Далматинаца грчко-источне несједињене вероисповести, да завлада њиховим срцима, а с преденом се вештином опхођаше с најглавнијим властима покрајинским, да би у њих нашао заштиту да му се приме за његове смишљене намере; тако умеде навести саме Далматинце, да га траже за свога пастира и великодостојника.

Њихове жеље буду поднесене пред престо у Паризу, и преко нарочитих народних изасланика потврђене 1810. године, и тако г. Краљевић доби жељено место, а не друго које лице, заслужније и постојаније у нашој вери.

Овај нови великодостојник отправљаше под француском владавином своје дужности и послове похвалним вршењем, ревношћу и заувимљивошћу, јер је увидео да је то једини пут, којим може остати у достојанству, на веру уграбљеном.

Пошто опет нашем добром срећом постасмо подложници В. Величанства, г. епископ Краљевић промени начин верскога живота који му доликоваше, и смисли своју намеру, да своје стаду тада да друге паше, и то ради своје тренутне користи, а не на пошто да бече какве заслуге код Свемогућега. Не обзирајући се на така осећања, његова је намера тежила

само наградама, којима ће задовољавати своје страсти, баловима, свиркама, концертним академијама и другим недопуштеним забавама, противним верском чину, а све на штету потиштене и издане невиности.

Али ни то поступање нашега пастира, ни намера коју је смислио, неће нас никад одвратити од начела здравога морала, нити ћемо због њих никад оставити цркву својих отаца; чврсти и постојани у нашој вери, одлучили смо изгубити своја имања и живот пре, него што допустимо и најмању измену у догматима наше вероисповести.

Наснова (план), коју смислила владика Краљевић и коју је поднео В. Величанству под 29. новембра 1818. у Вечу, иде на уједињење наше матере цркве с католичком римском. Али зашто ће таква наснова? Зар нисмо ми хришћани међу онима који, преко 50 милијуна душа у Јевропи, исповедају веру православну грчко-источну, несједињену, те за врховну главу њену признајемо Исуса Христа? Наша је света мати црква била за дужи низ векова уједињена с католичком, и можда ће у будућности, без озбиљних незгода, моћи ликовати у првобитном свом сјају; али кад то буде воља Свемогућег, а ни по што по људи овога, који се мало брине о нашој вери.

Ваше Свето Величанство! Сав народ потпуно зна наснову, коју је смислио владика, и сав народ зна за преписку коју је он водио, да изврши уједињење двеју цркава које је желео. Свак зна шта је он у Вечу утврдио, да би се то уједињење извршило. Нема тога који не зна да су за то одређени свештеници, сами наставници свештеничкога семинара шибеничкога. Сви већ знају да су стигла из Галиције та четворица свештеника цркве грчке, уједињене с католичком римском, и нико већ не сумња да ће он огледати да удари темељ тога уједињења; а како је реч о вери, ми смо испунили своју несумњиву дужност и саопштили, у извештају о свему томе, Његовој Екцеленцији митрополиту Стратимировићу, архиепископу карловачком, врховној глави

наше вере у ц. кр. државама аустријским, на име на дан 30. априла 1820., да би обавестио В. Величанство о нашем критичном стању, на што нам је више хваљени црквени старешина одговорио и до-некле умирио наша срца изричном тврдњом, да В. Величанство не прави прозелитâ и неће да се праве прозелити: „и воља је нашега премилостивога Мо-нарха, да се свака вера без промене поштује и чува.“

Зато што смо се уверили о тим очинским осе-ћањима и усуђујемо се и молимо В. Величанство, да пружи милостиви поглед на многобројан верни на-род, који јеца; да умири њихова узнемирена срца; да уклони од њих сваку погибао кобних последица; да услиши жеље Далматинаца словено-илирских њи-ховим журним ислеђењем, тј.:

1. Да се уклони са јепископскога места госпо-дин Венидикт Краљевић, које он заузима у покрајини Далмацији, јер он није Венидикт, тј. Бенедето, нити оно што значи назив Краљевић (краљев син), који је он измислио у Земуну у свом очајном бегству из Србије, јер нема докумената којима би то оправдао и јер је тога недостојан по свом понашању у сваком погледу, због чега је и изгубио у свакога поштовање и поверење, а по његовим намишљеним намерама прозван од становника вуком свога стада.

2. Да се одазову другде из Далмације они учи-тељи вероисповести грчке сједињене с католичком римском, који су били одређени за свештенички се-минар шибенички, и то да би се из наших духова уклониле бриге којима нас мори њихово бављење, те да се обнови међу нама нестали мир, чега ради, падши пред свете ноге В. Величанства, молимо једно-душно оним гласом и с истим осећајима, с којима се свакога дана у божаственој служби молимо свемогу-ћему: „Спаси, заштити и сахрани и помилуј нас;“ и осим тога:

3. Да се постави нов епископ нашега народа и вере место Краљевића, кога би изабрао дотични синод и надлежни сабор (конзисторија) под надзором

и зависношћу црквеном врховне црквене главе илирске народности у пространом царству В. Величанства; — на послетку:

4. Да остане свештенички семинар у Шибенику с потребним наставницима нашега народа и вере, који би се набавили из семинара карловачкога у Срему, јер је преко потребан за школовање наше деце, која су са свим без тога; и зато нам је дат од прошле француске владе о државном трошку, и од В. Величанства верним подложницима, који су то молили под Бр. 19.706., 1820. године, одобрен, да би смо били срећни.

Умиријте, Господару, милостивом наредбом бриге и немир који море многобројан народ, везан В. Величанству најтешњим везама подложничке верности, те да Далматинци словено-илирски благосиљају Вашу свету руку, која ће им потписати, уследивши њихове жеље, њихов мир и њихову срећу.

У Трсту 17. марта 1821. год.

*Вашега Светога Величанства
предохорни, прекослушни и пре-
верни подложник*

Стеван Стеванов Вујиновић с. р.
општи пуномоћник.

Овђе више означена прошња јест представљена цару у Љубљани, како се у истој види, мјесеца и љета от полномошчнога посланика по прокури и јему датој власти 19.-га марта 1820. у Далмацији од градова и свије цркава парохијалније православнога восточнога вјероисповједанија.

Послије послата је од горе речена полномошчна три прокаратура прошња Њих Експедицију г. митрополиту, како се овђе види:

прокура — пуномоћство; *јему* — њему.

Јего превосходителство!

Нужда и дужност приморавају нас изјаснити Вам тјесно, жалосно и несносно стање наше.

Далматинско наше свјашченство, не могући више гледати ни подносити Краљевића опхожденије, то после народње прозбе од 17. марта прошастога отслало је цару прозбу (А), и била је примљена 13.-га априлија п. р. у Љубљани, како гласи реципис.

За неподобне и необичне изневјерности и преступенија Краљевића, што никада ни дужност нити пак обичај захтевао је, то је он ове године силом и уз пркос свему народу чинио, а то јест на ден свјатаго Венедикта, његова тезоименитства. За дати почест себи самоме, чинио је звонити и славити у звона у вечер и онај дан од својије слугу. И, будући се разлутио на црконијака и заборавивши своје звањје, био се вооружио с ножом, и обноћ ишао по граду, с намјеренијем, ако истога црконијака нађе, да га посијече, по његову усменом пред толико свидјетља очитовању. Сад судите Ви, Ваше Високопревосходителство, јесу ли ово дјела пристојна једному пастиру, и можемо ли и докле ћемо несносно трпити оваког епископа, који је више подобан разбојнику нежели звању које на себи носи и којему дененошчно с неподобними својими дјели противослови. За све ово татори овога опшчества предали су ц. к. здјешњем пресидијуму тужбу (В).

Сљедователно, комисија је наново на питање Краљевића послата от губернијума, и чини различита, тако жестока, испитивања, аресте и пр. от овога нашега народа, који нит' је чему крив ни узрочан, по

на ден — на дан; *тезоименитство* — имендан; *чинио је звонити и славити у звона од својије слугу* — наредно слугама да звоне и славе („славити у звона“ — нарочитим начином свечано звонити); *вооружио се* — наоружао се; *очитовање* — изјава, признање; *демоношчно* — дању и ноћу, свакодневно; *неподобна дјела* — непристојна, неваљала, постоупца; *опшчество* — општина; *здјешњи пресидијум* — овдешње председанштво (управа); *сљедователно* — за тим; *на питање* — на захтев; *арест* — затвор; и пр. (прочтај) — и остало, и тако даље.

невљно страда. Јербо сви досадашњи комисари, који су за ове наше ствари опредјелени, вавијек у Краљевића иду на ручке, у шетњу и у кола с њим ваједно, и све (зар) што и како им он рече, онако с нама поступају (може бити и по заповједи от гуверна), и само што још у његову дому не суде. које дјело противно са свим види се цвјетућим царским законима, који се овде с нама мало набљудавају.

Перва до последње власти овде такови опас сверху нас имају и држе нас у подозрењу, аки издајнике царства. — Није ни у овом, но још и от римског вјероисповједанија народа зловиђени, ненавиђени и упропашћени, који нам ков сад кује, једнако као и Краљевић, а ово све с једне и друге стране произлази на притворно, потворавајући праведне нас, на произвољење Краљевића, а ми смо без њега от первије како синови от родитеља снабђени, а с другим у пријатељству, кумству, љубави и свакој доброј слогги пребивали. — Али све наруши злочинитељ и усвија вражду и непријатељство међу нас.

Он је више пута и пред многим народом протестирао, да већ неће с нами опходити се као владика и да ћемо познати с ким имадемо посла и ко је Краљевић, како што је већ от многог времена и започео и збио нас у несносному тјесноту.

Ми смо већ четири прѣзбе, две управ' цару, а две к Вама, отслали; и већ смо с њим у процесу, сљедователно по правилам закона морао би недјејствителан у власти бити, нити пак ништа ново супроћ нас чинити до царског рјешенија. Али је он у овом неправилно двоструку снагу добио, и сверху нас тако врчи, на подобије турскога зулума, с којим је он адођен. Дјело во истину неподобно и сваком здравога разума човеку гзорно.

набљудавају — пазе; *опас сверху нас имају* — пазе, мотре, па на; *подозрењује* — сумња, сумњичење; *потворавајући* — опадајући, клеветући; *аки* — као; *от первије* — од првих, тј. од власти; *с другим* — с католицима; *усвија вражду* — посеја раздор; *сверху нас* — на нас; *на подобије* — на лек, салтно.

Он је већ очевидно видио да свјашченство његовим злоковарним претпријатијама неће да сљедује, и зато зачео је противу њи ненавист, и неправедно дерануо је различите врсне и дјевствителне парохе без најмањег узрока с парохија дивати и у манастире сатеривати, која су по некој системи од ц. к. губерна на парохијама потверђени, а по крјености царски закона ни сами губерни без законитог узрока не може ји с дјевствителне парохије дигнути.

Он је нама похитио различите церковне књиге, један лепи петрахил и једно велико церковно звоно продао, — с једним начином, он намјерава не само како је расположио от совјести и тјела нашег, но и церковног имјенија власник бити.

Ми његову богоолуженију не присутствујемо, кромје 24-го априлија, када је по заповједи верховној за нашег цара Франца I. служио. Онда смо сви тамо с благоговјешнством и сокрушеним серцем предстали, аки вјерни поданици и вјечно привержени Јего Ц. К. Величеству, одавајући пристојне и тепле молитве Творцу вјеков за благополучије и долгоденствије предреченог нашег цара, а не за слушати његову летургију, ибо по правилам наше православне матере цркве ми овде сви смо под анатемом.

Ми у страх збијени, злом обременјени, пали смо у крајње очајаније, зашто већ има више од године дава да ови народ свака строга искушенија, напасти и бједе, које им непрестано Краљевил причинјава, с таком стерпјеливостију сноси, која се исказати не може, — јежедневно очекивајући благог царског рјешенија. Но уви! још од толико дугог времена не имаде среће видјети, нити зна хоће ли и када ће добити, јербо ало све то веће од дана на дан бива. И, ако на наша прошенија от всемилоствијешег цара

претпријатија — предузећа; *сљедује* — иде (за књи); *дерануо* — одрадио, усудио се; *похитио* — отео; *имјеније* — књиже; *благоговјешнство* — побожност; *вјеков* (2. и. ил.) — векова; *благополучије* — срећа; *долгоденствије* — дуг живот; *ибо* — јер; *јежедневно* — сваки дан; *очекивајући* — очекујући.

одобреније наскоро не добијемо, онда мора свак својом персоном управљати куда и како буде знати. — Но прије него тај расутак от нас усљедује, припадамо к Вашој Екцеленцији, и просимо Вас с онима рјечма, с којима се волије Творцу вјеков: заступи, спаси и сохрани нас твојеју благодатију.

Праведни Боже! Је ли право да ови наш народ, који је колико гођ у своје вјероисповједанију толико и у вјерности к Аустријском Дому тврдо и непоколебим, овакове бједе, напасти и гоненија од стране једног туђеземца и неблагодарног човека терпи, кога нише по својој совјести за свога пастирја никако признавати не може.

Нестерпјелност и често досажденије Вам произлази от нужде, ибо данас стењемо у страху и тјесноти слободе, аки она иногда у аду.

Екцеленца! Надежда нас одушевљава да посредством Вашим скоро царска слободе рјешенија хоће конечно увеселити нас. Иста чекајући и у благу царску милост и правичу убајући, јесмо препоручујући се у могућство и милост Ваше Екцеленце,

у Шибенику $\frac{12}{24}$ маја 1821.,

покорнији и понизнији служители:

Стефан Вујиновић, олшти прокуратор; Nicolò Klasevich, q. Zorzi, procuratore generale; Matai Popovich, procuratore.

[Разговор с бароном Томашићем]

Прошлого года 1822.-га дође из Задра у Беч гувернатор г. барон Томашић, који је, како ми се чини, позват от цара био и који у јулију дође у бање баданске, ће сам се и ја находио. И пошао сам га поздравити два пут, и последни пут, прије него је пошао

усљедује — дође, настане; *Аустријски Дом* — царска кућа (аустријска); *досажденије* — досада; *аки* — као; *иногда* — некада; *ад* — какао; *убајући* — надајући се,

из Бадна, просити га, да би, када буде с царем говорити, и за мене коју добру ријеч рекао, да ме отпусти у моје отечество. Онда он, с највећијем гњевом вичући, стаде ми говорити: да сам ја узбунио народ противо владике и унијата, које је цар послао да просвијети моје биједно отечество. „А о тој унији, коју сте ви калуђери и попови измислили и народу у уши дали, цар и не мисли“ — Ја му одговорим:

— И ја вјерујем да то цар не мисли, него владике Краљевића да су то посла с којекакви министри, и то за свој сопствени интерес. Који у својијем писмима, преписујући се с истијем министри, изјављује да је то царева воља и желаније. И сви градови од такије његовије писама имају копије, и зато се народ возбунно противо владике и унијата, нити су томе калуђери ни попови, као ни ја, криви. — На које ми одговара:

— Колико дјецe трговачке от нашега закона из Далмације иду у Венецију и у Падву, учити се у колеђије римскије, и још се није ниједан поунијатио? — На ово сам му ја одговорио:

— Ецеленца! Једно су колеђи, ће се уче младићи свјетскимa различитима ученијама, а друго су семинарија, ће се уче они који мисле бити свјашченици и пастири народњи. — Кому и ово придодам: да мени саде који римљанин даде у школу своје дијете да га учим,

---

желаније — жеља; *возбунио* — узбунио; *у колеђије римскије* — у католичким гимназијама („колеђијама“).

то на сигуро ја га морам учити оно што ја знам и догму моје цркве. Тако, истијем начином и они учитељи унијатски морају учити јуност нашега закона на догму своје цркве, западне, а не источне.

По многом једне уре нашем разговору и прјенију рекао сам му да се спомене моје њему услуге 1813.-га љета, кад сам га дошао у Грачац срести и јавити му о стању француском у Далмацији. С којијем сам по његовој молби ишао из Грачаца до книнске фортице (крјепости), гдје сам стајао у кампу осам дана, док су се Французи предали. И зато, да би имао доброту, у разговору с царем споменути о незадовољству народњем с онијем владиком и учитељима унијатским; тако и за мене, да би ме отпустио из Беча, у коме јесам више болестан него здрав за узрок овога тешкога воздуха и непривикнутога јела и пића. — На које ми одговори: ако га цар штогођ о мени не запита, да он не море му ништа споменути. „И, ако умреш у Бечу, умријећеш мучеником за свој закон.“

И ја сам му рекао да нијесмо под власти Диоклитијановом, мучитеља и гонитеља закона христјанскога, него под круном христјанскога императора Францешка I., који даје слободу сваком поданику у свом царству.

на *сигуро* — поуздано, „сигурно“; *јуност* — младост, омладина; *ура* — час (сахват); *прјеније* — препирка; *кампо* — војнички (ратни) стан, логор; *Диоклитијан* — Кај Ауревије Диоклитијан, римски цар (284.—313.), узинуо републиканске форме и немилосрдно сурово гонно хришћане (308. г.).

На овоме разговору дође му његов ађутант Мамула и преби нам разговор. И намјесто што би код цара за мене добру ријеч рекао, како је на мене љут, бојим се да ме није још притврдио, да ме нигда не пушти, будући да су његовије писама потајније, с владиком препишујући се, копије у руку свије граждана. И то му велику срамоту код двора и народа причињава. И колико сам у промјени трију владјенија чинио милитару услуга, познао сам искуством мојијем да они не памте нимало за њима учињене услуге; и кад им је потреба, обећавају златне планине, а кад свој посао сврше, онда онога који им је услугу чинио више неће да за њ знаду, и показују се као да га нигда нијесу познавали. И кад с једне стране расудим, имају и право презирати услуге оваковије духовније прсона, којијем њиов чин не допушта мијешати се у свјетовне и милитарске после, него да гледају своју њима наложену должност, содржавајући вјерност ономе краљу који у његову отечеству влада и заповиједа. Али се јадни чедовјек вара, како што сам и ја от свије био преварен, и не само ја него и многи свештеници нашега и римскога закона у Далмацији.

[Земљѝ опрашта дуг Соларићу]

Овђе придодајем писма г. П. Павла Соларића из Венеције, који ми пише у Беч, како се овђе видити оће:

милитар — војне власти; *должност* — дужност; *содржавајући* — „садржавајући.“ одржавајући.

Високопочитајемо господине архимандрите!

Из писма мојега к [господа]ру Т. Симићу могли сте увидјети да сам ја очекивао да ви мени прије пишете из Беча, пак онда ја вама у Беч. Били сте ми и обећали то из Ријеке. Овуда су носили се у оно време о судбини вашој свакојаки гласови, који, хвала Богу, нису собистинили се. Мене су јако мучили, јербо су ми се као потврђавали вашим к мени мучањем. По изобилном времену нисам већ могао да не питам о вама реченог господара, јесте ли у Бечу и проч.

Писмо ваше од 4./16.-га септ. дошло ми је 10./22.-га истога у петак — мени двоструко цера петак! У грозничној врућини на постељи читао сам жалосне ми вапе вјести. Лежао сам мало дана, истина; но писати вам до данас довољне крјепости и потребне охоте имао нисам. Прешедшаго љета изнојно сам се, колико никада у мојем животу; чему, освен извнреднајне бивше врућине, криво ми је и моје обиталишце, које ћу 1-га нојем. промјенити. Од онда стала је обарати ме слабост, којој сам којекако отимао се до септемврија, кад већ морам себе предати љекару у руке. Неки остатак грозе протресује ме јоште посведневно около подне; но уздам се у Бога и у љекара, и ово ће престати; осјећам да се с помоћљу божијом опорављам. Морао сам, има више од два мјесеца, прекинути и пустити свако књижевно приљжаније и радњу; и овако морам слѣдовати, колико мјесеци јоште устреба, док ми се не поврати читаво и чверото здравије!

Моја ми је немоћ и дангуба тешка с једне стране, како можете и ви судити; но кунем вам се, да ми је с друге стране поготову јошче тежа печал, што сам дужник ваш. Тјешим сам себе искушеним вашим

цера — црк; *онога* — воља; *прешедшаго љета* — прошастога (овога) љета; *освен извнреднајне* — осем необичне, превелике; *гроза* — грозница; *пустити* — оставити, прекинути; *слѣдовати* — радити, поступаити; *печал* — туга, жаост; *искушеним* — осведоченим, „опробаним“.

к мени благовољенијем, пријатељством, најпосље нашим челољубијем; но све то није ми доста, док и од вас не добијем да ми речете: „Не беспокој се; почекају те.“ — Можете ми тврдо вјеровати, да ће ми бити непрестана и највећа брига: вама се одужити, не имајући, благодареније Богу, ни најмањег много дуга и живећи с штедљивошћу. Ове вам рјечи предсказују да ћу вам, како сте на случај наредили, послати у Беч господару Т. Симићу рукописе житија вашег с принадлежењим, и то ћу ови дана учинити по дилженци, која и из Мљетака ходи у Беч. — Ви сте се потписали страсотерпец, а да вам је читати у срцу мојем, признали бисте занота, да и ја у садашњем стању мојем могу себе тако нарицати.

Ваше страсотерпјеније јест триумф свију дјела и поступака нашега житија. Находим да је боље што сте ту, него да сте у отечеству. Шта бисте ондје, док је онако, могли творити или говорити? Ту је монарх: дадас или сјутра, раније или касније, можете ту дочекати, да Он на Далматине и на Бокеле нашега вјероисповједанија оним истим монаршеским примери погледом, каквим милује све остале наше једновјерне у прочој својој монархији. Лажи су кратке ноге, и насиље влада, док га не види правда.

Овдје ништа жива не знамо иза мора: нити тко долази, нити пише. Господар Бојо Јовић овдје је одавна; поићи ће скоро: поздравља вас љубезно. То чине и сви овдјешњи знајемци ваши.

Како сте с обиталишчем и прочим? Поздравите ми љубезно господара Т. Симића. Све ћу од вас гласове жељно дочекивати; а најмилије биће ми, кад ми услышете, да здравствујете, да се мужате, да уповајете — како и да са мном стерпјеније имате, нити

с принадлежењим — с оним што припада, с прилогом; *по дилженци* — по делажансу (ажанетна пошта); *страсотерпец* и *страсотерпјеније* — страдацац и страдање; *нарицати* — називати; *триумф* — победа; *монаршески* — монаршки, владачки; *примери* — погледа; *знајемци* — знанци, познанице; *да се мужате* — да се храбрите; *да се уповајете* — да се надајете.

ме доброхотства вашег лишајете. Остајем с високопочитанијем,

у Мьеткама 9./21-га окт. 1820.,

Ваш нижајши слуга

Пав. Соларић.

Мој адрес без никаква рикапита, зна за ме пошта и писмоноша.

[На то му је писмо Зелић одмах одговорио ово што долази:]

Љубезњејши мње господине Павле, здравствуйте!

Ваше мње љубезно писаније, отпушеноје 9./21. октомврија, јесам примио чрез господара Симића на 10. истог н. с. и в нем означена све разумио. Чувствително сожаљеју о вашој бољевки, и усердно прошу вишњаго, да вас исцјели, и јешче уздржи многољетно за ползу и просвјешченије нашего милота рода и нације. Јављате ми да ћете ми послати по дилжанци моје рукописе со млованим портретом, које чрез господара Симића дожидају оне у скорости примити, и прочита....

Пишете ми да вам је ваша немоћ и дангуба тешка, а јешче тежи мој дуг, и да се тјешите мојим к вам пријатељством и челољубијем, и да све то није вам доста, док и от мене не добијете да вам речем: „Не беспокој се, почекају те.“ — Љубезни мој господине Соларићу. Ти знаш да су веће три године прошле да вас ја чекам с мојијем житијем, да га окончите, како је наша погодба у вашој рцевуди, а сада ми пишете да вас почекам за новце. Ја вам сада чисто кажем, да вас више од данас нећу чекати ни један час, него вам јд ја даривам и поклањам на вјеки, од које вам у овој шаљем вашу рцевуду (квиту) за ваш мир и спокојствије, и с овијем да се

доброхотство — добра воља; *без никаквог рикапита* — без никаквог ближег одређивања; *мње* — мени; *отпушеноје* — испраћено; *чрез* — преко; *а нем* — у њему; *сожаљеју* — кажи, сажаљујем; *јешче* — још; *дожидају* — очекујем; *у скорости* — у брзо; *рцевуда* (тад. ricevutta) — признаница.

увјерите, да ја више љубим Соларића, него ли 200 талира орлаша, знајући ја да сви философи и списатељи књига биједно живу на овом свијету. — Дакле, љубим мој, више се за ово не печали, него мужајте сја и крјепите сја и гувернајте своје мени мило ваше здравље, које ти ја од свега чистосердечија желим получити.

И с овијем остајући, вас најљубезније поздрављајући, взаимно и вкупје са свијем нашијем, вам познатијем нашијем пријатељи. Ја живим у бирцаузу „Бијелом вуку“ и лежим лијечећи се от рана на ногу у постељи, а о мојеј судбини не знам вам ништа до данас казати, и прочитајте...

У Бечу на 20. октомврија п. с. 1820.

Вам познати всегдашњи

Страстогерпец.

По пријатију он овога мога посљеднога писма и ја његова најпосљедњега ево што ми одговара (који се послѣје овога пресели у вјечну жици на 6. јануара п. с. 1821.):

Преподобњејши господине архимандрите!

Високопочитајем благодјеју мој!

Нојемврија 8.-га р. около полдне наило ме је куњајућа на софадину посље грознице писмо ваше од 20. октомврија (1. нојемврија), које почем сам прочитао и све видио, остао сам од нечајаног презјелног удиленија за неколико минути као дрвен; затим бризануле су ми вруће сузе од крајњег умиленија и гљубочајше благодарности. Као не вјерујући јошче самим својим очима, вратио сам се наново читати

љубим мој — љубљени, драги, мој; *гувернајте* — чувајте, поправљајте; *взаимно и вкупје* — узјамно и укушно (заједно); п. с. — по српском; *пријатије* — примање, пријам; *жизна* — живот; *високопочитајем* — високо поштован; *благодјеј* — добротвор; *софадин* — мала софа, диван; *нечајано* — неочекивано, изненадно; *презјелно* — преведяко; *гљубочајна* — најљубља.

писмо и гледати укљученоје у њему: потврди ми се чудна рјетка истина! Таковому вашему чрезвичайно великодушному трату (*tratto*) јошче не имамо серпски) мало се виђа подобни примјера на свјету, а и у самој историји! Особито пак међу нашим серпским народом ја во истину не познајем никога жива, који би кадар био толико високо отмјена чувствованија у својем серцу имати, и тако изненада и на толико љупки и најучтививи начин својему дужнику (био он и философ и полезан народу списатељ и оскудјевајушч колико му драго) дуг од 200 талира орлаша отпустити и даровати.

Капитан Перо Обиловић, од којег ништа не тајим, кад сам му прочитао ваше писмо, плакао је од умиленија и рекао: „Онај муж и Србѣин (то сте ви), на особиту чест Србљем, има велику душу: он је био без сумњенија завјек истини љубитељ своји снародника, а садашњи његов к вама (мени) трат достојан је вјечитог воспоминанија међу Србљѣи.“ Моја ће бити брига, да се то збуде. Међу тим и медику Фрушићу у Тријесту, мојему великому пријатељу, соопшчио сам већ сву ту чудну вешч. Нисам му казао тко је и гдје такав мој благодјетелни зајмодавац: хоћу, нек ми он потражи и именује подобна кога другога међу Србљѣи, и нек се прије сит начуди и надиви, чему сам се и ја, пак ћу му после казати ваше име.

Моја благодарност, кад би јој свемогући дао достигнути до состојанија, гдје би . . . , но ово је љепше премолчати. —

Ја до три и до четири уре по подне нисам ни к чему годан, а то од великога зноја што ми долази пред дан ујутру и од полудневне грознице, која по

укљученоје — уметнуто, додано; чрезвичайно — особито, изванредно; трат (*tratto*) — поступак; подобни — слични; чувствованија — осећања; оскудјевајушч — који оскудева, сиромашан; снародник — „снародник“, земљак; воспоминаније — спомен, сећање; медиц — доктор, лекар; вешч — ствар; благодјетелни — добротворни; достигнути до состојанија — да буде остварена; премолчати — прећутати.

себи није ни силна ни дуга, но посведневна је. Ово обоје происходи од конвулзивна кашља, што ме (и не тако превећ) задушује. Већ 23 дана нисам изишао из куће. Има већ више од четири мјесеца од када к никаквој књижевној не пријежавам работи. Немоћ моја слуги ми јошче сам Бог зна колико подобни празни мјесеци. И лекарева је наредба да се ни најмање не трудим у књигама, докле гођ, будем лечити се. По овому видите како сам принуђен послати вам ваше рукописе са свим прочим, што ћу и учинити за цјело до пет шест дава.

Будући да оvdјешњи мој мједорјезац није најбоља ritrattista, што се види и у образу Доситејеу у *Мезимцу*, нисам се усудио дати му да реже ваш.

У Унгарији всује ћете тражити кога ради вашег житија: љени су, стил им је мјешовит, и не умију преводити с италијанскога. Ако се прихвати г. Вук, пригледајте да не буде верло ерцеговачки, нити по његовој новој ортографији, но, ако вам се правн, онако како сам ја започео.

Ово сам писамце писао четири дана! Нек буде доста за сада. Примите сва најљепшија к вам чувствованија признателне вам до вјена душе

у Венецији 8./20. нојемврија 1820.

Вашега благодарнога

Пав. Соларића.

[Краљевић као сарајевски владика, и даљи му живот]

Напоменуо сам у првој части на страни 490.-ој¹ да се чуло у Задру у мјесецу мајцу 1808. да је доша̄ из Аустрије некакав епи-

¹ У овом издању на стр. 187. друге свеске.

конвулзивни — конвулсивни.⁴ с грчелима; са свим причам — са свим осталима; *ritrattista* — портретист. сликар; *образ* — лик. слика: *всује* — узалуд; *ко, ако вам се правн* ... — него, ако вам се свици...

скоп у Далмацију и с прешом прошао кроз градове Книн и Спљ у Сплит, чекати Мармонта. Ово је био владика самоназвани у Земуну Краљевић, о коме ћу овдје казати како је он постао у Сарајеву босански владика. И ово не измишљам из моје главе, него што ми је казивао у Рагузи 1810. парох Јоаникије, јермонах из Шиве манастира, који је био три године парохом у Сарајеву и у исто вријеме, када је Калиник, први сарајевски владика, Краљевићу продао своју епархију. И ови Калиник имао је код себе једнога протосингела, по имену Антима, који га је служио неколике године; и мислио га је Калиник учинити епископом и дати му своју епархију, со уговором: будући да босанска епархија на годину даје по 50 кеса новаца, тако да Антим кад буде владика да шаље Калинику у Цариград сваке године по 45 кеса, а њему остаје 5 кеса и оно одвише што добије на петрахиљ архијерејски и прочу гуљачину по њову старом обичају. На ову погодбу пристаје речени његов протосингел Антим.

Пише Калиник у Цариград патријарху и синоду, да је он остарио и да не може више служити, него да има свога протосингела, кому ће он дати своју епархију и моли патријарха, да му пошаље благословеније, да га посвети за владика босанскога. То патријарх учини и пошаље му писмено дозвољеније, да слободно може су друга два епископа произвести га па

Шива манастир — пређе у Херцеговини, сада у Црној Гори; *кеса* — 500 гроша; *гуљачина* — гуљење, отплата (од народа).

степен епископски. Прими Калиник од патријарха ово дозвољеније и зовне свога грамата (секретара), именов Киријака, родом из Цариграда (Грк), да му писмо патријархово да прочита. И кад је видио име Антимова, рече и совјетује Калинику да не каже ништа Антиму, докле му исти граматик не рече, који знадијаше да у Венедикта има доста цекина, а у Антима ништа. Тако пође граматик с реченим писмом и покаже га Венедикту, који се тадај згодио у Сарајеву, просећи милостињу и гулећи народ по Босни на име манастира Синајске горе; који је био дошао и к мени с лажима у Далмацију годa 1805., о коме сам у I.-ој части на стр. 424.¹ казао. Погоди се граматик с-реченијем Венедиктом, да даде њему сто цекина у злату, а Калинику владици триста цекина млетачкије. И врати се граматик к владици и каже му да ће му дати речени Венедикт триста цекина млетачкије у злату, да њега учини владиком а не Антима. На које му одговори владика Калиник: како би могао учинити Венедикта владиком, а у патенти патријарховој пише се име Антимова? На које му одговори речени граматик, да ће он истругати Антимова име, а записати Венедикта. Тако су и учинили.

И ови владика Калиник, подобно Ијуди, прода Венедикту владичанство за триста злат-

¹ У овом издању на стр. 146. друге свеске.

патента — „патент“, повеља (јавно писмено, којим се не-
коме потврђује какво право, чин, служба итд.); *подобно* — слично.

ника, како и Ијуда Христа Спаситеља за 30 сребреника. Послије овога дозове Калиник Антима и покаже му писмо патријархово, и говорећи му лажно да је патријарх писао, да учини Венедикта владиком, који је препоручио се био у Цариграду и писао своме пријатељу, »и ево њему, а не теби, послао је дозвољеније.«

Ово ми је исто и речени Антим у Задру казивао, који је из Сарајева тадај прошао кроз Задар за Анкону Грцима за капелана года 1808., о коме сам споменуо у првој части на стр. 520.¹

И послје Калиник пригласи епископе ерцеговачкога и призренскога года 1806. у Сарајево, и поставе Венедикта, који се послје назва Краљевићем, владиком.

Калиник врати се у Цариград, а остане Краљевић у Босни, и међу оније христјани почне поступати горе него ниједан прије њега епископ, при коме остави и свога горе именоватога Киријака граматика, кому по уговору и погодби, док је Калиник жив, да му Венедикт преко реченога граматика шаље у Цариград сваке године 45 кеса. Случи се да умре у Сарајеву један убоги христјанин, чизмеџија, кому остане жена и петоро дјеце, и по обичају насилија од грчкије владика по свој турској земљи у Европи, не допушти нови владика доијети у цркву мртваца, да га по обичају погребу прије него њему даде жена његова 500

¹ У овом издању на страни 207. друге свеске.

пригласи — позове; *чизмеџија* — чизмар, обућар.

гроша. Кажу за ово свештеници и служитељи црквени тоторима (прокаратурима) од цркве исте, и од њих 12 четири пођу казати владици да умершега жена не има ништа него петоро дјеце сиротâ, оставши иза оца. На које њима владика одговори: „Ако не има жена, нека плати општество.“ А општество узапало се, да нијесу дужни то платити. А с друге стране владика држи тврдо и не допушта пописа дпгнути из куће мртво тијело. И тако су се препирали два дана. И најпослије давали су му тотори 50 гроша, да допушти, али владика није без 500 гроша да допушти хотио. И тако једно вече узму мрвога и донесу га у двор и оставе га на вратије владичиније. И то када виде слуге, кажу владици. Онда се он упали, а п природно јест љуто као змија, и ту вичући стане кмети и псовати све оне христјане, и заповиди слугами да зовну три четири факина (товароноше), и они час пошље га овноћ закопати без свештеника и без погребенија обичнога.

И прва неђеља дође. У цркви стане на причесној са стола архијерејскога предикати и најжешће христјане кмети по грчкије владика обичају. И он је мислио да је наша у Сарајеву оне трговце и христјане препросте, како што су по Булгарији и Мацедонији људи и христјани, који се боје и дркћу од кметава грчкије владика. И зато узму га на зуб и у ненавидост све Сарајлије.

умерши — умрли; *факин (товароноша)* — носач, „амалник“; *на причесно* — за време „причесне“ (песма која се псва на естургији кад се свештеник сирема за свето причешће).

У то вријеме ратовали су Србијани с Турци. Који су били дошли до ријеке Дрине, која раздјељује и граничи Босном и Србијом. Зато Турци Сарајлије устраше се да не пријеђе Караџеорђије с војском у Босну и да се с њиме не дигну на оружје Бошњаци против ња; у исто вријеме саберу се сва турска господа у Сарајеву и договоре се да зову преда се од свије закона поглаваре, да се упоруче сваки за свој закон и нацију, да ће бити вјерни своме цару Отмановићу. И најприје зовну 12 прокуратура православне цркве, ће су ји Турци питами, оће ли се они упоручити за све христјане који прилажу к оној цркви, да ће бити вјерни турском цару, који су одговорили да оће бити вјерни, како су и до сад били. Ту су била и четири свештеника, међу којим један од оније горенмноватого јеромонаха Јаникије, који је ово мени у Рагузи све подробно расказивао, и био је тадај за пароха у Сарајеву. У тај дан није се налазио владика речени у Сарајеву, него је био изишао у села по епархији у гуљачину, а намјесто себе оставио реченога Киријака, свога граматика, који је намјесто њега у Сарајеву заповиједао поповима и христјаном. (И ово ми је исти јермонах казивао: када онђе није владике, остави заповјед онијем свештеницима, када оће служити св. литургију, да намјесто њега морају од његова граматика с метанијом искати вријеме и благослов. Ово је, каже ми исти јермо-

упоручити се — јемчити за кога; *христјаном* (З. п. мн.) — христјанима; *метанија* — клањање на коленима.

нах, и сам толико пута морао чинити. — Сада питам свакога, који буде ово читати, је ли ово икада у свијету било и чувено: да један свештеник иде питати од простога мирјанина благослов и вријеме, када полази у цркву служити? И ваљда не знаду гордељиве владике грчке да и цари благочестиви свештенику главу приклоњају и цјелују га у десницу, а не они мирјаном?).

Запитају Турци прокаратурѧ, ће им је владика, и оће ли они и за њега упоручити се да ће бити вјеран султану? Који су им одговорили да они не знаду куд је отишао из Сарајева, и да они неће за њега поруци бити. И паки упитају Турци ће му је граматик? Који су рекли да је у двору владичину. Нама' га пошљу Турци звати; и упитају га, куда је отиша владика, и ко ће се за њега упоручити. Који одговори показујући с руком на прокаратуре, да ће они за њ бити поруци, који одговоре: »Ми нећемо бити за њ поруци.« — Онда одговори Киријак граматик: »Ја ћу се за њ упоручити.« — Упитају га Турци: »А ко ће се за тебе упоручити?« — Погледа око себе на прокаратуре, молећи исте да се који за њ упоручи, али није био ниједан, зашто су га познавали од прије при Калинику, какав је објешењак био. Тако нама' узму га Турци и затворе у тавницу, и тај час пошљу дванаест Турака јасагђија, да нађу и доведу

мирјанин — световњак, грађанин; *приклоњају* — приклањају, сагибљу; *цјелују* — целовају, љубе; и *паки* — опет, по други пут; *јасагђија* (*јасагџија* и *јасакџија*) — пратилац, цро-

владику с његовијем млађијем и пошљу га у Травник к босанском везиру, и с њиме његова протосингела и архидјакона и реченога граматика, ће су неко вријеме стаћи у тавници, оковани у гвожђе. И штудирајући у арешту овај хитри лис, а има је неколике стотине дуката (цекина) код себе, знао је како ће се избавити арешта и оставити и издати свога цара и стадо Христово, њему продано.

А ваља и ово знати да код свије везира и папа налазе се у служби њиховој Грци до њихове садашње револуције, то јест: ћурчибаше, терзије и кухари, који су код папа и везира при њима као совјетници. Призове ји к себи и замоли исте, да би они молили везира, и да му кажу да је он вјеран своје цару Отмановића; и, ако га пушти из арешта, да ће му дати што год заиште. И тако чрез речене Грке погоди се с везиром (а то није ми познато колико), и што је имао неколико дао му је, а што му је остао дужан по њиховој погодби, даде везиру рцевуду (квиту), да ће му дати када покупи у народу обичну своју мирију, како му стоји у ферману цареву. Било је у квити означено и вријеме, за које му има донијети решто. Тако отпусти везир владика и његове млађе, и нама' пође по свој епар-

---

водич (који и брани онога с ким иде); *арешт* — затвор; *ћурчибаша* — ћурчијски (кухарски) старешина; *терзија* — талац, кројач (турског одева); *цару Отмановића* — османском цару (тј. свих Османовића или Турака, који се тако зову по оснивачу турскога царства *Осману* или *Отману*, који се родио г. 1259. и владао од г. 1288. до 1326.); *чрез* — преко; *мирија* — сваки данак (што владика узима од народа зове се *димиџа*, тј. данак од свакога дома или куће); *решто* — „гешто," остатак.

кију своју јунаци речењу мерицу, и кажеће сваки фишеци и робци по једнога или два Турчина, и њихово извешчење, које кажеће: да боје веће, да се њихову заложника својом узимају од њихово кнежевине, како у три и четири пута, него ми у султаноу фејомаку стоји заложник.

Потом се јунаци мерицу неколика месеца и приближавајуће се к Сави. Далеко Дмитровине, границама дуготривским, у то време прође и сроб ветове квантаце, коју је био вециру. И не видећи вецир владике, да му доведе рехто, пошаље неколика Турчина, да га нађу и к њему доведу. Кога су и нашли на најпосљедњем његову копаку у Босни код једнога кнеза, ње исти дочека Турке и угости онима домаћим вечером и ручком Турке, а сунше он кафом и ракијом, који су остали задовољни. И владика Венедикт ону ноћ приправи, по не знам откле добије, тријестинскије солдина илити $\frac{1}{2}$ (пол) крајцара и завије неколико фишека у карту: у сваки по сто реченије солдина, који фишеци значе сваки по једну кесу, сирјеч сто цекина у злату, и замотао у карту и свеже концем, и озго с једне стране метио по један цекин млетачки у злату. И ујутру покаже исте фишеке буљубаши и осталијем Турцима, говорећи њима: да он није обичао сву епархију, него да шаље по њима вециру

Дмитровина — Митровица (средско мосто у Србу); сроб — роб; квантаца — кванта, признаница; тријестински солдина — тришанска крајцара (управо $\frac{1}{2}$ крајца); карта — хартија; буљубаша — војничка или пандурски старшина.

речену суму новаца, како је у његовој квити. Видећи слијепи Турци у сваком фишеку озго по један златан цекин, мислили су да су све унутра цекини млетачки. Који пред њиовијем очима запечати исте фишеке с црљенијем воском (цером шпањом), а буљубаши дарује за њиов труд 12 цекина у злату, а осталијем Турцима по њиову достоинству, кому мање кому више.

И тако се Турци с реченијем новци врате у Травник к везиру.

Тај исти дан пошље владика свога Турчина јасагцију од конака његова дан ода далеко, да му доведе једнога попа свезана, лажући му да му није донио мирију од своје парохије. Турчин мора га слушати, зашто га он плаћа. Како је Турчин одлучио се од њега, а он је веће прије уговорио с христјанима, да му нађу лађу; и тај дан превезе се преко Саве са својим горе упоменутиим друштвом и с коњма у Дмитровицу, ће одстоји неколико дана у лазарету контумацију.

Сјутрадан доведе јасагђија попа и не нађе владику на конаку, ће га је оставио. Упита кнеза куда је отиша, и који му каже да је отиша у друго село. И тако јасагција с попом тражећи владику, најпослије чује да се превеза преко Саве у Дмитровицу. И тако

лазарет — болница (овде се разуме она, у којој су окужени и они што путују из окужених места издржавани одређени број дана ради проматрања); контумација — „котроманац“, тј. затвор, забрана да се дође у додир с другим светом (обично за четрдесет дана, од куда је и француски назив за то: quarantaine, тј. *харанте* или *карантин*).

се врати изабраним у Травнику у везире, касније
а понајчине да се не одлучи, јер је везир још
пикави да не изабере мушкетера и други при-
падници везира и везира изаберише.

Када дође везир Фиданга у Травнику,
који је био у Травнику пошле везира Травника,
ако га није, да му се везира. И јер је Травник
срети на путу изаберише изаберише, који везира
казне да је везира изаберише у Травнику у Травнику
и како везира да се везира да везира.

Ово ми је везира везира везира везира
кије, а везира везира везира везира
Станковић, који је везира везира везира
у Далмацију дошао.

Када дође везира везира везира у Тра-
тровици, пође у Петер-Варадин генерал-ма-
манди п. Шимшају и каже му како га је везир
у Травнику мучно у зрешту и да га је вјешао
за ноге и сламом потпаљивао, а ово је и мени
у Крупи исти владика казивао, кад је био
1813.-га љета и кад смо били још у љубави.
А његов протосингел ми је казивао да га није
вјешао ни мучно везир, него је ту даж казаво
Шимшају, и последије да га је Шимшај послао
Њих Ексцеленцију г. митрополиту у Карло-
вце, да му даде у који манастир да живи.
Митрополит га пошље у један фрунскогорски
манастир, како су ми казали, у Венек, хо је

мушкетерско — јувачки; а. Шимшај — јамичко пуковник
(барон) Симон или Шимшен, главни кокардант у оно доба у
Варадину, који је одржавао везе и са Србијом у Србији на премо
првога устанка; Венек — Фенек, манастир близу Немун.

живио неко вријеме. И не знам за који узрок из манастира побјегне у Биоград међу Србијане.

Али сам чуо да је из Травника везир писао у Беч преко њиова министра цесару, који се тужио на владикау, да је утекао из Босне у његову земљу и однио толике новце истога везира и другије трговаца, христјана и чифута, које је узео у зајам у Сарајеву, и да је цесар по везиревој прошњи издао декрет по Унгарији, ће би се нашâ таки владика, да се има уватити и Турцима у руке предати. И да је ово п. Шимшај преко свога некога пријатеља дао јавити реченом владици, да бјежи из царства аустријскога. Који је и побјегао у Биоград и седам мјесеци међу Србима живио, ће је нашао три Грка: владикау Леонтију и генерала Рудофиника и Недобу. И како су ми исти неки Срби, који су били у Биограду у српском сенату, казивали у Бечу 1815. года да је био почео нешто и међу Србима мутити против Срба су горе три именовата Грка, за које су га ћели Србљи утопити, како сам с почела у овој части казао: и тако из Биограда утече 1808.-га года и, за моју и мога отечества велику несрећу и немир, дође у Далмацију.

Стојећи ја овђе у Бечу три године, многи су ме Грци питали за реченога епископа и о његову опкожденију и поступању с христјани поради вјере наше. Којијем сам све узроке

исказао, и ја, будући курнос знати Краљевина отечество и воспитаније, питао сам његовије патриота из Македоније и Солуна, да ми кажу ће се родити, и је ли се у ком манастиру постригао. Многи су ми којекako казивали, али ми је најправније и достовјерније казао из Солуна г. Василије Риза, купец у Бечу, то јест, да он познаје сву његову фамилију и да му је отац Грк а матер Бугаркиња, и да му је отац кириџија и да има брата у Солуну чизмеџију, и да се зове не Пичаура него Полизовић, и да је он отишао дјететом у један манастир, зовоми св. Анастасија, далеко од Солуна двије уре ода. У коме манастиру јест стајао док се задјаконно, и послѣје да је у истом манастиру украо 6000 гроша и побјегао у Букорешт, у Каравлашку. И да се онђе казивао да је свештеник, и ће је служио летургију и совршива проче тајне црковне за три године. У то врѣеме дође из Солуна некакав купац Грк у Букорешт, који је добро њега познавао и како је покрао манастир опоменути. Зато, када види он реченога купца, побојси се да га не ода господару од Каравлашке и да га не уфате. Тај час сакрије се и ондале побјегне у Јањину к Алипаши, и код њега је служио три године за субашу.

курнос — радознао; *патриот* — сународник, земљак; *достовјерно* — поуздано; *кириџија* — „кириџија“, возар; *купец* (по руској) — трговац; „*господар*“ од *Каравлашке* — титула кнезова Влашке и Молдавије (пре сједињена у кнежевину Румунију), које је у стара времена био само народ, а од г. 1714. постављао их турски султан; *Јањина* — град и главно место јанинског вилаета у јевр. Турској (од прилике негдашњи Енир); *Алипаша* — види напомену горе на стр. 104. и 105.

И ово ми је сам он из уста казивао, кад је био осам дана у моме манастиру Круци. Како се растао од Алипаше и ће се учинио свештеником послије, — то ми није казао. И послије овога времена састане се неће с некијем протосингелом од манастира Синајске Горе, који протосингел даде му копије от свидјетелства свога манастира, да по Босни на исти манастир проси милостињу. Којијем је граматами (писмама) ђдао по Босни просећи, и у году 1805.-ом дође и у Далмацију тајним путем к мени у Задар, како сам описао у првој части на страни 424.¹ Који се врати из Далмације у Босну, ће послије до мало времена постане у Сарајеву епископ.

И горе речени синајски протосингел у году 1815.-ом дошао је у Далмацију у поћеру за Краљевићем, искати од њега испрошену по Босни милостињу на Синајски манастир, но није му дао ни крајцаре. Који га је, у манастиру Драговићу стојећи, клео и црсовао и казивао онијем калуђерима каква је Краљевић варалица и лажа без совјести. Ја нијесам видио овога протосингела, него су ми све ово казивали исти неки калуђери у манастиру Драговићу года 1819.-га.

Папоменуо сам ја у I.-ој части мога житија, како се у Цариграду постављају патријархи и епископи, и како је Краљевић постао

¹ У овом издању на страни 146. друге свеске.

Којијем је... — овде (као и на много места раније и даље у тексту) реч *који* стоји место он или тај; *грамата* — повеља, даровно писмо.

и како је у Св. Гори у манастиру Филотеу три године Турчин у цркви дјејствовао, а други кроз Леванат дјаконио и попио и у Тријешће дошао, и што се догађа у оном варварском владјенију противо канона свјатих отец и апостол. И све ово што сам описао — не за осудити никога (сохрани, Боже, и помислити!), него напомињем моме миломе роду, а сувише моме несретном отечеству, да у напредак слијепи грађани не би се преварили и слијепо и безрасудно примали себи за пастире, како што су епископа Краљевића, без да се и од кога извјесте о његову происхожденију, вјери и дјелами, а сувише о писменим свидјетелствам у чину и произведенију на степене црквоне до самога епископства. Јербо ваља знати да у ономе владању епископи гречески, када кога рукополажу на степене црквоне, не дају њима о том писменога свидјетелства. А нађе се која битанга и пробилјеска бесовјесна, и пође у друге провинције међу прости народ, ће га пико не познаје, и каже се да је свештеник или епископ; и тако дјејствују и извршују свете тајне црквоне протива канонов свјатих отец и апостол.

[Венчање Наполеоново с Маријом Лујвом и
Зелићева здравица]

Избрисао је ценсур много ствари из прве части, от којије не имам при себи оригинала, нити су ми овако смушчену у мисли и скорби

пробилјеска — пробисвет, „авантюраст“; *смущен* — смућен, збуњен; *скорб* — жалост.

могле доћи у вријеме да ји опишем на свом мјесту, а казао сам у првој части на страни 541.¹ како смо ми депутати имали посљедњу удијенцу код бившег императора Наполеона и отпушчени из Париза 1810. мјесеца маија. Ми, кад смо дошли у Париз по првој удијенци код императора, јесмо били позвати у његов двор на објед у дан пећелњи с многијем другијем из штата депутатима. Тако у биће наше и од другије принципа и министара јесмо били позивати на обједу. Император вјенчао се с Маријом Лујзом на 2. априла п. р. 1810. у капели зовомој Лувер. И из његовије двора идући кроз једну велику салу до речене капеле, у којој су присуствовали сви краљи и краљице, министри, маршиали и инострани посланици, у којој сали јест на обедвије стране по три реда стао и сједио 8000 душа најпрвије и от најизбраније Француза мужес(ког) и женс(ког) пола и иностраније, који су били ту позвати с билетима, ће сам се и ја налазио с мојијем друштвом: Бурићем и Стратигом. У првом реду били смо нас три до врата близу от речене капеле трећи, и гледали смо сву церемонију док се свршила миса и вјенчање. Од двора до капеле посред оне велике и широке сале била је прострта зелена чоха, куда

¹ У овом издању на стр. 225. друге свеске.

штат (по тал. *stato*) — држава; *Марија Лујза* — кћи аустр. цара Франје I. (1791.—1847.), друга жена цара Наполеона I. (1810.), после чијега пада војоткиња од Парме, Цјаченце и Гвастале; *Лувер* — Лувр, најстарији краљевски двор у Паризу, у кој се данас чува огромна збирка уметничких дела и старина, етнографски музеј итд.; *миса* — католичка служба божја.

је ишао император и Марија Лујза под балдакином златотканим, кога су над њима носили четири маршиала. И двије краљице, сестре Наполеонове, носиле су скуте од страг новој реченој императрици. Ишли су пред балдакином напоредо по два маршала, са шетрама или штапима от сребра и злата у десној руци, којје је могло бити 100 пари. А матер императорова, стара, именован Летиција, ишла је пред балдакином за маршиалима. Како су изишли из двора, ишли су до у капелу добар четврт часа, спроводећи њи једна славна музика. Сва су париска звона звонила и сви топови груквали, да су се све Тољерије и речена сала тресле од велике жеке, тако да су на многије прозорије стакла полуцала. А народ од 8000 душа, сви су викали по француски: „Да живи император и Марија Лујза!“ И с истом церемонијом тако и из капеле јесу се вратили у двор. Сав је Париз различитијем бојама од огња био освијетљен.

Био сам у мом животу и код другије славније дворова и цара, и то: у Бечу у вријеме блаженопочивших цесара Јосифа и Леополда, и при њиње владјејущему императору Францу; тако исто и при блаженопочившеј благочестивој и православној императрици ро-

---

са шетрама (по тал. изг.) — са свистровина, тј. с кардаским палицама (сертрил = скиитар је управо владарска палица, знак највишега достојанства и власти); *Летиција* — Maria Luetitia Ramolino (1750.—1836.), мати Наполеонова; *Тољерије* — краљ. палата (Tuileries), градина и двор некадањих краљева француских у Паризу (види напом. у I. свесци на стр. 65.); *име владјејущему* — који сада влада.

сијској Екатерици Второј у Кијеву, и у Варшави краљу пољском Станиславу, и у Венецији принципу Манину, дужду млетачком, исто и у Цариграду 1785. и 1786.; и видио реченије цара и краља корте, богаство и њиово великољепије, — али ми се показало најбогатије и најсвјетлије одјејаније при корти реченога бившега императора Наполеона, украшена златом и брилијанти. А овоме се није ни чудити: једно, што је Франца по себи богата, а друго, што су ђенерали и маршиали француски огулили и поробили у Европи толико краљевина, от којије све богаство собрало се било у Паризу, осим што су житељи и народ француски много просвјешчени и трудољубиви у рукодјелију. Како исто и овђе, у три године, што сам видио у Аустрији њемачки народ, који сви посве добро живу, одјевени и обувени, и ништа им не оскудјева, како у нашему славјаносрпском народу, колико сам искусио куд сам ходио по Европи, а особито у мом несретном отечеству Далмацији, не будући трудољубиви.

Послије вјенчања императора Наполеона с Маријом Лујзом, трећи дан пошао је из Париза у град Компјење, са свом својом кортом, ђе смо и ми и многи депутати тамо морали ићи, за представити се истоме на удијенци и за искати отпушченије вратити се у отечество. И дошли смо к њему у петак вече, и

корте — дворови; *одјејаније* — одеело; *Франца* (по тал.) — Француска; *рукодјелије* — рукотворство, занати; *Компјење* — Compiègne, франц. град на реци Оази, с чувеним замком (у ком су радо становали француски краљеви) и с лепом шумом.

приказали се његову министру и првом секретару од штата г. Алдини, а у суботу ујутру били смо позвати и ми, како и многи други депутати, с билетима у његов двор. на објед, ђе је било до 100 прсона на томе обједу. Али по њову обичају иде се на објед око 5 ури после подне. Једући и пијући вино и различите ликворе, а особито вино шанпањско, које је мени најповољније било пити и које ми је било поугријало главу, ђе је сједио до мене мој друг г. Георгије Ђурић, из Задра, Србин; и сједећи на обједу више од двије уре, и стојећи сви весело, и ја мислећи и у себи расуждавајући како у толико прсона нико неће да напије у здравље домаћиново, који нас овако добро части, како што је обичај у нашем српском народу, а то чине и многи Талијанци: — за ово упитам код мене реченога Ђурића, који ми одговори да тај обичај не имају Французи. Кому ја одговорим да ја мога српскога обичаја нећу губити, него ми долази воља да ја наздравим маршалу Дуроку у здравље домаћиново. — Ђурић је помислио и одговорио ми је: „Ако то и учиниш, што није у Француза обичај, неће те за то врћи у арешт.“ — Донесено је било на сто, послије толико различитије јела, и печење. Тако побојим се да се брзо не устане и да нећу имати вријеме наздравити Дуроку: узмем чашу и налијем шанпања, и устанем на ноге и речем Дуроку:

секретар од штата — државни секретар (министар); *ликвори* — ликври; и *стајали сви весело* — и сви весели; *Дурок* — маршал Наполеонов (види напомену на стр. 218. друге свеске).

— Eccellenza. Io faccio questo brindese alla prosperità di Sua Maesta gran Imperadore Napoleone e alla Sua Augusta carissima sposa Imperatrice Maria Luigi. Eviva Imperatore Napoleone! Eviva Maria Luigi! (Ецеленца. Ја чиним ово напијање за благополучије домаћина Јего Императорскога Величества великога Наполеона и његове дражајше супруге Императрице Марије Лујзе! Да живи Император Наполеон! Да живи Марија Лујза!).

Испијем чашу и сједом. Ја сам мислио да ће сви одговорити: „Eviva Imperatore! Eviva Maria Luigi!“, али нико ни ријечи не одговори, но осташе као зачуђени и нешто почеше један с другим шаптати. Ја сам се мало и застидио, али што би би! — Император сједио је у другој до наше сали с императрицом и другијем краљи и краљицама на обједу. И тај минут пошли су му камаријери (камер-дипнери) казати, који су нас служили. И послѣје кажу ми како су се смијали и чудили моме напијању. Ја сам размишљао како ћу се изговорити и извинити код Дурока, да ми опросте што сам узео они слобод.

И до мало послѣје устали смо иза трапезе и пошли у другу салу, где смо пили кафу и рузолију. И ту ми дође један господин, који је био, су пет другије, депутат од Милана, а рођен Млечанин и фамилије велике, који ме стаде грати и љубити, говорећи ми: да му је милије што сам ону здравицу учинио него да

благополучије — срећа; *камаријер* (камер-дипнер) — собар, собни слуга; *рузолија* — „розолија“ (врста ликера).

му је ко дао 1000 дуката, додајући ми и ово: »Нека знаду Французи какви је поданика вјерније имала република млетачка!« — Кому сам се извињавао. Тако у оноликој господи нађем и принципа маршала Дурока и кажем му да ми опрости, што сам узео слободу њему напити за здравље императорово, који ми одговори да се за то не бринем и да је то посве било мило императору. И послије нама' пођемо сви у придворни театар, ће смо провели вријеме до по ноћи.

Сутрадан у неђељу по миси у једној великој сали око 200 прсона чекали смо из цркве императора, који нам је дао удијенцу и нас отпустио с онијем ријечима, које су означене у I.-ој части на стр. 541.¹ и прочита. Ово су Французи нама' вргли у новине француске и талијанске.

[Браћевић тражио унијатски катихизис и осамнаест учитеља унијатских]

Ово пишући, дође ми на памет, што ми је казивао један Грек, православни христјанин и чесни човек, родом из Македоније, који живи од неколико година у Бечу, кад је био у Бечу 1819.-га года много пута упоменути отступник од православне источне св. матере цркве, како је он искао од двора да му сачини један унијатски катихизис, и то-

¹ Види у другој свесци овога издања на стр. 225.

вргли у новине — метнули у новине (објавили у новинама).

лико стотина еземплара да му пошљу у Далмацију за његово мнимо греческо семинарио, на који катихисис да се потпише исти Грек, Паполако зовоми, аки би га он на свијет издао, и под завјесом лажи био би восточнога вјероисповједанија. Овоме истоме Грку долазио је од двора један министар понуђавати га и молити да се он потпише на они нови катихисис. Који је њему одговорио да он то ни по који начин не може учинити, нити да он зна српскога језика, који катихисис мора бити употребљен за српску, а не греческу нацију. И на том је овај посао с њиме окончен.

Сувише Краљевић је искао у његовом представљеном плану 1819.-га [года], да му даду 18 унијатскије учитеља, тј. за школе нормалне у његовој епархији, које му је и обећано било од министра Саурау, како се види од његова писма, дата истога года на 4. фебруара. И у овоме истоме году био је послат из Беча један римски поп, родом из Далмације, који се је учио пет година у Бечу у колеђу и семинарију бечком и кога сам ја у Задру познао 1820. прије него сам позват у Беч. Он је био опредјељен за директора (надзиратеља) овије горе именоватије школа, који је још прије мога позова у Беч ишао по Далмацији, визитирати и мјеста наћи и опредјелити, ће би се могли намјестити речени учитељи. Али мислим и расуђујем како, захвалећи Богу, нијесу за сад остали ни утврдили се у Шибенику

еземилар (по тал.) — „еземплар“, примерак; *мнимо* — тобожње; *аки би* — као да; *школе нормалне* — основне школе.

послати лже-апостоли, тако се надам да ни они, који су се мислили послати за 18 школа, за сад неће доћи.

Али се бојим и дркћем да послѣ мене и оније данашњије находјашчије се у животу христјана мало по мало и с временом оће се уселити упљувак у цијело и здраво тијело христјанско. А особито бојим се да ће почети с главе, кад год почне, како исту главу не избира синод восточнога вјероисповједанија, и како неке духовне прсоне сами траже код цара, и то чрез римскије епископа у Бечу, да буду пастири цркве восточне у Далмацији. — Али сам једини Господ Бог море нас сохранили и своје стадо у цијелости православне вјере уздржати и духом светијем задахнути нашега цара, да својим правосудијем даде свободу и зашчишченије у закону народу далматинском восточне православне цркве, како и прочим народом у своме пространоме царству.

У овој части мога житија што је из I.-ве искључено којешта међу папѣри мојијем нашао сам и овђе приложио, има нека част написата на језику талијанском, које пишући овђе у прѣши (хитоћи), а сувише у страху, нијесам имао времена превести на наш језик. Него препоручујем љубитељу рода нашего, кому ову повјеравам, да се он потруди наћи кога вјерна преводчика, да преведе на срп-

лже-апостоли — лажни апостоли; *находјашчије се* — који се налазе; *зашчишченије* — заштита, одбрана; *преводчик* (ио руском) — преводилац.

ски и с временом изда на свијет и прочитаја. И од данас, ако будем у числу живих, и случи ми се штогод важно, додаћу и вручити истоме, како и ово и прочитаја. Овђе попови швапски дали су ми име да сам втори Фоцио.

Ово окончавам у Бадну на 26. јулија 1823.

Герасим Велич,
 АРХИМАНДРИТ МАНАСТИРА КРУШЕ
 И ВИШЕ ВЕНЕАРНО ГЕНЕРАЛ У
 ДАМАДИЈЕ И ВОДИ КОТОРСКОЈ.

[Одлазак у Будим крајем 1823. г.]

Био сам овђе окончано, али ћу још овђе додати. Повратим се из Бадна на 1.-ви октомврија 1823. и кажу ми у полицији да је дошла заповјед, да ми даду пасош за Будим, и да је закаснила царска заповјед, а у великој полицији казато ми је да је још у јулију од цара дошла заповјед, да ми се даде пасош за Будим, него ми га апошта нијесу дали док прође вријеме од бања, за да не идем. И онда ми га не ћијау дати, говорећи да је прошло вријеме од бања. Али сам ја хотио поћи, ако ништа а оно да прошпацирам послје три године и да се видим с мојом љубезном нацијом и с пријатељи. И партио сам из Беча на 6.

вручити — предати (у руке); *втори Фоцио* — други Фотије, тј. као што је био чувени цариградски патријарх *Фотије* (858.—891.), који се истакао као јак супарник наше Николе I., те га овај, држећи себе старијим, хтео свргнути (863.) с патријаршког престола, чему је следовала одлука цариградског црквеног сабора, којом се наша Никола I. (867.) одлучује од прве; познат је и сада т. зв. *Фотијев комоканон* (зборник црквених закона); *апошта* — наредба, нарочито; *за да не идем* — (по тај.) да не бях ишао; *не ћијау* — не хоћаху; *партио* — отпутовао.

октомврија р. и бавио сам се у Будиму и Пешти један мјесец дана, гдје сам нашао пријатеља и Срба трговаца из Србије, и из Сарајева господара купца Гаврила Станишића, с којијем сам се много разговарао, обједујући заједно у Пешти у бирцаузу, а сувише о епископу бившему у Сарајеву прије, а послије у Далмацији. Овај ми је трговац казивао и увјеравао да је упоменути епископ Краљевић ишао три године по Румелији с разбојници, зовимим кесеџијама, и да је то познато свој Босни и свему Сарајеву. И ево из каквије прсона постају владике у ономе варварском царству. И ово ће, море бити, мало који читатељ вјеровати, али ја вјерујем, зашто сам искуством познао у Цариграду и више подобније и згадљивије дјела по турски.

Спроводио сам у Будиму и Пешти ово кратко вријеме весело, частећи се у браће љубезније Срба, а особито код господина фишкала Михаила Витковића и г. Петра Раича, тако и код господина епископа Дионисија Поповића и у прочије. И послије сам се вратио у Беч, и на 13. нојемврија р. благополучно стигао.

[Нове молбе цару за отпуст из Веча]

Све сам држао на памети царско објешчаније по толико пута, да ће ме отпустити,

Румелија — име пекадашње турске области (у Јевропи), која је обухватала Тракију и неке делове Македоније; *кесеџија* — „кесеџија“, турски хајдук (разбојник) на коњу; *Михаило Витковић* — асесор арадске, чападске и хевелске жупаније и чувен српски песник и приповидач првих десетина овога века

ако не у отечество а оно барем у Венецију. И тако на 4. декемврија римски 1823. предам у руке царске ову прошњу, која се овде види.¹

Кад сам предâ ову прошњу цару, рекао сам му: — Ваше Царско Величество толико пута ми је обећало да ћете ме отпустити у отечество, када Краљевић буде отиша̄ из Далмације и Ви другога епископа пошаљете на мјесто њега. — Који ми је одговорио да се Краљевић саде налази у Падви и „истина је да сам ти ја то обећао, али по закону римске цркве не море се један епископ дигнути до смрти, кад му је једном дата црква и епархија.“ — На ово сам му ја одговорио: „Ваше Величество! Тако је исто и у нашој восточној светој матери цркви, који епископ јест избран по закону и канонам свјатих отец и апостол. А Краљевић је избран у Далмацији при француском владању противу канонов восточне цркве. И ако, В. В., мени не вјерујете, благоволите писати и за ово питати Њих Ексцеленцију господина митрополита от Стратимировић, и онда ћете се увјерити да вам ја праву истину кажем.“

По овијем царскијем ријечма нама' сам се метнуо у сумњу да исти Краљевић јест послат из Далмације на вријеме и, море бити, да води при двору с народом христјанскијем процес и ради да га уздржи двор у Далма-

¹ Види у „Прилозима,“ на крају списа, бр. 72.

(1778. — 1829.), који се више прославио као наварски песак; Краљевић (се) саде мал. у Падви — пензионера г. 1823., доцније је Краљевић живео и умро у Младцима г. 1862.

цији. И међу овим разговором обећа ми се дати заповјед, да ми се даде пасош за Венецију и да ми се врате моје вещи, то јест куфер с портрети, које ми је полиција однијела на инквизицији 6. августа 1822. — У овоме сам га запитао: од кога ћу искати за моје отпуштење декрет. — Који ми одговори: „Од министра од полиције.“ — Кому сам рекао да сам ја толико пута ишао истоме министру Седлицком, и никада ми није допуштио преда се, тако ни с којијем консулјером његовим говорити, „него просим да дате заповјед на графа Саурау.“ — На ово ми цар одговори да је на ме министар љут, зашто је утврдио у главу да сам ја узбунио народ против Краљевића и учитеља унијатскије. — Кому сам одговорио: „Ако море то освједочити Краљевић, министар има законе Вашег Величества у руку, па нека ме суди по истоме и педипше (казни),“ и прочита. Овђе ме је отпустио.

Послије ове удијенце размишљао сам сва што о владици и о горе реченом с царем разговору, судио сам за благо да представим цару каноне источне цркве о избранију епископа источне [свете] матере цркве, које каноне и овђе означајем:

Собора седмаго вселенскога глава 18-та, правило 3-ће овако говори: *Всјакоје избраније и поставленје от мирских властеј не твердо јест.* — У лаодикијском собору глава 10-та, правило 13-то: *Нест епископа сеј, иже мирским чловјени избран будет.*

вещи — ствари; *инквизиција* — претрес, претраживање; судио сам за благо... мислио сам да ће бити добро...

— У собору антиохијском глава 9-та, правило 21-во, и собору сардинском глава 14-та, правило 2-го: *Ашче кто од града во град пришед и молви творит, от народа примаја себје поборники, да глагољут: жељем и молим сја да будеш нам епископ, тој ми на самој кончиње непричашчен.* — И свјатих апостол глава 1-ва, правило 30-то: *Ашче котори епископ мирских кназеј или људеј помошчију примет црков, да извержет сја и отлучит сја; и правило 14-то: Не восхишчати епископу престола чуждаго, ашче и граден јест.*

Ове сам каноне чинио превести на њемецки и латински језике, и на 18. декемврија 1823. предао сам цару, говорећи му:

— Ваше В[еличество]. Ово су канони источне цркве, и виђешете је ли Краљевик у Далмацији правилни епископ. — И овђе ми је рекао:

— Он би морао остати на својој епархији, али би га убили. — Кому сам одговорио:

— Ви сте господари чинити што оћете, али онај народ никада неће бити с њиме миран ни задовољан. — И тако ме је отпустио...

Послије овога на 3. јануарија 1824. пише ми комесар од полиције овај билет:

Al reverendissimo Gerasimo Zelich, archimandrita.

Si compiaccia di venire da me entro oggi dovendo comunicarle la risoluzione sopra la di Lei supplica.

Sono frattanto con tutta stima

Il di Lei

Devotissimo servo

Hopfen, consiglier imple.

[Пречасном Герасиму Зелићу, архимандриту.

Изволите доћи к мени данас, јер имам да вам саопштим одлуку о вашој молби.

Међу тим јесам с највећим поштовањем Ваш

Најоданији слуга
Хопфен, царски сав.]

Исти дан пошао сам к њему, који ми стаде говорити, држећи једну карту у руци: „Ово је заповјед од министра велике полиције, да избереш: оли волиш поћи у Верону оли у Будим, или да останеш у Бечу? То да ми нама¹ кажеш, зашто морам данас одговорити министру. А о Венецији и Далмацији, за сада о том да не мислиш.“ — Кад сам ово чуо и разумио, остао сам ван себе, одговарајући истом комесару: да је мени цар по толико пута обећао да ће дати заповјед, да се отпустим поћи у Венецију, а не у Верону и у Будим; и, ако цар помањка својој бесједи, ја више нећу вјеровати ни у Бога. — Он ми на ово одговори да је и цар човек како и ми. — Кому сам рекао да у Бечу има и више цара, „и ја данас не могу одлучити по тој резолуцији ће имам поћи, него морам још једном поћи цару на удијенцу, представити му другу моју прошњу,“ од које овђе прилажем копију.¹

Послије нег¹ сам ову прошњу цару предао, дође ми ови билет:

¹ Види у „Прилозима,“ на крају списа, бр. 73.

Sigr. archimandrita.

La prego di venire da me questa matina fra le undici e le dodici ore.

Dall' ufficio, 12. gennaio 1824.

Норфен
I. R. consigliere.

[Госа. архимандрите.

Молим Вас, да дођете к мени јутрос између једанаест и дванаест часова.

Из канцеларије, 12. јануара 1824.

Норфен
ц. кр. саветник.]

Кад сам му дошао, казао ми је да не служе ништа више моје шуплике, представљене цару, него да одговорим и одлучим ће желим поћи: у Верону или Будим или у Бечу [остати], и да му нама' писмено одговорим. Кому сам и одговорио други дан и послао у његово officio. И кад је прочита моје објављеније, није им било по вољи. Зато пише ми и ови трећи билет:

Sigr. archimandrita!

In quanto alla dichiarazione da Lei rimessami oggi, m'accade pregarla di ritornare da me domani mattina alle ore 10, onde io possa farle rimarcare che sia assolutamente necessario di cangiare in qualche parte la suddetta dichiarazione prima di presentarla alla superiorità.

Dall' ufficio, 15. gennaio 1824.

de Norfen,
I. R. consigliere.

[Госа. архимандрите!

О изјави коју сте ми данас поднели морам Вас замолити да сутра у јутро свратите к мени у 10 ча-

сова, како бях Вам могао извести напомене, због којих је преко потребно да се у неколико измени поменути изјава пре него што се поднесе старијој власти.

Из канцеларије, 15. јануара 1824.

де Холфен,
ц. кр. саветник.]

Који ми је казао да овако напишем и презентам, како се овђе види од ове копије:¹

[Царска краљевска главна управа полицијска саопштила ми је највишу одлуку на моју поднесену молбу, да ми се према њој не допушта нити се настанити у Млецима нити се за сад вратити у отаџбину, него да могу или остати у Бечу или живети у Верони или у Будиму. Пошто морам с места о томе изјавити своју одлуку, изјављујем да сам намеран прећи у Будим, јер тамо има црква мога закона, те могу вршити своје свештеничке дужности и очекивати даљу највишу одлуку, да се вратим у своју отаџбину.

У исто време усуђујем се препозитно замолити милост царске краљевске високе полиције, да ми поврати ствари моје заједно с уверењем о мојој невиности што се тиче клевета, које су ми неправедно нанесене, и преметачине чињене 6. августа 1822.

У Бечу 15. јануара 1824.

Герасим Зелњ,
АРХИМАНДРИТ, ПРЕЂАШЊИ ВИКАРИО
ГЕНЕРАЛЕ ГРЧКОГА НЕСЛЕДИЊЕНОГА
ЗАКОНА У ДАМАЦИЈИ.]

Послије нег' сам ово по њеној вољи објавленије дао; чекао сам да ће ми послати пасош за Будим, да пођем који дан поживљети међу христјани и својом браћом Србима, а може бити и кости моје оставити у Будиму.

¹ Оригинал види у „Прилозима“ под бр. 74.

Не видећи пасоша, тако пишем у исту дирекцију, како се овђе види:¹

[Угарској краљевској главној полицији.

Потписани моли да му се милостиво да пасош за Будим, куда жели отићи до мало дана, да онде остане и даље, као што је разложио у својој ранијој молби. Поврх тога моли да се у исто време нареди да му се у Будиму исплаћује пензија, јер без тога не би могао опстати.

Осем тога опет се усуђујем молити правду царске краљевске највише власти, да ми врати моје ствари заједно с уверењем о мојој невиности.

У Бечу 27. јануара 1824.

Герасим Зелиб,

АРХИМАЈОРТ, ПРЕВАШЊИ ВЕКАРИО
ГЕНЕРАЛ ГРУКОГА ВЕСУДЕНЪЕНОГА
ЗАКОНА У ДАЛМАЦИЈИ.]

Горе упоменути канони, које сам представио цару на 18. прошлога декемврија чинили су да ме не пушти у Венецију, а још мање у отечество. И, како што сам расуждавао по ријечима царскијем, да Краљевић не води с народом процес потајно, и при двору и у Задру при гуверну не тражи да опет он остане у Далмацији, и резиденцију му може бити даду у Венецији намјесто првије митрополита Типалде и Фаџеа, који су били римској цркви прешли, и послје њи дошао је 1783-га года Софроније Кутовали, који је имао титул архиепископски и митрополит филаделфијски, који је био послат с благословенијем

¹ Оригинал види у „Прилозима“ под бр. 75.

резиденција — столица (епископска); Софроније Кутовали — види напомену о њему на 65. стр. друге свеске.

и потврђенијем от патријарха цариградскога и који је имао под својом власти све цркве православне источнаго вјероисповједанија, које су се находиле у Далмацији и Истрији и Боки Которској. Кому су ишли клерици из Далмације за рукоположеније и који се почитовао за православнога сина свете источне матере цркве. И моје сумњеније и расужденије бојим се весма да не погоди, а вријеме ће све показати и открити, будући да га двор и све министерство, како и задарско гуверно, весма зашчишчавају, да по његову јавном објешчанију произведе свој план у совршено дјјствије у епархији далматинској.

Овај *Додатак* писат је у итности, и како је која карта на руку долазила, онако сам је и преписао овђе, нити су епоке могле ми доћи једна за другом; него, који буде имати ревност и жељу, да ји на чисто и у ред постави, које врућо препоручујем ономе моме пријатељу, кому повјерјавам ово исто, да би се он постарао и поревновао с својијем временом на свијет издати по желанију многије великије прсона и христјана нашије, и прочаја.

У Бечу, на 25. јануара 1824.

[Зелић добива пасош и одлази у Будим 1824. г.]

Послије ове у кратко горе означене пропње от 27. јануарија представљене у дирек-

зашчишчавају — бране; *карта* — хартија.

цију от полиције, да ми даду пасош за Будим, потезали су ме и оклијевали мјесец по мјесец, и радили су да ни ово не оислуже, како ми је цар дозвољено да изберем остати у Бечу или да изберем поћи у Италију, у Верону, или у Будим, а о отечеству и Венецији за сада да не мислим. Видећи ја што из овога мога толико пута прошенија неће ништа бити, намислим и паки поћи цару и тужити се да ми не даду пасуша за Будим; и веће смислим да ће бити ова моја десета аудијенца посљедња код цара. Расудио сам да му ови посљедњи пут представим и опишем све моје житије и избраније на викарство у отечеству, потвржденије сената венецијанскога, тако и аустријске комисије, исто и под француским владјенијем у Далмацији, тако и све атестате, оригинале и копије, од мојије услуга вјерније под три владјенија у моме отечеству, — и то све у једној мојој прошњи по алфавиту, које ми може све освједочити исти атестати, и да се цар увјери о свему што му представљам у овој посљедној мојој прошњи на 7. априла 1824. у језику њемецком, коју сам превео на српски језик и от које овђе прилажем копију ову.¹

И будући да сам био додјѧ (досадио) цару, није ме ћно себи пустиги, него је послао секретара от кабинета, зовомога Зебај, родом Талијанац, да њему кажем шта желим. И тако предам истоме с атестати ову шуплику, кому

¹ Видя у „Прилозима“ на крају списа бр. 76.

не оислуже — не изврше; атестати — сведочанства; алфавит — азбука, буквница; шуплика (surplica) — молба.

сам казао и молио га, да каже цару како ми не даду пасош за Будим. И цар је нама' дао заповјед, да ми се даде пасош, кога сам до мало дана добио.

[Прилог за потврду аустријске тежње за
увођењем уније]

Года 1819. из Задра један консилијер од товерна путовао је по Далмацији у визиту, који је мени био познат прије при владању аустријском у Далмацији. Он је примјетио клер, восточнога вјероисповједанија, како су попови сиромаси и у своме одјејанију неуредни, а сувише слџепи и непросвјешчени у ученију; и по његову поврашченију у Задар ја сам га пошпао поздравити; и у дугом разговору стаде ми казивати како су наши попови по Далмацији неуредни и непросвјешчени и њоранти и да му се гадило (грозило) на исте погледати. — Ја сам му одговорио:

— Господине! Како ће они бити учени и просвјешчени, када има више од 150 година да под владањем венецијанске републике нијесмо никада имали до данас епископа ни семинарија нити школа нормалније, ће би се могаи учити и просвијетити и клер у ред поставити? — И он ме упита:

— А да ће сте се учили и посвјешчавали?
— Ја му на то одговорим да нека дјеца ишла су у манастире, и по неколике године, слу-

и њоранти (тад.) — незналице; *нормалне школе* — основне (народне) школе; *посвјешчавали* (погрешно и. *посвештавали*) — посвећивали.

жећи калуђере, учили су се; и који пожелели остати у манастиру, обуче се у чин монаше-ски, а неки пођу дома и ожене се, и послѣје с пашапортом од гуверна пођу у Црну Гору либо у Кроацију оли турску Босну до епископа, и тако би примали чине црковне. И, ако би који мирски свјашченик имао сиџа, он га научи оно што и сам знаде, и тако га пошље запопити, и остане на парохији насљедником на мјесто свога оца. — На ово одговори исти г. консилијер:

— Зашто се ви и сав клер грчки не соједините с римском црквом? Онда би вам дао-цесар семинарио и школе уредио на своје тро-шку, и тако бисте просвијетили сваком нау-ком ваше отечество и нацију. — Чујући ја ове-ријечи, дође ми на памет епископа Краљевића. поступак и намјереније, који с гуверном шап-ћаше и с њима у споразумјенију и согласију за ово бијаше. Кому ја одговорим:

— Господине! У Далмацији никада се-није чула та унија, него је у Далмацији на-род једна част римске цркве, а друга восто-чне, и ја паметим у моје дјетињство да су римски епископи, у споразумјенију с властију млетачке републике, хотјели силом увести унију у цркву и народ восточнога вјероиспо-вједанија, и за тај узрок у году 1774. побјегло-је из Далмације више од 1.000 фамилија во-сточнога вјероисповједанија: неки су одселили у Сријем и Банат, а нека виша част у турску

либо и оли — ван; паметим (од паметити) — памтим; виша част — већи део.

Босну, и то за не промијенити свој закон. — Који ми на ово одговори:

— Има у цесара доста бајунета, и неће више моћи бјезати у турску земљу, и мораће се грци рано о касно сојединити с римском црквом, зашто је овака максима уређена од давно у двору аустријском. — Ја му додам на ове ријечи: како је покојна императрица Марија Терезија силом хотјела у Банату да се сједини народ источне цркве с римском, и у оно вријеме многе су фамилије побјегле из Баната у русијску империју и населили необитајемују провинцију, коју су Руси назвали *Нова Србија*, у којој сам ја био годa 1783-га, ђе сам нашао славне генерале: Токелију, Чорбу и Хорвата, и многе друге официре и све старце, који су ми казивали да су из отечества побјегли за узрок, што им није било слободно живљети у свом закону. И ово сам му казао: да паметим како је у году 1777.-ом била у Вршцу велика смутња поради уније, и за мало да народ није убио свога епископа, који је хотио сојединити своју епархију с римском црквом. И ту су га катане једва отеле од смрти, ђе је погинуло толико црсона мушка и женска пола. — На ово ми исти одговори:

— Шта је онда било, сада не ваља спомињати. — И на овоме се свршио с њиме мој разговор.

грци — православни; (рано) о (касно) — (пре) или (после); *максима* — правило, начело; *необитајемаја* — у којој нико не живи; у *Вршцу велика смутња* — помиње се и у I. свесци овога списа на стр. 50. и у Доситијевој *Животу и прикључ.* на стр. 80. друге свеске (Задругиног издања).

Он је са мном водио ови разговор, може бити, да ме искуси и да види шта у мени лежи, мислећи он да ја не знам Краљевића намјереније и план, који је сачињао с истим гуверном, како би своју епархију сојединио с римском црквом. Које дјело јест изишло јавно на свијет љета 1820., и за тај узрок овђе у Бечу држе мене у арешту, ово су пасане три године, живљећи у надежди да ће ме једном отпустити у моје отечество послвије толико мојије умилније, представљеније цару пропшенија, како писмено тако прсонално и усмено. Истина је да ми је сваки пут цар обећава̄ да ће ме отпустити, али никада не видим што је река̄ да је извршио; и многи ми пријатељи и христјани кажу да ће ми бити исто како и покојном Бранковићу, и да ме нигда неће отпустити, и прочитаја.

Не знам које године Јего Императорско Величество јест писао Њих Ексц[еленцију] г. митрополиту от Стратимировић, да би он сојединио цркве восточне с римском грчки календар. Кому Јего Ексц[еленциј] јест одговорио по на дуго с фундаментом и с правијем доказателствима да то ни по који начин никада не може бити ни учинити — за узрок што би се могао восточне цркве народ узбунити и његов живот у великој опасности бити. Када је цар примио оваки одговор, оставио је Јего Ексцел. у миру. И кад сам био ја у Бечу у

пасане — прошле; *покојном Бранковићу* — самозваном деспоту Ђорђу Бранковићу (види и сиреда стр. 174); с *фундаментом* — основано, с разлогом.

вријеме европејскога конгреса года 1814. и 15-га, казивала ми је једна велика прсона по пријатељски да је чуо и разумио од некије минаис[тара] да је цар говорио: док је Стратимировић жив, да он не море с њиме ништа учинити. И колико у царству има епархија празније без свога архипастирја, и колико је пута Њ. Е. писао и цара просио за собраније по закону и привилегијама српскијем, да скупи синод у Карловције, за изабрати епископе на удове епархије, и још није добио од цара тога позволенија. И од овога се види да горе упоменути у Задру консилијер, што ми је казивао за максиму дворску, све ми је истину казивао. И по овоме видим да ће посве касно и у Далмацију дозволити и из царства свога дати епископа Србина и правога сина наше свете православне восточне матере цркве, како је народ далматински и по два пута представљао Јего Величеству своје умилне прошње.

Стојећи овде у Бадну, спознао сам се с једним Нијемцем, који зна талијански, родом из Нидерланда, и који је у служби при пемској канцеларији и графу Саурау. Који ми је расказивао како су три Грка, турски поданици, који живу у Бечу, били осам мјесеци прошлога года у арешту, за узрок што су пи-

---

... *има епархија празније* — у то време (па и дуго доцније) биле су без црквеног поглавара српске православне епархије: арадска, вршачка, горњокарловачка и темешварска; у *Карловције* — у Карловцима; *епископа Србина* — добила је двапутнава, бокочотрска, дубровачка и истарска православна епархија истом године 1829. у лицу потоњег патријарха српског *Јосифа Рајачића* (20. VII. 1785. — 1. XII. 1861.); *немска* — чешка.

сади некаква писма у своје отечество, за које је дознала полиција. И послѣје су пуштени, које и ја добро познајем, и питали су пашапорт, да пођу у своје отечество, и ни по што ји не пуштају. За које представљали су цару своје прошње, да им се даде пашапорт, и сваки пут обећавао им је дати заповјед, да им се даде пашапорт, али га још никада не могу добити, како ни ја за узрок што ме је облагао познати у Далмацији мој непријатељ, да сам ја 1821-га года из Беча послао толико стотина мојије портрета и циркулара у Далмацију, Босну и Ерцеговину турску, да се христјански народ дигне на оружѣје против Турака, Грцима у помоћ. И са свијем тијем да ми је полиција дошла года 1822. на 6. августа учинити инквизицију и понијети ми све карте, и нијесу ништа нашли него да је од непријатеља била сплетена лаж и клевета, и ово да ми највише препјатствује за моје отпушченије у отечество. — И исти ови Нијемац казао ми је: докле се гођ не смире Грци с Турцима, да нити ће мене ни она три горе речена Грка отпуштити у своје отечество. И, ако је ово истина, што ми Нијемац каже, докле се Грци помире, Бог зна колико ће времена пасати: у томе могу ја и кости оставити у Бечу! —

Прилажем овђе мој циркулар при мојем отшествију у Беч.¹

¹ Види у „Приказима“ бр. 77. У писму се (мисаком 14. јула 1820. у Задру) Велић врашта са свештеницима и с наро-

китали — тражили; и са свијем тијем да... — в покрај свега тога што ...; препјатствује — спречава.

[Краљевићев први оглед о римском катихизисом]

Напоменуо сам у првој части мога живота на стр. 505.¹ о декрету Наполеонову, у ком допушта восточнога вјероисповједанија славјано-српском народу у Далмацији имати епископа и капитул и семинарио, и да буде један синод од 40 прсона духовније и свјетовније, који се и свршио истога года, у коме синоду јест био президент гувернатор генерал Дандоло и његов секретар Дероши. У овоме синоду био је за секретара и за писати вербале илити дјела о урежденији неки из Шибеника Андреј Руђери. У посљедноме сесиону и свршетку од синода речени президент Дандоло напоменб је у синоду да се прими од истога синода и уведе у Далмацију катихизис римски. И нека част од синодалније ово су му одобрили, и у књигу од урежденија речени секретар Руђери био је записао да се прими Овђе ми је нама' дошло на памет да је Краљевић су три четири Грка који су у синоду сједили предобили и напутили реченога президента, да ово напомене у синоду. И, видећи ја да нитко от синодалније прсона против овога неће да стане и рече президенту да то

дом у Далмацији, јављајући им да, на позив царев, одази у Веч, и моли их да чувају своју православу веру.

¹ У овом издавању на стр. 196. друге свеске (у „Прилозима“ на крају списа под бр. 31.).

Дандоло — гуверниер Далмације после Мармонта (види напомену на 173. стр. II. св.); вербал (или дјела о урежденији) — записник; сесмон — седница; от синодалније — од чланова синода; књига од урежденија — записник.

не море бити никада, — или су се стићели президента, или су гледали на њихова викарија, да се то њега тука (тиче), — онда ја сам, сједећи с десне стране председентове, устао и казао да то никада не море бити, нити ће далматински клер и народ примити катихисис римске цркве, будући да ми имадемо наше цркве катихисис. И послѣје овије мојије рѣчи неке прсоне почеше говорити да би то било добро: исти ови, који су потписивали и Краљевѣћа избирали за епископа прије мога пришествија из Милана у Задар, ово су одобрили што је председент Дандоло напоменуо. Онда сам ја опет устао и свима у синоду казао: ако то они одобравају и примају римски катихисис, и ако се неће помрљати и избрисати оно што је написато, да ја протестирам како викарио генерале на име свега народа восточнога вјероисповједанија, и да послѣје сав народ не буде мислити и на ме кривицу збити, како на поглавара восточне цркве и да сам ја томе био узрок. Овђе смо се за то препирали један час (уру), и тако Божијом помоћи су неколика духовна лица одржим да се морало избрисати што је било написато у име реченога катихисиса.

Послѣје синода укорјавао сам ја синодалне неке Србе: „Ви сте изирали без мене и без клера себи епископа, и то је било све против канона восточне свете матере цркве, пак оћете јоште да с вашијем владиком и по-

римите сав народ христјански.“ — И они су га како онда тако и до года 1819. бранили голом сабљом у руци, доклен нијесу вид’ли с својијем очима у Далмацији четири попа унијатска из Лемберга, које је Краљевић код цара испросио за своје семинарио, и сувише кад су имали у руку његова преписанија, који се преписивао с президентом од гуверна и некијем министри у Бечу, од којије се овђе спријед виде копије. И онда су се увјерили да је истина што сам ја њима казивао, како сам се вратио из Италије.

Исти Краљевић стајао је у Задру у све вријеме синода, и видио сам га много пута ће летијаше президенту од синода, тако и дуки Мармонту и другијем некијем генералима и официрима француским, и од истије. Кад би га отишâ ја наћи, нашао би код њега некије францускије официра; који би се с њима разговарао преко толмача, некога Грка Николе Миљареши. Он, како је дошâ у Далмацију к Мармонту и у Сплиту, ће сам и ја слушао његове лажи, које представљаше преко истога толмача Мармонту, како што сам спријед означио; он, знајући да је уграбио с лажима и против канона епархију далматинску, и није имао никаква другога основанија (фондамента) нити каквије другије заслуга, које би га могле уздржати у Далмацији, — нашао је овај пут најпречи, сирјеч да порими своју епархију, и тако зато да ће га бранити власт свјетовна,

поримите — повзатолчичте; *голом сабљом* — „на сабљи,“ свима силама; *преписанија* — преписке; *толмач* — тумач.

како што га и брани, са свијем тијем што су с њега изгубили каноника Алексија Штупицкога из Лемберга у Галицији и команданта од пијаце шибеничке, који су у његовој кочији ишли на шпацир на 10. маја с. 1821. на саме наше Дуове. Послије послат јест из Далмације у Италију года 1823.-га; не знам за право оће ли се веће повратити у Далмацију. Ако ли се за своју несрећу и поврати, и буду далматински наши христјани они, који су и до данас били, неће за дуго међу њима хљеба јести; а не само он него и други његов наслѣдник, био он нације које му драго, а имао би његов план и мисао, за сојединити нашу цркву с римском, онда би се доиста играо сваки својом главом, и пр.

[Задужбина Герасима Зелића]

Овђе даље прилажем моју фундацију, коју сам установио у Карловције код Њ. Ексселенција господина архиепископа и митрополита Стефана от Стратимирович и његовије православније насљедника, да из мога отечества могу се неколика клерика учити у семинарију, који би могли бити свјашченици православни у своме отечеству. И ову малују схиму фундације не прилажем овђе, ако би с временом овај додатак изишао на свијет печатан, сирјеч да се пред свијетом за ово похвалим, — сохрани ме, Боже, ово и у мисли имати, — него само

Послије послат јест ... — види спреда стр. 224.; *фундација* — задужбина; *малаја схима* — мала сница (нацрт).

зато, ако ово игда изиђе на свијет и читао би који у моме отечеству, да би се који гођ от богатије трговаца либо свештеника нашао да поревнује и он за просвјешченије у својој нацији и за уздржаније православне своје вјере:

Во имја пресвјатија јединосушчиња и неразјелимија Тројици: Оца и Сина и свјатаго Духа, амин!

Будући како за мога живота јесам уздржавао вјерност Богу, закону, царју и моме миломе отечеству, тако и при смрти во вјечности вјерни раб бити и заостати желим, зато уређујем о мојем малом, Богом даном имјенију сљедујушчују фундацију, и убо:

Что се православнога греко-неунитскога восточнога вјероисповједанија мога тиче, за које сам ја живио, страдао и за које и дан данашњи желим умрети и још више страдати за моју православну восточну греко-неунитску вјеру, закон и моје незаборављено до гроба мило отечество, — зато хоћу да се из мога отечества младићи моје вјере, греко-неунитског закона, за будушче свјашченике у двору Јего Ексцеленцији господина архиепископа и митрополита карловачкога Стефана от Стратимировић садашњег и насљедника његови от сад вјечно у православној восточној греко-неунитској вјери и закону и богословском ученију воспитавају, тако и у богословији обучени и просвјешчени да се у мило моје отечество

либо — или; *уздржаније* — одржање; *раб* — слуга; *убо* — јер, тако, дакле; *что* — што.

Далмацију поврате и сонародником мојијем, за којих сердце и душа моја дан и ношч бди и срећу сваку им жели, многополезни и богопочитајемаи стада Христова пастири постану. А да би ја такове младиће на богопохвално намјере није ово могао привести и мојеј неумирајемој жељи задовољно учинити, идем им у помоћ

и *фундацију* заводим от *шест хиљада форинти у сребру*, то јест 6.000 f. конвенционалног новца. Ове новце шаљем ја у сами цванцигери, сваку форинту у три цванцигера сребра узимајући, који износе равно предречену суму шест хиљада форинти, по три цванцигера сребра у једну форинту рачунајући. И да се ова овако сигурна фундација никада умалити не би могла, уређујем да Јего Ексцеленција садашњи господин архиепископ и митрополит, заједно с насљедници његови благочестивими восточнија цркве, предречену суму новаца, аки Богу в Тројиције завјешчани аманет, на најсигурније мјесто под интерес даду и сами интерес не у другом новцу него у цванцигери у сребру примају.

Ова фундација од шест тисјашч форинти сребра у самом цванцигеру доносиће на годину три стотине шездесет форинти у цванцигери интереса. От овог годишњег прихода нек Јего Ексцел. господин архиепископ карловачки и сви редом закони насљедници његови толико

неумирајема жеља — ж. која не умре; *тисјашч* (2. п. мн.) — тисућа, хиљада; *цванцигер* (исто што и *Zwanzigkreuzer*) — францук,⁴ некадашњи аустр. новац од двадесет старих новчића (око осамдесет дин. пара) или трећина форинте; *аки* — као.

младића из љубезњејшег премилог отечества мог Далмације приме, или ако сами дошли не би, нека ји позову, колико се по опстојателствима времена и фундационални прихода по-дробно и без нужде придржавати узмогут. Овим младићем и путни трошак от Далмације до Карловца из фундационални прихода нека се пошље. Овде и то додајем, да во опшче свако дијете за таковаго питомца не буде при-мљено, но онаково само, које се за свјашче-ника буде предуготовљати, и то да буду си-нови свјашченически либо ине чесне фамилије, а особито от фамилије и рода обојега пола Зелића архимандрита, и која достаточними свидјетелствима како о чесности и бистроти рауума, тако и о доброту и скромном благо-иравном поведенију моралном от настојателеј грчко-неунитских манастиреј или свјашчен-ства мјеснаго препоручена архиепископу бу-дут. Такова примјерна и благонадежна дјеца благодјејаније фундације моје да уживају до-гле, докле у наукама и примјерном живота поведенију отлична заостану, а ако би који показао се љенив, небрежљив и у наукама неприљжан, или ако би правила школска и морална усудио се преступити, онда такови абије из благодјејанија мога да се извергне и на мјесто његово други благонадежни пи-томци да се позову и приме. У случају обаче (које Бог всесилни да сохрани), ако би народ

опстојателства — прилике, околности; *које се ... буде предуготовљати* — које се ... буде сирекао; *либо* — или; *до-статочни* — довољни; *абије* — одмах; *обаче* — ван, пак.

мојего греко-неунитскога закона у Далмацији с временем иноје вјероисповједаније примио, то хоћу и уређујем да онда годишњи приход от предречене моје у 6.000 fl., то јест шест тисјач флоренов у сами цванцигери состојашче сја фундације на друге православног греко-неунитског вјероисповједанија мога у Богословији учашче сја младиће обратити се има, били они от којего нибуд предјела.

За вјечито обезбједије ове фундације моје желим и уређујем да се она от Јего Ексцеленција господина архиепископа и митрополита карловачког и благочестиви наследника његови, заједно со всевисочајше наименовани асистенти, који и друге фундације народње сохрањавају, управља и сохрањава тако, како гођ и друге, овој подобне фундације, што се сохрањавају и управљају, и рачуна никому да не предаје, но со оними г. г. епископами и народними асистенти да сноси, с којими и друга дјела јерархије и народња совершава. Будући обаче да клерикални фондус у Карловци давно јошч заведен јест, то и сад и за сва будушца времена уређујем да се фундација моја нарече Зеличева, а тако и питомци, с тим клерикалним фондусом никада не помијеша, него особито да се управља и води, и да питомци фундације Зелићеве из Далма-

иноје — ино, друго; флоренов (2. п. мн.) — форината; *состајашче сја* — која је (која се „састоја“); *учашче сја* — који се уч; *којего нибуд* — кога било; *обезбједије* — обезбеђење; *свисочајше наименовани асистенти* — помоћници које је цар поставио; *клерикални фондус* — црквени фонд (при патријаршији у Караовцима).

ције или по случају из других предјелов, они који се буду за чин свјашченически приуговљавали, приходе уживају.

Ако би кадгођ благочестиви карловачки архиепископ со својими асистенти за добро нашао да се ова моја фондација у Далмацију пренесе, и тамо за боље благо установи, то желим и дајем им власт, да могу по благо-разумију својему тако и учинити. Обаче уређујем да и тогдa фондација ова от управленија архиепископа карловачкаго и насљедников Јего зависит, и Јему рачуни во своје времја подносити да буду вјечно.

А да би питомци фондације моје управо знали да ја само из једне једине к православној вјери мојеј ревности и пресвјатјег Троице, која ме је у правосердечију мојем тако укријепила и сачувала у рабољепној понизности, сва ова уредио, устројио и от саме моје болести уштеђивајући за просвјешченије мога отечества уредио јесам, желим да портре моје у отличној клети постави се и сачува се, а при том да питомцем мојим сваке пол године представи се на видјеније и да им се увјешчаније да, да у свјатој православној вјери и греко-неунитском вјероисповједанију овако крјепци и цостојани и непоколебими остану, као што сам ја грјешни у моме љутом гоненију и страданију терпио до данас, баш кад ово пи-

тогда — тада; правосердечије — чистота срца; рабољеп-
ни — покоран, ропски; портре — „портрет,“ лик; клет —
соба; увјешчаније — саветовање, поука; крјепци — крешти,
гарди, јави.

шем, и Богу помошћествујушчу ми до посљедњег издишања мога заостану у њедри моје православне свјате источне матере цркве.

Свима који благодарјејаније моје, с благодарностију не мени но Богу и православној вјери христјанској, уживали буду, благодат и дар от всевишњаго Бога желим, и за Христово име молим и совјетујем ји, да прави раби Богу, отечеству и своме закону истини пастири, царју Францу и насљедником његовим вјерњејши поданици пребуду, а који би ово преступили, нека им Бог всеблаг, на кога ја сву надежду моју возлажем и по чијем мановенију завјешчаније ово творим, по дјелом њиовим наплати.

Овако дјелах и уредих по мановенију Божију, у Будиму, дне 8-го марта, ден сирјеч недјелни на свјатаго Теофилакта, епископа никомидијскога, 1825. года.

(L. S.) Герасим Зелич,
АРХИМАНДРИТ МАНАСТЕРА КРФЛЕ, И
БЫШИ ВЕНДАРНО ГЕНЕРАЛК В ДАД-
МАЦКИ И ВОКИ КОТОРСКОЈ.

Да настојашча фундација Зелича архимандрита от шест тисјашч флоренов в конвенционалној монетје во облигацији Јего Ексцелленцији господина графа Брунсвика, дд^о 26.-го маја 1825., состојашча сја, Нам потписаним исправно вручена јест, и јако сходно уста-

помошћествујушчу ми — који ми помаже; *раби* — слуге; *возлажем* — полагаем; *мановеније* — мнг; *L. S.* — *locus sigilli*, тј. место за печат; *настојашча* — ова; *в конвенционалној монетје* — у монети (вредности) утврђеној уговором; *вручена* — предана; *јако сходно установленију* — као што је према уста-

новленију сега фундационалног инструмента поступити сја будет, со сим болшаго ради увјеренија признајем и свидјетелствујем с потписију сопственоручноју и приложенијем обикновенија Нашеја печати. Дано в Карловце дне 30-го ијулија 1825.

(L. S.) Стефан Стратимирович,
архиепископ и митрополит.

(L. S.) Гедзон Петрович,
кнезског вачен.

(L. S.) Тома Јованович Видак, с. р.
и магист. асистент.

(L. S.) Јован Николитч, с. р.
провинцијални асистент.

[У петој свесци *Српскога Летописа* (за год. 1826. св. II., стр. 165.—166.) штампан је и овај *додатак* (као неко објашњење) Зелићеву завештању:]

Силогу горе означеног инструмента и при шчастљивом владјенију Јего Императ. Вел. Франца I. јесам за мога живота все моје малоје ијменије посветио на жртвеник олтарја у моме миломе и незаборављеноме отечеству, за науку и просвјешченије славено-српске греко-восточне неунитске јуности и свјашченства у Далмацији. У коме отечеству под три владјенија јесам служио и всегда био вјеран Богу, закону и царју, при толики промјена от владања. Обаче њека мала част от христјана у году 1808. јесу презрјели моје услуге и моју вјерност и ревност, к чему их је принудила жива њнова жеља, не будући они чело-вјеком серцевједци, нити знајући шта лежи коме под

нови; сега *фундац. инструмента* — ове задужбинске исправе; *со сим* — са овим; *обикновенија нашеја печати* — обичнога нашег печата; *силогу горе означ. инстру.* — горе означеном исправом („силом“ г. о. в.); *ичастљиво* — срећно; *всегда* — вагда; *презрјели* — „превидели“ занемарили; *не будући они чело-вјеком серцевједци* — јер не познају људскга срца.

црним широким манторосом, за које нека им Господ Бог опрости, а и ја грешни старац от овнје живим и мртвим праштам, нити с овим ја њи пред свијетом осуђујем ни обличујем, и не могући ја по мојој судбини и врућој жељи бити више полезан за мога живота отечеству, и са свијем от истога удаљен, заборавно га нијесам, како што стоји у овоме инструменту, котори инструмент издајем на свијет не за коју моју похвалу пред свијетом, — сохрани мја, Боже, сердцеведче, о том помислити, — но јединствено ко подражанију и поревнованију пароха и христјана вездје, а сувише господе трговаца по градови у моме незаборављеноме до гроба отечеству; да би, сирјеч, и они сви једнодушно и добровољно поревновали приложити и жертвовати от својје труда коју частицу за науку и просвјешченије својих чадов и греко-неунитске јуности за будушће своје свјашченике; а купно собрати и заметнути један фондус по своме могућству за неколико учитеља у своме отечеству, како што сва во Унгарији славно-серпска и каравлапка греко-неунитска опшчества и парохије на своме трошку содржавају и плаћају своје учитеље.

Герасим Зелич, с. р.

[Нешто о животу Зелићеву у Будиму]

[О животу Герасима Зелића у Будиму (1824. до 1828.) сачувано је једно писмо његово баш из године када је предњу фундацију основао. Писао га је потоњем чувеном књижевнику српском др. Јовану Хаџићу (Милошу Светићу), коме је и цео овај рукописни додатак (другу књигу) свога Житија оставио у аманет да га изда на свет. Писмо је први пут

манторос — калуђерски плашт (огртач); *сохрани мја* — сачувај ме; *вездје* — свуда; *сирјеч* — то јест; *чадов* — деце; *греко-неунитске јуности* — православне младежи; *купно* — заједно; *фондус* — фонд; *опшчество* — општина.

објављено у Јазору (књиж. листу у Новом Саду) за г. 1890., стр. 703., јамачно из збирке старих писама и рукописа ондашњег уредника тога листа, сада пок. др. Илије Огњановића. Оно гласи:]

Љубезни господин Јоан, здравствујте!

Никада се ја не би надао да ћете Ви куда отићи и на дуго вријеме заостати прије него би се ми видјели и мало пријатељски разговорили. Будући ја у исто вријеме болестан у постељи, слао сам мога дјака послије толико дана у Пешту питати за Вас, и казао ми је господин Мостарски да сте отишли кући. Помислио сам да сте пошли у друштву с онијем учитељем из Тријешћа, који је с Вама к мени долазио, али послије казаше ми у Пешти да сте Ви неколико дана послије истога отишли из Пеште, и то ми је дало мислити за који узрок нијесам имао среће прије Вашег отхода Вас загрлити, и прочитаја.

Вама је позната моја судбина, а сувише колико сам ја имао жељу послије четири љета изићи између Нијемаца и Грка, за доћи међу моју милу нацију и браћу Србље, да међу истијем оставим моје кости, али сам се у овоме много преварио, јербо у Бечу сам оставио Нијемце и Грке, а у Будиму сам нашао Мацаре и Латине, и тако за се не наодим ни најмањег у мојој всегдашњој скорби утјешенија. Бегод коме дођем на посјешченије, или два или три на путу сретем да се разговарају, не чујем другога језика него мацарски и латински. И, како су се у Бечу неколика Србина понијемчили и погрчили у језику, тако и у

Будиму Срби су се помадарили и полатинили, и ваљада се стиде преда мном својим матерним језиком говорити или да ми се покажу да су људи много учени у толико туђије језика, а ја, не знајући ни једнога ни другога него материн, и са свијем тијем обишао сам Европу и част Азије, ако и нијесам знао колико ови толико језика, и прочита. У Бечу дошао би ми о вашарије који Србин да ме посјети, а овђе, хвала Богу, у толико мјесеци не виђо код себе ниједнога како Будимљанина, тако ни странага.

С овијем остајем, Вас грлећи с Вашијем родитељи.

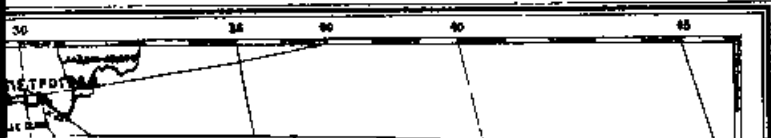
У Будиму 25-га јануарија 1825.

Герасим Зелић,
АРХИМ. М. КРУПЕ
ДАЛМАТИН.

П. Ш. Ако жив дочека пролеће, мораће се вратити у Беч...

[Адреса је на писму: An den wohlegeborner Herrn Herrn Johan Agſty zu Neusatz. — Хаџићевом руком: *Прими(х)* 29.-га јан. и. р. 1825. у Н. Саду Ј. Х — На писму је Зелићев само потпис и пост-скрипт.]

1. The first part of the document is a list of names.

2. The second part is a list of dates.

3. The third part is a list of locations.

4. The fourth part is a list of events.

5. The fifth part is a list of people.

6. The sixth part is a list of organizations.

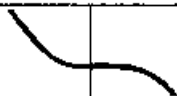
7. The seventh part is a list of activities.

8. The eighth part is a list of results.

9. The ninth part is a list of conclusions.

10. The tenth part is a list of recommendations.

11. The eleventh part is a list of references.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

Rest
78217-31
Vol. 1-300

UNIVERSITY OF MICHIGAN

3 9015 02610 1272

